

**T.C
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI**

ÇOCUĞUN DEĞERİ: ADANA ARAŞTIRMASI

**TEZİ YAZAN
Mehmet DUMAN**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Deniz Aynur GÜLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARSUS – MERSİN / EYLÜL - 2016

T.C
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ' NE

201410046 numaralı öğrencimiz olan **Mehmet DUMAN** tarafından hazırlanan “**ÇOCUĞUN DEĞERİ: ADANA ARAŞTIRMASI**” başlıklı bu tez çalışması jürilerimiz tarafından **oy birliği** ile **Psikoloji** Anabilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

.....

Üniv. İçi - Jüri Üyesi - Jüri Başkanı - Tez Danışmanı: Prof. Dr. Deniz Aynur GÜLER

.....

Üniv. İçi - Jüri Üyesi: Prof. Dr. Bekir Aydın LEVENT

.....

Üniv. Dışı - Jüri Üyesi: Yard. Doç. Dr. Yunus Emre AYNA (Dicle Üniversitesi)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylıyorum.

.....

29/ 09/2016

Yrd. Doç. Dr. Murat KOÇ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans tez çalışmamda danışmanlığımı yürütmüş ayrıca tez konumu seçmemde bana yardımcı olan, güler yüzünü, samimiyetini ve çalışma süresince desteğini ve yönlendirmelerini eksik etmeyen değerli hocam Prof. Dr. Deniz Aynur GÜLER' e teşekkür ederim.

Çalışma hazırlığı aşamasında yönlendirmeleri ve yardımları için Sayın Prof. Dr. Çiğdem KAĞITÇIBAŞI'na teşekkür ederim.

Mesleki evrimimde büyük katkıları bulunan, öneri ve eleştirileri ile bu sürecimde bana yol gösteren değerli hocam Prof. Dr. Şükrü UĞUZ' a teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca tez yazım sürecim boyunca her fırsatta yardımlarını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Timuçin AKTAN ve Öğretim Görevlisi Uzm. Psikolog Kahraman KIRAL' a teşekkür ediyorum.

Beni bu günlere getiren, büyüten, tüm eğitim hayatım boyunca desteklerini eksik etmeyen anneme ve babama ayrıca her fırsatta yanımda olduklarını hissettiren kardeşlerime, eşim ile tanıdığım ikinci aileme çok teşekkür ediyorum.

Hayatıma girdiği günden beri desteği ile yanımda olan, zor zamanlarımda sabrı, güler yüzü ve yüksek enerjisi ile beni motive eden sevgili eşim Pınar ÖZGÜVEN DUMAN'a en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

29.09.2016

Mehmet DUMAN

ÖZET

ÇOCUĞUN DEĞERİ: ADANA ARAŞTIRMASI

Mehmet DUMAN

Yüksek Lisans Tezi, Psikoloji Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Deniz Aynur GÜLER

Eylül 2016, 108 Sayfa

Bu çalışmanın amacı “Günümüzde neden çocuk yaparız?”, “Çocuğun değeri nedir?”, “Cinsiyetin çocuğun değeri açısından önemi var mı?” ve “Çocuktan ne bekleriz?” gibi sorulara yanıt bulmaktır. Bu kapsamda 2016 yılında Adana ilinde yaşayan insanların “çocuk” kavramına bakışı ve düşünceleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Çocuğun anne ve babasının gözündeki değeri, bunun doğurganlıkla ilişkisi, anne babaların çocuğa yaptıkları/planladıkları yatırım ile çocuktan psikolojik, sosyal ve maddi beklentileri incelenmiştir. Ayrıca yapılan çocuk sayısına ve cinsiyetin etkilerine de bakılmıştır.

Çalışmanın Adana ilinde yapılmasında Adana’nın çok kültürlü yapısı, farklı bakış açıları ve değerleri ile farklı sosyoekonomik düzeylerdeki insanları bir arada barındırıyor olması ve bulunduğu bölgenin metropol kenti olması etkili olmuştur. Bu çalışma, betimleyici bir araştırmadır ve bilgiler tarama (survey) yöntemi ile toplanmıştır.

“Çocuğun Değeri” araştırması ilk kez 1975 – 1980 yılları arasında Kore, Filipinler, Singapur, Tayvan, Tayland, Türkiye, Endonezya (Java ve Sudan), ABD ve Almanya’da paralel çalışmalar şeklinde evli kişiler üzerinde yürütülmüştür. Bu çalışmanın Türkiye’deki ayağını Prof. Dr. Çiğdem Kağıtçıbaşı (1981) yapmıştır. Bu çalışmada da Kağıtçıbaşı (1981)’nin kullandığı formun kısaltılmış hali kullanılarak, Adana’nın dört merkez ilçesinden çalışmaya katılan katılımcılardan elde edilen sonuçlar, Kağıtçıbaşı (1981) ve bu çalışmanın kısmi tekrarları olan Kağıtçıbaşı ve Ataca (2005) ile Kağıtçıbaşı, Ataca ve Diri (2005)’nin elde ettiği bulgular ile kıyaslanarak zaman içerisindeki değişimi incelenmiş ve “Aile Değişimi Kuramı” üzerinden yorumlanmıştır. Sonuçlar incelendiğinde çocuğun maddi/faydacıl değeri azalırken psikolojik değerinin yükseldiği; bununla beraber yapılan çocuk sayısı, cinsiyetin önemi ve çocuktan beklentilerinde değiştiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Kavramı, Aile Yapısı, Çocuğun Değeri, Psikolojik Beklentiler, Faydacıl / Maddi Beklentiler.

ABSTRACT

VALUE OF CHILD: ADANA RESEARCH

Mehmet DUMAN

Master Thesis, Department of Psychology

Supervisor: Prof. Dr. Deniz Aynur GÜLER

September 2016, 108 Pages

The aim of this study is to explore these questions: “Why do we give birth recent times?”, “What is the value of a child?”, “Is the sex important for the value of a child?”, “what do we expect from a child?”. To this extend, we tried to learn the thoughts of people who lives in Adana about the notion of “child” in 2016. The value of a child for this parents, the relationship between the child and fertility, parents’ expectations and plans of intestments for their children and the psychological and sociological expectations from their child have been concerned. Also the number of children a family has and the effect of sex were assessed.

The recent study was carried out in Adana because Adana has various cultural background, people from different point of view and different socioeconomic level and Adana is a metropol are effective. This is a descriptive study and all the data have been collected by surveying.

The research “The Value of Child” was firstly carried out in between 1975-1980 with the paralel studies among married couples Indonesia (Sundanese and Javanese samples), Korea, the Philippines, Singapore, Taiwan, Thailand, Turkey, and the United States and Germany. Prof. Dr. Cigdem Kağitçibaşı (1981) is the coordinator of the study in Turkey. In this study a brief form of questionnaire that Kağitçibaşı used was confirmed. The results of the participations of people living in four main towns in Adana were compared to the changes, in time from Kağitçibaşı’s (1981) research than Kağitçibaşı and Ataca (2005) and Kağitçibaşı, Ataca and Diri (2005), were commented with Model of Family Change. According to the result it was found that while decreasing the material/utilitarian value of child, the psychological value is increasing; in addition to this it has been seen that the importance of the number of children sex and the expectations from a child changes.

Key Words: The concept of child, The family form, The value of child, Pyschological Expectations, Utilitarian / materialist expectations.

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1. Çocuğun Değerini Etkileyen Etmenler.....	3
Tablo 4.1. Çalışmaya Katılan Katılımcıların Cinsiyetlere Göre Dağılımı.....	38
Tablo 4.2. İlçelere Göre Katılımcıların Dağılımı.....	38
Tablo 4.3. Katılımcıların Eğitim Durumlarının Cinsiyete Göre Dağılımı.....	39
Tablo 4.4. Katılımcıların Çalışma Durumlarının Cinsiyete Göre Dağılımları.....	40
Tablo 4.5. Katılımcıların Eşlerinin Çalışma Durumlarına Göre Dağılımları.....	40
Tablo 4.6. Katılımcıların ve Eşlerinin Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı.....	41
Tablo 4.7. Katılımcıların Ailelerinin Toplam Gelirleri Dağılımı.....	43
Tablo 4.8. Çocuk İstemek İçin Gösterilen En Önemli Sebepler.....	47
Tablo 4.9. Çocuk İstememek İçin Gösterilen Sebepler.....	49
Tablo 4.10. Temel Değerler.....	54
Tablo 4.11. Temel Değerlere Kızların ve Oğulların Katkısı.....	55
Tablo 4.12. “İnsanlar Ne İçin Çocuk İster?” Sorusunun Maddelerine Verilen Cevapların Dağılımı.....	58
Tablo 4.13. Çocuktan Ekonomik/Faydacı Beklentiler.....	60
Tablo 4.14. “Çocuk Kaç Yaşlarındayken En Çok Masrafı Olur?” Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı.....	61

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 4.1. Katılımcıların Yaşlarına Göre Dağılımları.....	42
Grafik 4.2. Katılımcıların Evlenme Yaşları Dağılımı.....	42
Grafik 4.3. Evlenmiş Katılımcıların Sahip Olduğu Toplam Çocuk Sayısının Dağılımı	44
Grafik 4.4. “Eğer Sadece Bir Çocuğunuz Olsun İsteseydiniz Erkek Mi Kız Mı Olmasını İsterdiniz?” Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	47
Grafik 4.5. “Bir Çocuğın Arkadaşlık Etmesi İçin Erkek ve Kız Kardeşlerinin Olması Ne Derece Önemlidir?” Sorusuna Verilen Yanıtların Oranı.....	50
Grafik 4.6. Bir Çocuğın Sahip Olabileceği 5 Özellikten En Önemli Olarak Tercih Edilen Özelliklerin Dağılımı.....	52
Grafik4.7. Bir Çocuğın Sahip Olabileceği 5 Özellikten En Önemsiz Olarak Tercih Edilen Özelliklerin Dağılımı.....	52
Grafik 4.8. Temel Değerler Arasından Katılımcılar İçin En Önemli Değer.....	55
Grafik 4.9. Temel Değerlere Çocuk Sayısının Katkısı.....	56
Grafik 4.10. “Oğullar Mı, Kızlar Mı Daha Masraflıdır?” Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı.....	62
Grafik 4.11. “Erkek Çocuklar Mı, Kız Çocuklar Mı Daha Çok Dert ve Üzüntü Yaratır?” Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı.....	63
Grafik 4.12. Yapılacak Çocuk Sayısına Kimin Karar Verdiğine Yönelik Cevapların Dağılımı.....	64
Grafik 4.13. Doğum Kontrolüne Kimin Karar Verdiğine Yönelik Yanıtların Dağılımı	65
Grafik 4.14. “Eşinizle Kaç Çocuk İsteddiği Hakkında Onuştunuz Mu?” Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı.....	66

KISALTMALAR LİSTESİ

AAK	: Aile Araştırma Kurumu
Akt.	: Aktaran
ASAGEM	: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü
ASPB	: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
ATHGM	: Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü
Bkz.	: Bakınız
BMÇHS	: Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
ÇDA	: Çocuğun Değeri Araştırması
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
Ed.	: Editör
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa Sayısı
SPSS	: Statistical Package For Social Sciences
TAYA	: Türkiye Aile Yapısı Araştırması
TDK	: Türk Dil Kurumu
TCHK	: Türkiye Çocuk Hakları Kongresi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
vb.	: Ve Benzeri
vd.	: Ve Diğerleri
vs.	: Vesaire

İÇİNDEKİLER

KAPAK	i
TEZ İMZA SİRKÜLERİ.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	vi
GRAFİKLER LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	2
1.3. Çalışmanın Önemi.....	3
1.4. Hipotezler.....	4
1.5. Sınırlılıklar.....	5
1.6. Varsayımlar.....	5

İKİNCİ BÖLÜM

2. GENEL BİLGİLER.....	6
2.1. Kavramlar.....	6
2.1.1. Değer Kavramı.....	6
2.1.2. Aile Kavramı.....	7
2.1.3. Çocuk Kavramı.....	9
2.1.4. Çocuğun Değeri Kavramı.....	12
2.2. Aile Kavramına Kuramsal Bakış.....	13
2.2.1. Ekolojik Kuram.....	13

2.2.2. Yapısal –İşlevselci Kuram.....	15
2.2.3. Çatışma Kuramı.....	16
2.2.4. Feminist Kuram.....	17
2.2.5. Simgesel (Sembolik) Etkileşimcilik Kuramı.....	19
2.2.6. Toplumsal/Sosyal Alışveriş Kuramı.....	20
2.2.7. Ailevi Gelişim Kuramı.....	21
2.2.8. Aile Sistemleri Kuramı.....	22
2.2.9. Modernleşme Kuramı.....	23
2.2.10. Aile Değişimi Kuramı.....	24
2.2.10.1. Bağımlılık Modeli.....	25
2.2.10.2. Bağımsızlık Modeli.....	26
2.2.10.3. Psikolojik Duygusal Bağlılık Modeli.....	27
2.3. Türkiye’ de Aile Araştırmaları.....	27
2.4. Türkiye’de Aile ve Çocuk.....	30
2.4.1. Türkiye’de Aile Yapısı.....	30
2.4.2. Çocuğun Gelişiminde Ailenin Rolü.....	31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM.....	33
3.1. Araştırmanın Modeli.....	33
3.2. Evren ve Örneklem.....	33
3.3. Veri Toplama Aracı.....	34
3.4. Verilerin Toplanması.....	35
3.5. Verilerin Analizi.....	37

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUMLAR.....	38
4.1. Temel Bilgiler.....	38
4.2. Çocuğa Verilen Değer.....	44
4.3. Çocukların Temel Değerlere Katlıları.....	53
4.4. Ne İçin Çocuk Yaparız?.....	57
5. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	67
5.1. Sonuçlar.....	67
5.2. Öneriler.....	70
6. KAYNAKÇA.....	71
7. ÖZGEÇMİŞ.....	81
8. EKLER.....	82
8.1. EK 1: Çalışmada Kullanılan Anket Formu.....	82
8.2. EK 2: Katılımcı Bilgilendirme Formu.....	90
8.3. EK 3: Çalışmaya Dâhil Edilmeyen Formlara Ait Demografik Bilgiler.....	91
8.4. EK 4: Evlenmiş Katılımcıların Sahip Olduğu Kız ve Erkek Çocuk Sayısının Dağılımı.....	93
8.5. EK 5: Çocuk İstemek İçin Sebeplere Ait Yanıtların Dağılımları.....	94
8.6. EK 6: Sex Preference (Cinsiyet Tercihleri).....	95
8.7. EK 7: Çocuk İstememek İçin Sebeplere Ait Yanıtların Dağılımları.....	96
8.8. EK 8: Katılımcılara Göre Bir Çocuğun Sahip Olabileceği 5 Özellikten En Önemli ve En Önemsiz Olarak İşaretlenen Özelliklerin Dağılımı.....	97

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

“Çocuğun Değeri: Adana Araştırması” çalışması, 1975 – 1980 yılları arasında Kore, Filipinler, Singapur, Tayvan, Tayland, Türkiye, Endonezya (Java ve Sudan), ABD ve Almanya’da toplamda 20000’den fazla evli kişi üzerinde yürütülmüş, Türkiye’de ise Prof. Dr. Çiğdem Kağıtçıbaşı tarafından yaklaşık 2300 kişi üzerinde yapılmıştır (Kağıtçıbaşı, 1981). 2003 yılında Kağıtçıbaşı ve Ataca (2005) ile Kağıtçıbaşı, Ataca ve Diri (2005) tarafından Türkiye’de kısmi tekrarı yapılmıştır. Çiğdem Kağıtçıbaşı’nın Aile Değişimi Kuramını oluşturmasını sağlayan verileri elde ettiği uluslararası boyutta bir çalışmanın, Adana’da çalışmaya katılan katılımcılar üzerinde 2016 yılında yapılmış kısmi bir tekrarıdır. Bu bölümde çalışmanın temel problemi, araştırmanın amacı, çalışmanın önemi, hipotezler, çalışmanın sınırlılıkları ve varsayımları bulunmaktadır.

1.1. Problem

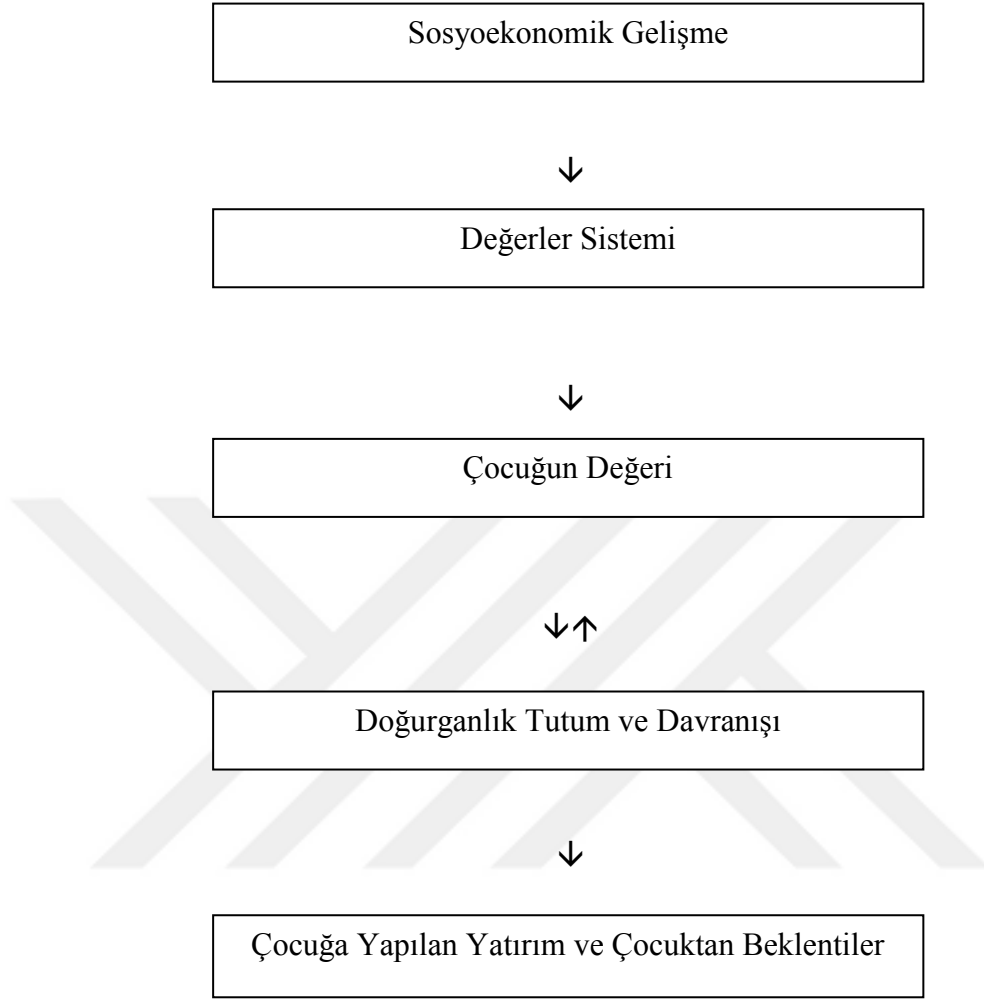
Çocuğun değeri, zaman içerisinde sosyolojik, antropolojik, felsefi ve psikolojik açılardan çok defa değerlendirilmiştir. Değişen dünyada toplumunda değiştiği açıktır. Köy-kent yaşamındaki değişiklikler, hem makro hem de mikro düzeyde yaşam biçimlerimizin değişmesi, toplumda yaşayan her bireyin amaçlarını ve beklentilerini de değiştirmiştir. Son 40 yıl değerlendirildiğinde tarım ile uğraşan toplumun gözü ile “çocuk” kavramı düşünüldüğünde toplam çocuk sayısından çok, sahip olunan erkek çocuk sayısının önemli olduğu bilinmektedir. Günümüze baktığımızda ise kente olan göçün etkisi, kentleşme ve sanayileşmeye bağlı değişim, sosyoekonomik gelişmeler, eğitimin önem kazanması vb. sebepler ile aile yapısında da değişim olmuştur. Aile dinamikleri ve zaman içindeki değişimini, sosyoekonomik gelişmenin aile üzerindeki etkilerini incelemek, bu değişimi anlamak ve geleceği yordamak için önemlidir. Tüm bunların anne-babanın çocuktan beklentilerini ve çocuğa yaptığı yatırımı doğrudan veya dolaylı olarak etkilediği ve etkilemeye devam edeceği açıktır. Bu çalışmada bu değişim ve gelişimin güncel hali Adana’da çalışmaya katılan katılımcılar üzerinden incelenmeye çalışılmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı “Günümüzde neden ocuk yaparız?, çocuğun günümüzdeki değeri nedir ve çocuktan ne bekleriz?, Yaptığımız ocuk sayısında değışiklik var mı?, çocuğun cinsiyetinin önemi var mı?” gibi sorulara yanıt bulmaktır. Bu kapsamda 2016 yılında Adana ilinde yaşayan insanların “ocuk” kavramına bakış açıları ve düşünceleri öğrenilmeye çalışılmış, çocuğun anne-babasının gözündeki değeri, bunun doğurganlıkla ilişkisi, anne babaların çocuğa yaptıkları/planladıkları yatırım ve çocuktan psikolojik ve faydacıl/maddi beklentileri incelenmiştir. Ayrıca yapılan ocuk sayısının ve çocuğun cinsiyetinin de çocuğun değeriine etkilerini incelemek çalışmanın amaçları arasındadır.

Çalışmanın yaklaşımı çerçevesinde çocuğun değeri, ocuk sahibi olmanın temelinde yattığı varsayılan güdülenmelerden ve sosyoekonomik gelişme ile doğurganlık arasındaki ilişkiden etkilenmektedir. Tablo 1.1’de çocuğun değerini etkileyen etmenler gösterilmiştir.

Tablo 1.1. Çocuğun Değerini Etkileyen Etmenler (Kağıtçıbaşı, 1981: 13).

1.3. Çalışmanın Önemi

Çocuk, ilk çağdan günümüze her zaman için ailenin temel parçası olmuştur. İlk insandan modern insana kadar özel mülkiyet ile çocuk kavramına yüklenen anlamda değişim göstermiştir. Günümüzde ise nüfus sorunu, ekonomik sorunlar, eğitim sorunları vb. sorunların gündeme gelmesiyle, bu soru hem araştırmacılar hem de uygulayıcılar için önem kazanmıştır. Güncel dönem şartlarında çocuk sahibi olmanın nedenleri iyi belirlenebilirse bu hem değerler sistemimizdeki değişimin hem de nüfus dinamiğinin anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Türkiye’de çocuklar üzerine yapılan çalışmalar sayesinde çocuğa yapılan yatırımlar ve alınan önlemler değişmeye devam etmektedir. Bu çalışmalardan yola çıkarak bu araştırmanın da hem kuramsal, hem uygulamaya dönük bir yönü vardır. Çocuğa verilen değer, çocuğun aile ve toplum içindeki yerini ve aile dinamiğini belirlemektedir (Kağıtçıbaşı, 1981: 13) . Diğer taraftan da, bu kuramsal irdeleme, çocukla ilgili politikalara ya da mevcut politikaların değiştirilmesine yönelik il bazında da olsa bazı ipuçlarını ortaya koyacaktır. Toplumların gelişmişlik düzeyine göre durum farklılık gösterse de genel olarak çocuğa yüklenen anlam ve beklentilerde benzerlik göstermektedir. Bu çalışmada çocuğun değeri araştırılırken ailenin çocuktan maddi (ekonomik/faydacıl) ve sosyal/psikolojik (çocukların büyümelerini izlemek, okuması, iyi bir insan olması vb.) beklentileri de incelenmiştir.

Çalışmanın Adana ilinde yapılmasında Adana’nın çok kültürlü yapısı, farklı bakış açıları ve değerleri ile farklı sosyoekonomik düzeylerdeki insanları bir arada barındırıyor olması ve bulunduğu bölgenin metropol kenti olması etkili olmuştur. Elde edilen güncel sonuçlar zaman içerisindeki değişimi ortaya koymak amacıyla Prof. Dr. Çiğdem Kağıtçıbaşı (1981)’nin verilerini 1975 yılında topladığı, 1981 yılında yayınladığı sonuçlarla karşılaştırılmıştır. Ayrıca bu çalışmanın kısmi tekrarları olan ve 2003 yılı örnekleme ile yapılan Kağıtçıbaşı ve Ataca (2005) ve Kağıtçıbaşı, Ataca ve Diri (2005)’nin elde ettiği bulgulardan da bu çalışma ile ilgili kısımlar karşılaştırılmıştır. O günden bugüne 40 yıllık süreçte “çocuğun değeri” kavramı ile ilgili nelerin değiştiği, gerek maddi gerek manevi boyutta, Adana ili kapsamında incelenmeye çalışılmıştır. Bir değişimin gerçekleşip gerçekleşmediği, gerçekleşmiş ise bu değişimin ne yönde olduğu yorumlanmıştır.

1.4. Hipotezler

Çalışmanın amaçlarına uygun biçimde ve Aile Değişimi Kuramı çerçevesinde 2016 yılı Adana örnekleme için aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur.

1. Ailenin çocuktan beklediği “ekonomik/faydacıl” beklentilerinin “önemsiz” çıkması beklenmektedir.
2. Çocuğun psikolojik değerlerinin “önemli” çıkması beklenmektedir.

3. Çocuğun psikolojik değerinin artması ile planlanan veya yapılan toplam çocuk sayısının “az sayıda çocuk” çıkması beklenmektedir.
4. Çocuğun psikolojik değerinin artması ile erkek çocuk sahibi olma isteğı gibi çocuğun cinsiyetine yönelik beklentilerin “önemsiz” çıkması beklenmektedir.

1.5. Sınırlılıklar

Çalışma sonuçları, araştırmada kullanılan ve nicel verilere dönüştürülebilen bölümlerin en az %90'ını doldurmuş 183 katılımcının formlarına ait veriler ile sınırlıdır.

1.6. Varsayımlar

1. Anket formlarını dolduran ve teslim eden katılımcıların çalışmaya katılmayı kabul ettikleri varsayılmıştır (Bkz. EK 9: Katılımcı Bilgilendirme Formu).
2. Çalışmaya katılan katılımcıların sorulan sorulara içtenlikle ve doğru olarak cevap verdikleri varsayılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Kavramlar

2.1.1. Değer Kavramı

Değer kavramı; toplumların ve bireylerin var olmalarını, devamlılıklarını ve birlikteliklerini sağlamak amacıyla doğru kabul ettikleri, uygulanmasını istedikleri hükümler olarak tanımlanmaktadır (Özkan ve Soylu, 2014: 1254). Felsefe, psikoloji, sosyoloji, iktisat ve işletme gibi farklı alanlarda çalışılan değer kavramı, sosyal bilimlerin en zayıf tanımlı kavramları arasındadır. Değer kavramı, soyut bir kavramdır ve toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Değerleri incelemek çoğu zaman tutum ve davranışları incelemekten daha işlevseldir. Çünkü değerlerden hareket ederek tutumlara ulaşmak daha güvenilir ve daha geçerli bir yol olarak görülmektedir (Ulusoy ve Dilmaç, 2015: 4). Fichter ise sosyal çalışmacıların değerler konusuyla ilgili olan özelliklerinin uzlaşmayı gerektirmesi; ortak refahın korunması ve sosyal gereksinimlerin karşılanması için kişilerin değerleri ciddiye alması ve kişilerin değerler için fedakârlıkta bulunması gerektiğini söyler (Fichter, 2002'den Aktaran Balcı ve Yelken, 2010: 81). Bu konuda en çok atıf yapılan tanımlardan biri Rokeach'a aittir. Rokeach'ın "belli bir davranış veya yaşam biçiminin kişisel ya da sosyal olarak zıt bir davranış veya yaşam biçimine tercih edildiği, süregiden inançlar" şeklinde tanımladığı değerler, bir toplumun fertlerini birbirine bağlayan, dayanışmayı sağlayan; birlik, beraberlik ve devamını sağlayan dinamik unsurların başında yer alır (Rokeach, 1973'den Akt. Güven, Kaya ve Akkuş, 2014: 1068). Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişte, geleneksel aile tipinden modern aile tipine geçişte "değer" kavramının anlamı da değişmiştir. Toplum için gerekli olan, sürekliliğini ve gelişmesini sağlayan, ayakta tutan, sosyal denetim sistemine kaynaklık eden değerler; koruyucu, birleştirici ve yönlendirici işlevlere sahiptir (Aydın ve Gürler, 2012: 4-6). T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü

(ASAGEM) tarafında gerçekleştirilen “Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması’nda ise “değer” kavramı, “sosyal eylemin yöntemi, araçları ve amaçları içinde seçimi etkileyen, dolaylı veya dolaysız olarak bireyin ya da grubun özelliklerini ayırt edici bir kavramlaştırmadır. Bu kavramlaştırma, yani değer, kültürle ya da sosyal yapıyla karşılaştırılabilen mantıklı bir yapıdır” şeklinde tanımlanmıştır (ASAGEM, 2010: 6). Ayrıca aynı çalışmada değerlerin bir yandan bireysel tutumları, davranışları ve bilişsel süreçleri etkilerken, diğer yandan toplumun kültürel kalıplarıyla etkileşimde bulunduğu ve onları yansıttığı, değerlerin dinamik bir yapı olduğu ve hem toplumdan topluma, hem de zaman içinde değiştiğini belirtilmiştir (ASAGEM, 2010: 7).

2.1.2. Aile Kavramı

“Aile” ile ilgili yapılan tanımlarda ailelerin özelliklerine göre tanımlarında farklılaştığı görülmektedir. Örnek olarak verilecek tanımlardan her biri aileyi sosyal hayatın ana şekillerinden biri olarak kabul etmektedir. Onu sosyal bir grup, sosyal bir örgüt, bir topluluk, sosyal bir kurum, sosyal bir birlik ve hatta sosyal bir yapı şekli olarak farklı kalıplar içinde değerlendirmektedir (Gökçe, 1976: 46-47). Bazı araştırmacılar aileyi, kan ve akrabalık bağına dayalı bir birlik olarak açıklarken (Gökçe, 1991: 206-216; Şener, 2009: 285-294; Giddens, 2012: 246-248), bazı tanımlar ise ailenin sosyalleşme, üreme, güvenli ve sıcak bir ortam sağlama, ekonomik etkinlikleri yerine getirme, cinsel ilişkileri belirleme ve çocukların kişilik yapılarını geliştirme gibi işlevlerine vurgu yapmaktadırlar (Ozankaya, 1979: 233; Güvenç, 1984: 273-276; Cansel, 1991: 53). Daha kapsayıcı olan bir tanıma göre aile, bireyin içinde yetiştiği; güven, saygı, sevgi, dayanışma, işbölümü ve yardımlaşma gibi birincil ilişkilerin yaşandığı; baba, anne, kardeşler ve diğer aile üyeleriyle sosyalleşmenin ilk adımının atıldığı; toplumsal ve cinsel kimliğin ilk kazanıldığı bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır (Aluş, 2015: 15-22; Aluş ve Selçukkaya, 2015: 153-154). Bunların dışında aile, şekillendirme özelliği olan, kapsamı sınırlı olan ve aile üyelerinin sorumluluklarının olduğu evrensel bir yapıdır (MEB, 2011: 4-5). Türkiye 1982 Anayasasının 41. Maddesine göre; “Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için

gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar.” şeklinde tanımlanmıştır (T.C. Anayasası, 04.06.2016, www.tbmm.gov.tr). Ayrıca aile kavramı ile ilgili farklı tanımlarda bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şöyledir:

- “Aile, birbirlerine doğrudan akrabalık bağıyla bağlı olan, erişkin üyelerin çocuklara bakma sorumluluğunu üstlendiği bir insan topluluğudur” (Giddens, 2000: 173).
- “Aile, nüfusu yenileme, milli kültürü taşıma, çocukları sosyalleştirme, biyolojik ve psikolojik tatmin fonksiyonlarının yerine getirildiği bir müessesedir” (Erkal, 2006: 92).
- “Aile, kan, evlilik ve evlat edinme yoluyla ilişki halinde olan ve genellikle ortak bir mekânı paylaşan toplumsal birimdir” (Bozkurt, 2005: 260).
- “Aile, biyolojik ilişki sonucu insan türünün devamını sağlayan toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belli kurallara bağlandığı, o güne dek toplumda oluşturulmuş maddi ve manevi zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal vb. yönleri bulunan toplumsal bir birimdir” (Sayın, 1990: 8).
- “Biyolojik, psikolojik ve sosyal gereksinimlerin karşılanmasına yönelik oluşturulan ve eşitlik ilkesine dayalı olarak üyelerinin ortak birçok noktada paylaşımlarının saklanıldığı bir birlikteliktir” (Aral, 2000: 19).
- “Aile içinde bulunduğu toplumun değer yargılarını kültürünü, gelenek ve göreneklerini yansıtan ayrıca kendi içinde özel bir düzeni olan, çevresiyle iletişim içerisinde olan bir kurum olarak tanımlanabilir” (MEB, 2013: 3).

ASAGEM tarafında 2010 yılında gerçekleştirilen Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması’nda “toplumsal yapının temel dinamiklerinden ve bileşenlerinden olan sosyal bir kurum olarak aile, birbirlerine doğrudan akrabalık bağları ile bağlı olan, erişkin üyelerin çocuklara bakma sorumluluğunu üstlendiği bir insan topluluğudur” şeklinde tanımlanmıştır (ASAGEM, 2010: 2).

Çeşitli tanımlar ile açıklanmaya çalışılan aile kavramında; evrensel bir kurum olmasına rağmen modern toplumun aile kavramları ile geleneksel toplumun aile kavramları birbirinden farklıdır. Bu farklılığın temeli aileye yüklenen işlevlere ve beklentilere dayanmaktadır (Bozkurt, 2005: 259). Evliliğin ekonomik ve sosyal bağlarının oluşması ve güçlenmesi açısından işlevsel bir önem taşıdığı konusunda düşünce birliğine

varmışlardır. Mevcut akrabalık bağlarının güçlendirilmesi, yaşanan yörenin dışındaki benzer etnik gruplarla akrabalık kurulması, komşuluk ve arazi bağlarını oluşturmak veya güçlendirmek ya da gerektiğinde yardımlarına başvurulacak akraba ve dostların sayısını artırmak gibi amaçlarla evlilik yapılmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1981: 29). Günümüzde kır yaşamından kent yaşamına geçilmesi evlilik kavramına bakışı doğal olarak etkilemiştir. Aile kavramı ise toplum ile ailenin karşılıklı beklentileri kapsamında kendini korurken, toplumsal ve ekonomik koşullardaki farklılaşma, aile birliğinin varlığını ve devamını sağlayan unsurlarda değişmesine sebep olmaktadır. Bunun yanında kendine özgü bir takım özellikleri de vardır. Ailenin evrenselliği, sosyal yapıda çekirdek özelliği taşıması ve devamlılığının yanında aile üyelerinin sorumlulukları, üyeler arası ilişkilerin duygusal bir temele dayanması, şekillendirme özelliği ve kuralların olması gibi özellikler her tür ailede görülen yaygın özelliklerdir. Aynı şekilde ailenin görevleri konusunda uzlaşılan görüşlerde olduğu ifade edilebilir. Bu görevler beş başlıkta toplanmıştır (Gökçe, 1995: 137-138):

- 1) Ailenin varlığını koruyan, neslin devamlılığını sağlayan biyolojik görev,
- 2) Aile üyelerinin maddi ihtiyaçlarına cevap veren ekonomik görev,
- 3) Aile üyelerinin her türlü maddi ve manevi zararlarına karşı koruyan koruyuculuk görevi,
- 4) Ailedeki duygusal dengenin geliştirilmesini sağlayan psikolojik görev,
- 5) Aile üyelerinin yetiştirilmesini ve sosyalleşmesini sağlayan eğitim görevi.

2.1.3. Çocuk Kavramı

Türk Dil Kurumu sözlüğünde “çocuk” kavramı aşağıdaki gibi tanımlanmıştır (TDK, 06.06.2016, www.tdk.gov.tr):

1. Küçük yaştaki erkek veya kız.
2. Soy bakımından oğul veya kız, evlat.
3. Bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız.

4. Genç erkek.
5. Büyükler arasında daha az yaşlı olan kişi.
6. Büyüklere yakışmayacak, daha çok küçüklerin yapabileceği gibi davranan kimse.
7. Belli bir işte yeteri kadar deneyimi ve yeteneği olmayan kimse.

Çocukluğun kavram olarak incelenmesiyle ilgili olarak Onur (2005: 27-28), çocukluk kavramı ile çocukluk anlayışı arasındaki ayırmadan, çocukluk kavramı bütün toplumlarda her zaman var; çocukluk anlayışları ise çocukları yetişkinlerden ayıran yollar olarak farklı toplumlarda ve çağlarda farklı olabilmektedir, şeklinde söz etmektedir. Bu kavramın kelime anlamı ve bunun değişimi zaman içerisinde incelendiğinde “Çocuk” sözcüğü Türk lehçeleri arasında “insan yavrusu” anlamıyla yalnız Türkiye Türkçesinde ve Kırım Türkçesinde bulunmaktadır. Kaşgarlı Mahmut’un Divan-ü Lügat-it-Türk’ünde ise çocuk “her şeyin küçüğü” olarak açıklanmıştır. İnsanoğlu, kendi vücudunun bir parçası, bir devamı olan yavrusu için sevgi dolu sözler kullanmıştır. Kazan lehçesinde çocuk için kanat, kanalım, kanetim tabiri kullanılır ki “beni yükselten, yükselere çıkaran varlığım” anlamını taşır, öte yandan çocuğu severken kullanılan canım, ruhum, ciğerim, bir tanem, bülbülüm, hayatım, altınım gibi okşayıcı sözler de ona verilen değeri göstermektedir (Çağatay, 1977: 1).

Zaman içerisinde çocuk kavramının nasıl algılandığını anlamak için insanların yaşadığı koşullar hakkında bilgi sahibi olmak gerekir. Ortaçağ’da doğum ve bebek ölümleri çok yüksekti. Altı yaşından küçükler ailenin üyesi kabul edilmemekteydi. Bebeğe karşı duyarlılık 1500’lü yılların sonlarında gelişmeye başladı. Bebeklere artık kişiliksiz (non person) bir varlık olarak bakılmıyordu. 1600 ile 1800 yılları arasında çocukların eğitime ilişkin tutumlarda bir devrim yaşandı ve üniversiteler kurulmaya başlandı. Çocukların giyim tarzları ve oynadıkları oyunlar, yaptıkları etkinlikler yetişkinlerden ayrılmaya başlamış, 20. Yüzyıla gelindiğinde geneleve gitme, kumar oynama, tütün satın alma yasaklanmıştı (Gander ve Gardiner 2004: 26-33). Türk toplumunda ise çocukluğun yetişkinlikten ayrı özel bir dönem olarak kabul edilmesi ve çocuğa verilen değerin değişmesi, toplum yapısında meydana gelen sosyokültürel, sosyoekonomik değişmelerin doğrultusunda, Batı’daki değişmelerden farklı zaman ve biçimde gerçekleşmiştir (Onur, 2007: 393).

Günümüze gelindiğinde sosyoloji, psikoloji, antropoloji ve felsefe gibi disiplinlerinde gelişmesi ile çocuk kavramı üzerine yapılan tanımlarda bunlardan etkilenmeye başlamıştır. Olgundeniz (2010: 10) genel olarak çocukluk kavramını, “olgunlaşmamış, reşit sayılmayan, bebeklik çağı ve ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insan” gibi pek çok tanımlı içinde barındıran ve “ailenin temel taşı”, “toplumun belleği” gibi kavramlar ile açıklamaktadır. Söz konusu “çocuk olmak” kavramının, çocuk kimliğine ilişkin belli bir yaş aralığı ortaya çıkarmadığı ve bir “aileye sahip olmak ya da olamamak, belli bir bilinç ile yetiştirilmek” gibi kavramlarla ilişkilendirildiği görülmektedir. Çocukluğun herhangi bir sabit döneme ait tek bir “evrensel deyim” olmadığı ve çocukların uzun bir dönem yetişkin olmayanlar olarak” tanımlamıştır. Güler (1991: 16) ise çocuk kavramını, "gelişmekte olan küçük insan" olarak tanımlamış, “Küçük insana, beden yapısı yönünden insana benzediği için insan denir. Fakat küçük insan, insan olmayı, insanlığı, insanca davranmayı, doğruyu, yanlışı, sevgiyi, nefreti, iyiyi, kötüyü, güzelle çirkini, ben ile ben olmayı yaşam ortamı içinde öğrenir.” şeklinde açıklamıştır.

Geleneksel toplum yapısının çocuğa yüklediği anlamın değişmesi yönünde, devlet politikasında yapılacak değişiklikler için önemli bir adım sayılabilecek, Şubat 2011'de ilki düzenlenen Türkiye Çocuk Hakları Kongresinde (TÇHK), çocukluk kavramından şu şekilde bahsedilmiştir (TÇHK, 10.06.2016, www.cocukvakfi.org.tr):

Çocukluk kavramı tarihi süreçte olduğu gibi yaşadığımız çağda da felsefi ve kültürel boyutlarıyla sorunludur. Tarih boyunca çocukluk kavramının sorunlu olması, bireyin, toplumun ve Devlerin çocuğa bakışından kaynaklanmaktadır. Buna karşın son çocuk hakları teorisi olan Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin esas aldığı yaklaşım, yenedünyanın nesne çocuktan özne çocuk anlayışına doğru evrilmesi yönündedir. Geleneksel, modern ve post modern çocukluk anlayışlarının iç içe girdiği son çocukluk evresi ise yeni çocukluk evresidir. Yeni çocukluk anlayışı çocuğu yaşadığı toplum ve ailesi içinde bütüncül ele alışı ile çocuktan sorumlu yetişkini ve çocukla ilgili tüm tarafları da dönüştüren bir yaklaşımı içermektedir.

2.1.4.Çocuğun Değeri Kavramı

Zaman içerisinde değişen “çocuk” kavramı ile çocuğunda ailedeki ve toplumdaki yeri ve değerinin de değiştiği görülmektedir. Bu konuda atılan en önemli adımlardan biri 20 Kasım 1989 tarihinde imzalanan ve 193 ülke tarafından kabul edilen "Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme" (BMÇHS)'dir. Türkiye Sözleşmeyi 14 Eylül 1990 tarihinde imzalamış ve 9 Aralık 1994 tarihinde onaylanarak 11 Aralık 1994 gün ve 22138 Sayılı Resmi Gazete' de yayınlanmıştır (BMÇHS, 05.07.2016, www.tbmm.gov.tr). Sözleşmenin Türkiye'de onaylanması, yeni çocukluk anlayışının da resmi olarak kabul edildiği anlamına gelmektedir. Türkiye'nin, BMÇHS'yi imzalayan devletlerden biri olmasının yanında, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kuruluşu gibi önemli bir gün Atatürk tarafından çocuklara armağan edilmiştir ve 23 Nisan 1923'ten beri çocuk bayramı olarak kutlanmaktadır.

Bu gelişmelerden de görülebileceği gibi Türk toplumunda yaşanan düşünsel, sosyal ve ekonomik gelişmelerle birlikte, çocuğa nesne olarak yaklaşan, çocuğun kendine özgü gereksinimleri olduğunu göz ardı eden çocukluk anlayışı yerini, çocukluk sürecini ayrı bir süreç olarak kabul ederek bu süreç içinde çocuğu etkin bir özne olarak gören anlayışa bırakmıştır (Tunca, 2016: 166). Çocuğa yaklaşım biçiminin değişmesiyle birlikte, çocuğu topluma hazırlayan ilk sosyal kurum olarak ailenin, çocuğa karşı olan görev ve sorumlulukları, çocuğun hakları gözetilerek yasalarca tamamlanmıştır.

Psikolojik yaklaşım çerçevesinde incelendiğinde ise çocuk sahibi olma sebepleri, anne babanın bireysel güdülenmeleri ve ihtiyaçlarıyla, çocukların anne babalarının bu ihtiyaçlarını tatmin etmeleri olarak ele alınabilir. Çocukların bu işlevleri, anne babanın gözünde "çocuğun değeri" olarak belirecektir. Çocuklara atfedilen bu değer, aileden aileye, kişiden kişiye bazı değişiklikler gösterecektir. Ayrıca bunlar sadece bireylere özgü olmayıp, grup, yöre ve toplum değerlerini de yansıtır. Dolayısıyla, "Çocuğun değeri", aile ve toplum içinde çocuğun yerini ve rolünü belirler ve aile yapısı ve dinamiği hakkında bilgi verir (Kağıtçıbaşı, 1981: 12).

Görüldüğü gibi çocuk sahibi olmak, aile açısından oldukça önemli bir konuyu oluşturmaktadır. Çocuğun evlilik üzerindeki etkisini açıklayan iki görüş bulunmaktadır. Çocuğun evliliğe olumlu etkisi olduğunu savunan görüşe göre; eşlerin birbirine olan

sevgisinden ortaya çıkan çocuk, çiftin evlilik ilişkisini zenginleştirmekte, onlara hayattan zevk alma ve tatmin olma duygularını kazandırmaktadır. Çocuğun evliliğe olumsuz etkisi olduğunu savunan görüş ise, çocukları bir çatışma kaynağı ve eşler arasındaki yakınlaşmaya bir engel olarak değerlendirerek, çocuğun eşler arasındaki uyumsuzluğa yol açtığını ileri sürmektedir (Şener ve Terzioğlu, 2002: 130). Her iki görüşte çocuğun değerini, çocuktan beklentileri ve çocuğa dair düşünceleri etkilemektedir. Bu durum çocuğu olmayan bir çiftin düşüncelerini ve doğal olarak çocuk yapıp yapmayacaklarını veya kaç çocuk yapacaklarını etkilediği gibi, çocuk sahibi ailelerin de çocuklarına yüklediği anlamı ve verdiği değeri etkileyeceği düşünülebilir.

2.2. Aile Kavramına Kuramsal Bakış

Aile hakkındaki kuramsal bakışlar, temel kavramları, entelektüel arka planları, önermeleri ve varsayımları bakımından birçok çalışmaya konu olmuştur. Burada bu kuramların önermeleri ve temel varsayımları kısaca özetlenmeye çalışılacaktır. Bu kuramdan ekolojik, yapısal-işlevselci, çatışmacı, feminist, simgesel etkileşimci ve toplumsal alışveriş perspektifleri genel nitelikli kuramlar olup sosyal bilimlerde sıkça kullanılmaktadır. Ailevi gelişim ve aile sistemleri perspektifleri ise özellikle aile konusunda oluşturulmuş kuramlardır. Ayrıca güncel kuramlardan modernleşme kuramı ile Kağıtçıbaşı'nın aile değişimi kuramı ele alınacaktır.

2.2.1. Ekolojik Kuram

Ekolojik perspektifin merkezini insan ve çevresi arasındaki ilişkiler almıştır. Bu ilişkilerin kurulması iki temel varsayıma dayanmaktadır (Canatan ve Yıldırım, 2013: 36-38):

- 1) Organizma ve sosyal varlık olarak insan kendi çevresiyle etkileşim içindedir.
- 2) İnsan yaşamının kalitesi ve çevrenin kalitesi, karşılıklı olarak birbirlerine etki eder.

Ekolojik perspektif, aileyi çevresel değişimlere uyum sağlayan ve kendini yeniden örgütleyen bir küme olarak tanımlar. Bu perspektifin odak noktası ve varsayımları dikkate alınırsa, ailenin tüm boyutlarını ve sorunlarını ele almak gibi bir iddiası yoktur. Cevaplamak istediği sorunları iki noktada toplamak mümkündür:

- 1) Ailevi roller ile çevresel ortamlar arasında nasıl bir ilişki vardır?
- 2) İhtiyaçlarını karşılamak için aile ve aile üyeleri (yönetim ve işbölümü açısından) nasıl davranışlar gösterirler?

Temel varsayımları çıkış noktası alındığında bu perspektifin temel önermeleri beş maddede özetlenebilir (Klein & White, 1996: 223-225):

1. Bireyler, aracı ekosistemle (aile) ve okul gibi daha uzak çevreyle değiş tokuş ilişkisi içinde yetişirler ve onlara uyum sağlama çabası içindedirler.
2. Ekosistemdeki değişme, yeni bir bilginin yeni bir işleve dönüşmesi veya eski işlevlerin artan uzmanlaşmasıyla gerçekleşir.
3. Uzmanlaşmadaki değişme, işlevler arasındaki ilişkilerdeki değişimleri beraberinde getirir.
4. Herhangi bir işlevsel uzmanlaşmasının yoğunluğundaki artışa tüm işlevlerdeki uzmanlaşmanın yoğunluk artışı eşlik etmektedir.
5. Karmaşık birimler, iki eksenden birisi üzerinden gelişmektedirler: Bütünleyici farklılıklar (bileşik birimler) eksenini üzerinden ve ortak çevresel gereklilikler üzerinden, bileşik birimler, akran ekosistemi yapısal özelliklerini tekrarlama/yineleme eğilimi gösterirler ve bileşik birimler, ekosistemin açıklığı ne olursa olsun, kapanmaya doğru meylederler.

Bir çocuğun yetişmesi çıkış noktası alınırsa, birinci önermeye göre yetişme süreci çocuğun kendi çevresiyle (aile, okul vs.) karşılıklı bir etkileşime dayalıdır. Bu süreçte çocuk, olgunlaşmasına ve yaşa bağlı normlara paralel olarak giderek daha fazla uzmanlaşmış roller edinir. Bu durum ekosistemde değişimler yaratır (2. önerme). Çocuk, olgunlaşıp daha fazla uzmanlaştıkça ebeveyn ortak yaşam arenasında daha az, üretim ve tüketimin bileşik arenasında ise daha fazla uzmanlaşmaya yönelir. Demek ki çocuk rollerindeki değişme, ailedeki ilişkilerde ve rol dağılımında da değişimlere kaynaklık

eder (3. ve 4. önermeler). Çocuk, bileşik rollerini yerine getirme konusunda geliştikçe ve daha fazla karşılıklı bağımlılık içine girdikçe ailedeki normatif sistemi takip etmeye yönelir ve böylelikle ailevi sistemi belirli kısıtlılıklar içinde yeniden üretir (5. önerme).

2.2.2. Yapısal –İşlevselci Kuram

Bu perspektifin odak noktasında bütün- parça ya da grup-üye ilişkisi vardır. Genel olarak toplum, birbirleriyle karşılıklı ilişkiler içinde olan alt-sistemler olarak tanımlanır ve alt-sistemlerin her biri diğerleri için işlevseldir. İşlevselliklerini koruduğu müddetçe de toplum istikrarlı ve dengeli bir şekilde yoluna devam eder. İşlevselciliğin mikro varyantında aile içi ilişkiler ele alınırken, makro varyantında aile ve toplumdaki diğer kurumlar arasındaki ilişkiler gündeme gelmektedir. Başka bir deyişle ilk yaklaşımda ailenin kendi üyeleri için işlevlerinin ne olduğu ortaya konulurken, ikinci yaklaşımda ailenin tüm toplum ve diğer toplumsal kurumlar açısından işlevleri irdelenir. Yapısal- işlevselcilere göre aile, toplumsal yapının bir parçası olarak toplumun devamlılığını sağlamak üzere işlev gösteren bir kurumdur. Aile üyeleri, ailenin ve toplumun sürekliliğini güvence altına alırlar. Bu kuranım cevabını aradığı başlıca sorular şunlardır (Canatan ve Yıldırım, 2013:38-39):

- 1.Ne tür aile yapıları vardır?
- 2.Bu aile yapılarının kendi üyeleri ve diğer toplumsal kurumlar için işlevleri nelerdir?
- 3.Toplumsal istikrara nasıl katkıda bulunurlar?

Yapısal- işlevselci perspektifin temel varsayımları dikkate alınarak bazı önermeler ileri sürülebilir. Farley’e göre işlevsel analizin varsayımları ve aile açısından olası önermeleri aşağıda sıralanmıştır (Farley, J. E., 1982’den Akt. Canatan ve Yıldırım, 2013: 39):

- 1.Varsayım: Toplum, birbirine bağımlı olan birçok parça ya da ögeden oluşmaktadır. Önerme: Aile üyelerinin işlevlerini yerine getirmesi aralarındaki koordinasyona bağlıdır.
- 2.Varsayım: Sosyal sistemin her bir parçasının bütün açısından bir işlevi vardır. Önerme: Aile bireylerinden birinin işlevini yerine getirmemesi durumunda ailevi sistem tehlikeye girer.

3.Varsayım: Toplum, istikrar ve uzlaşım arayışındadır. Önerme: Aile üyelerinin her birinin görevlerini yerine getirmesi ailevi istikrar ve uzlaşmaya katkıda bulunacaktır.

4.Varsayım: İstikrar ve uzlaşım, işbirliği ve bu işbirliği sayesinde ihtiyaçların karşılanması açısından son derece önemli ve gereklidir. Önerme: Aile bireyleri arasında işbirliğinin yüksek olması, ailevi dayanışma ve istikrarı güçlendirecektir.

Yapısal-işlevselci perspektife göre ailevi sistem, işlev ve işlevler arasındaki koordinasyona bağlı olarak işler. Aile üyelerinden birinin işlevini yerine getirmemesi sistemin işleyişini engeller, en azından zora sokar. Bu nedenle herkesin kendi rolünü yerine getirmesi ailevi istikrar için son derece önemlidir. İşlevlerin yerine getirilmesine ve koordinasyonun derecesine göre ailevi bağlar güçlenir ve ortaya kendi işlevlerini yerine getiren sağlıklı bir yapı çıkar.

2.2.3. Çatışma Kuramı

Çatışma perspektifi, gruplar arası ilişkilere odaklanmıştır Gruplar arası ilişkiler, genel olarak şu iki ilkeye dayalı olarak açıklanır (Canatan ve Yıldırım, 2013: 40-41):

1.Kıt kaynaklar, toplumsal kümelerin birbirleriyle rekabet etmesine sebep olur.

2.Bu mücadele ve rekabet nedeniyle toplumda ilişkiler denge ve istikrar üzerine değil çatışma üzerine oturur.

Bu kuramsal perspektiften hareket eden araştırmacılar aileyi, toplumsal eşitsizliğin doğurduğu sorunları deneyimleyen bir küme olarak tarif ederler. Bunlara göre aile ve aile üyeleri, toplumda güçlü gruplar tarafından kontrol edilen kıt kaynaklar için yarışmak zorundadırlar. Bu kuramın cevabını bulmak istediği temel sorular şunlardır:

1)Kaynakların sınırlı olduğu durumlarda, hangi aileler bundan kazançlı çıkarlar ve hangi aileler kaybederler?

2)Aileler, kendi ayrıcalıklarını nasıl korurlar?

Çatışma perspektifinin temel varsayımlara dayalı olarak öne sürdüğü önermeler beş madde de özetlenebilir (Klein & White, 1996: 190-192):

1.Gruplar arasındaki çatışma, kaynakların dağılımına ve yarışmacı sosyal yapıya dayanmaktadır.

2.Grup içindeki çatışma (sözelimi ailede), bireyler arasındaki kaynakların eşitsiz paylaşımından kaynaklanmaktadır.

3.Bir çatışma yönetim biçimi olarak pazarlık, daha çok eşitlikçi otorite yapılarında görülmektedir ve pazarlık, aile içinde en fazla kaynağa sahip olan kişinin lehine sonuçlanmaktadır.

4.Pazarlık, kaynakları gerektirmektedir; bir uzlaşma ortamında en fazla kaynağa sahip olan en fazla ödülü elde etmek için pazarlık yapacaktır.

5.Grup içinde koalisyon oluşturma, en fazla demokratik otorite yapılarında görülmektedir ve ancak demokratik gruplarda sadece maddi kaynaklar ailevi koalisyon ve bunların sonuçlarını tayin etmezler.

Çatışmacı kuram aileye uygulandığında ailedeki çatışma ve rekabet ilişkilerine yoğunlaşır. Geniş toplumlarda, toplumun temel birimi olan ailede de çatışma ve rekabet ilişkilerinin temelinde kaynakların paylaşımı ve paylaşım sürecinde eşit olmayan güç ilişkileri önemli bir rol oynar. Otorite tiplerine bağlı olarak çatışma; ittifak oluşturma, pazarlık ve uzlaşma gibi yöntemlerle çözülür. Çözümleme biçimi nasıl olursa olsun ailede güçlü olanlar çoğu zaman avantajlı çıkarlar (Canatan ve Yıldırım, 2013: 41).

2.2.4. Feminist Kuram

Feminist perspektifin odak noktasında cinsiyetler arası ilişkiler bulunur. Bu bakış açısına göre ataerkil toplumda erkek ve kadın ilişkileri eşit değildir. Tüm kurumsal yapılar ve kültür bu eşit olmayan ilişkileri ayakta tutmaya çalışır. Aile, bu kurumların başında gelmektedir. Feminist kuramcılara göre aile, toplumsal cinsiyet rolleri, toplumsal sınıf, ırk, yaş, cinsel yönelim ve medeni konumları temelinde, üyelerinin toplumsal olarak belirlenmiş beklentileri öğrendiği bir kurumdur. Bu durumda onlara göre aile araştırmalarında sorulması ve araştırılması gereken sorular şunlardır (Canatan ve Yıldırım, 2013: 41-42):

1)Aile yaşamı, ekonomik ve ataerkil yapıları/ilişkileri nasıl yansıtır?

2)Erkek ve kadının ailevi yaşam deneyimleri arasında ne tür farklılıklar vardır?

Feminist perspektifin birçok bakış açısı (liberal, marxist, radikal, sosyalist, dinsel vs.) bulunmakla birlikte hepsinde de ortak olan şey, toplum ve ailede ataerkil ilişki ve değerlerin baskın niteliği ve bunun kadın açısından sonuçlarıdır. Sözelimi marxist feministler, ataerkilliğin ekonomik ilişkilerdeki bir çarpıklığın ifadesi olduğunu iddia ederlerken, radikal feministler tam tersine ataerkilliğin çarpık ekonomik ilişkilere ve kadının ezilmesine yol açtığını dile getirirler. İlklerde sınıf kavramı, ikincilerde ise cinsiyetçiliği de içeren ataerkillik kavramı önceliklidir.

Feminist perspektif aile hakkındaki kavramlarını oluştururken bir taraftan yapısal-işlevselci söylemlere karşı eleştirel bir tavır takınırken diğer yandan da çatışmacı kuramdan etkilenecek onu aile kurumuna uygulamaya ve uyarlamaya çalışmıştır. Bu kuramın temel önermelerini dört noktada özetlemek mümkündür. Bu noktalar, denebilir ki, farklı versiyonların ortak noktalarıdır (Anderson ve Taylor, 2002'den Akt. Canatan ve Yıldırım, 2013: 42):

- 1.Aile, toplumdaki cinsiyet hiyerarşilerini ve cinsiyet ayrımlarını yansıtan bir kurumdur.
- 2.Aile, cinsiyet temelinde toplumsallaşmanın gerçekleştiği temel bir kurumdur.
- 3.Aile, kadın ve erkek arasında güç ilişkilerinde dengesizliği içermektedir.
- 4.Toplum daha fazla ya da daha az eşitlikçi bir yapıya kavuştukça aile yeni biçimlere doğru evrim geçirmektedir.

Feminist kuram, yapısal-işlevselci kuramın tersine aile içindeki ilişkilerin işlevsel ve uyumlu olmadığını, eşit olmayan ve dengesiz olduğunu iddia etmektedir. Bu olgunun temelinde cinsiyet ayrımcılığına dayanan rol ve güç dağılımı yatmaktadır. Ataerkil aile yapısı, erkek lehine kurgulanmış ve düzenlemeler onu mutlu etmeye dönüktür. Kadın, bu yapı içinde kendisi ve kendi mutluluğu için değil eşinin ve çocuklarının mutluluğu için vardır. Aile, bir yandan cinsiyete dayalı toplumsal eşitsizliğin kaynağı, diğer yandan da toplumsal eşitsizliğin yansıtıcısıdır. Ancak toplumdaki köklü değişimler ailenin daha eşitlikçi bir yapıya doğru evrilmesine hizmet edecektir.

2.2.5. Simgesel (Sembolik) Etkileşimcilik Kuramı

Simgesel (Sembolik) etkileşimcilik, genel olarak insan ve dünyası arasındaki “anamlı” ve “karşılıklı” ilişkilere odaklanmıştır. Buradan hareketle şu iki temel varsayımı çıkış noktası almaktadır (Canatan ve Yıldırım, 2003: 43):

- 1) İnsan, dünyayı ona yüklediği anlamlar çerçevesinde algılar.
- 2) Anlamlar, karşılıklı ilişkiler sürecinde oluşturulur.

Bu varsayımlara göre diğer toplumsal kümeler gibi aile de bilgi, inanç, tutum, değer ve rollerden oluşan simgesel iletişimin belirlediği bir etkileşim odağından başka bir şey değildir. Ailevi ilişkileri çözümlemek için bu anlamlar dünyasını kavramak gerekir. Simgesel etkileşimcilerin ilgilendikleri sorular iki noktada özetlenebilir:

1. Aile üyeleri, gerçekliği nasıl algılamakta ve açıklamaktadırlar?
2. Aile, “doğru” ve “yanlış” davranışları, nasıl tanımlamakta, yorumlamakta, pekiştirmekte ve isteklendirmektedir?

Simgesel etkileşim kuramcıları, genelde sosyal olguları özelde ise ailevi konulan açıklamak için birçok önerme geliştirmişlerdir. Bu önermeleri altı noktada formüle edilmiştir (Klein & White, 1996: 98-99):

1. Bir ilişkide egonun rol temsilinin kalitesi, bu ilişki konusunda egonun hoşnutluğunu olumlu olarak etkiler.
2. Rol beklentilerinde algılanan açıklık yüksek olduğu ölçüde rol temsilinin kalitesi yüksek olacaktır.
3. İşgal edilen rol karşısında daha fazla bireyin beklentilerinde uzlaşım söz konusu ise, rol karışıklığı o kadar az olacaktır.
4. Kişilerin rollerinin çeşitliliği fazla ise, bu rollerle ilişkili olarak kişisel beklentilerde daha az uzlaşım söz konusu olacaktır.
5. Oynanan ya da ifa edilen rol sonucu algılanan rol karışıklığı büyük olduğu ölçüde, roller arası geçişler daha az kolay, rolden çıkma kolaylığı ise daha yüksektir.
6. Rollerin çeşitliliği büyük olduğu oranda rol karışıklığı da büyük olacaktır.

Simgesel etkileşim kuramında rol temsili ve rol karşısındaki beklentiler ile bunların algılanma biçimleri ilişkileri belirlemektedir. Bu bakımdan bu kuram aile içi ilişkilere bu açıdan bakmayı yeğlemektedir. Aile üyeleri arasındaki ilişkilerde roller ve bunların algılanma biçimleri ne kadar net olursa iletişimin de o derece yüksek kalitede olacağı beklenmektedir.

Yapısal-işlevselcilik ve çatışma perspektifleri gibi insani olguları mümkün olduğunca dışarıdan ve nesnel olarak kavramak isteyen kuramların yanında simgesel etkileşimcilik sosyolojide büyük bir yenilik olarak karşılanmıştır. Ancak getirdiği yenilikler ve açılımlara karşın, bu kuram sosyal olguların birçok boyutlarının ihmal etmiş ve dolayısıyla tıpkı diğer kuramlar bazı noktalarda güçlü bir konuma sahip olurken bazı noktalarda da kaçınılmaz bir şekilde zayıf kalmıştır. Bu kuramın zayıf noktaları şu şekilde özetlenebilir (Canatan ve Yıldırım, 2013: 44):

- İlk olarak rollerin oluşmasında aktörlerin etkisini abartma yoluna gitmişler ve yapısal etkenlerin rolünü göz ardı etmişlerdir.
- İkinci olarak bu kuramdan hareketle araştırma yapan bilim insanları mikro araştırmalara yönelik oldukları ve veri toplamada nitel yöntemleri kullandıkları için bu durum onların araştırma sonuçlarını genelleştirilmesini engellemiştir. Sonuçlar, araştırılan grupta sınırlı kalmıştır.
- Üçüncü olarak simgesel etkileşim perspektifinden hareketle geliştirilen kavramlar belirsiz ve zayıf tanımlanmışlardır.
- Dördüncü olarak simgesel etkileşim anlama dayalı bir araştırma peşinde olduğu için daha çok çapraz kültür çalışmalarında yararlı olmuştur, ancak bir kültür içindeki araştırmalarda önemli görülmemiştir.
- Son olarak bu kuram bireye fazla odaklanmış olduğu için kuramların önemini kavrayamamıştır.

2.2.6.Toplumsal/Sosyal Alışveriş Kuramı

Bu kuram genel olarak insan ilişkilerine odaklanır. Kuramcılara göre insan, başkalarıyla kar-zarar temelinde ilişkiler kuran bir varlıktır. Bu anlamda sosyal ilişki, bir alışveriş ilişkisidir. Aile üyeleri arasındaki ilişkiler de bu genel kuraldan farklı değildir: Aile,

üyeleri arasında faydayı azamiye çıkarma, maliyeti ise asgariye indirme yoluyla hakça ve dengeli alışveriş ilişkilerinin sağlandığı bir kümedir. O halde araştırılması gereken temel soru şudur: Bir ilişkide insanlar için fayda ve maliyet nedir? Bu kuramın önermelerini şu şekilde özetlemek mümkündür (Klein & White, 1996: 71-73):

1. Belirli bir ortamda aktörler, getiriyi (kâr) en üst düzeye çıkarmak üzere seçimlerde bulunurlar.
2. Ödüllendirmenin olmadığı ortamlarda aktörler, maliyeti en asgari düzeye çekmek için uğraş verirler.
3. Eğer mevcut getirisi eşitse, o zaman aktörler uzun vadede en fazla kâr sağlayan alternatifi seçeceklerdir.
4. Eğer uzun vadede getirisi eşit ise, o zaman da kişi kısa vadede en fazla kâr sağlayan alternatifi seçecektir.

Bu önermelerden anlaşılacağı üzere ailevi ilişkiler bu kuramda kâr ve maliyet hesapları çerçevesinde ele alınmaktadır. Kişiler sürekli olarak bir ilişkinin kendisine sağlayacağı kâr ve zarara göre tercihlerde bulunmaktadırlar. Bir başka deyişle ailevi ilişkiler ticari ilişkiler şeklinde tasarlanmaktadır.

2.2.7.Ailevi Gelişim Kuramı

Ailenin geçirdiği gelişim aşamaları, bu kuramın merkezinde yer alan bir noktadır. Bu perspektife göre aile dinamik bir kurumdur ve gelişim aşamaları uyarınca sürekli olarak üyelerden yeni görevler beklemektedir. O halde aile, bir dizi aşama içinde üyelerinin özgül gelişim görevlerini tamamladığı bir küme olarak tanımlanabilir. Bu perspektif açısından cevapları aranan önemli sorular şunlardır (Canatan ve Yıldırım, 2013: 45-46):

- 1)Aile hangi aşamalardan geçmektedir?
- 2)Ayakta kalmak için ailenin her aşamada yerine getirmesi gereken görevler nelerdir?

Ailevi gelişim kuramcıları, ailenin geçirdiği aşamalara bağlı olarak birçok önerme saptamışlardır. Bunları altı noktada toplamak mümkündür (Klein & White, 1996: 131-136):

1. Ailevi gelişim, toplumsal zamanlama ve kronolojik-ardışık normlar tarafından düzenlenen bir grup sürecidir.
2. Eğer bir aile veya birey ailevi meselelerin normatif düzeniyle birlikte “sıralama dışına” çıkarsa, sonraki yaşamının düzen dışına çıkma ihtimali yüksektir.
3. Ailevi grup düzeni içinde aile üyeleri dâhili ailevi normlar üretirler.
4. Aile kümesi içindeki etkileşimler, ailevi roller tarafından kurgulanan sosyal normlar tarafından düzenlenirler.
5. Bir ailevi aşamadan diğerine geçişler, şimdiki aşama ve bu aşamada geçirilen zaman süresiyle kestirilebilirler.
6. Bireyler ve aileler, davranışlarını iş ve eğitim gibi başka kurumların normlarına uydurmak amacıyla sistematik olarak kurumsal ailevi normlardan saparlar.

2.2.8. Aile Sistemleri Kuramı

Aile sistemleri perspektifi, aileyi “sistem” olarak inceler. İki temel çıkış noktası vardır (Canatan ve Yıldırım, 2013: 47):

- 1) Aile, bir sistemdir.
- 2) Ailevi sistem, tüm sistemler gibi var olmak için aynı kurallara dayalı olarak çalışır.

Bu perspektife göre aile, üyelerinin kendi aralarında ve toplumla etkileşimlerine dayalı olarak günlük işlevlerini yerine getirmek ve devamlılığını sağlamak zorunda olan bir sistemdir. Bu perspektif açısından araştırılmaya değer iki soru bulunmaktadır:

1. Aile, nasıl bir ilişki kuruyor (işlevsel mi yoksa işlev-bozucu mu)?
2. İlişkiler nasıl daha iyi ve ileri bir seviyeye çekilebilir?

Aile sistemleri perspektifinin belli başlı önermelerini üç noktada özetlemek mümkündür (Klein & White, 1996: 160-164):

- 1- Bir aile sisteminin yaşamını sürdürme yeteneği ve bununla birlikte uyum yeteneği, sistemin içindeki farklılık/çeşitlilik düzeyi ile olumlu bir ilişki içindedir.
- 2- 1- Bir aile sisteminin yaşamını sürdürme yeteneği ve bununla birlikte uyum yeteneği, sistem içindeki çatışma ve gerilim düzeyiyle olumsuz bir ilişki içindedir.
- 3- Aile sistemi içindeki yüksek amaçlar, düşük amaçların önceliklerini belirler. Doğası gereği daha az kendini inceleme ve amaçlarından vazgeçme eğilimindedir.

Sistem teorisine en fazla yapılan itirazların başında, bunun bir “teori” olmaktan ziyade bir “model” olduğu savı gelmektedir. Ayrıca kavramların teorik olmaktan çok metodolojik olduğu ve matematiksel modellerin kullanılmasıyla süreçlerin öngörülmesinin imkânsız olduğu iddia edilmiştir. Bir başka eleştiri noktası, sistem teorisinin çok soyut ve genel olduğu şeklindedir. Son olarak sistem teorisi, sistem fikrini “şeyleştirmek”tedir (Canatan ve Yıldırım, 2013: 48).

2.2.9. Modernleşme Kuramı

Aile, toplumun önemli bir parçasıdır ve toplumun değerlerine, sosyal yapısına ve normlarına bağlıdır. Bu kültürel ve sosyal özellikler, zaman içinde değişir ve ailede de değişikliklere sebep olur. Modernleşme kuramı dört noktada özetlenebilir (Kağıtçıbaşı, 2012: 146):

- 1- Bu kuram ilerlemeyi sosyal Darwinizm’in evrimsel modeline bağlar. Buradaki ilerleme, er geç belirlenmiş olan amaca ulaşmaktır, bu amaç ise Batı prototipidir.
- 2- Modernleşme sürecinin evrenselliği söyleminden yola çıkarak Batı dışındaki toplumların da bu sürece katılmasının mümkün olduğunu varsayarak Batı’nın izlediği tarihsel seyri, inceleme nesnesi olarak aldığı, izlenmesi gereken bir model olarak sunmuştur (Altun, 2000: 123).
- 3- Modernleşme varsayımında Batı modelinden farklı olanlar “yetersiz” kabul edilmektedir. Gelişmeyle birlikte bunların da değişeceği öngörülmektedir.

- 4- “Prototipik” Batı ailesinin temel özelliği “bağımsız” ilişkiler sistemi olmasıdır. Aile, akrabalarından bağımsız bir yapıdır. Ayrı, çekirdek bir birimdir. Ayrıca, ailenin kendine ait alt sistemleri de birbirlerinden iyi belirlenmiş sınırlarla ayrılmıştır.

Modernleşme kuramı, sosyoekonomik gelişmeyle birlikte "karşılıklı bağımlılık modelinden, "bağımsızlık modeline geçiş olduğunu varsayar (Kağıtçıbaşı, 1990a, 1990b, 1996a ve 2012). Kentleşme ve artan refah ile karşılıklı maddi bağımlılıklar azalmakta fakat karşılıklı duygusal bağımlılıklar devam etmektedir, çünkü duygusal bağımlılık, değişen kentsel yaşam tarzıyla da uyumsuzluk göstermemektedir (Kağıtçıbaşı, 1996b ve 2012).

2.2.10. Aile Değişimi Kuramı

Kağıtçıbaşı, “Çocuğun Değeri Araştırmaları” sonucunda hem farklı uluslardaki hem de Türkiye deki değişik sosyal katmanlarda, çocuklarla ilgili değerlerde ve beklentilerde görülen dikkate değer farklılıklar, aile ve aile değişimine dair elde ettiği anlayış ve psikoloji, demografi ve sosyolojideki diğer araştırmaların da katkısıyla bu kuramın temelini oluşturmuştur.

Kağıtçıbaşı (1981, 1982a ve 1982b), uluslararası çapta yapılan “Çocuğun Değeri” çalışmalarının sonuçları yayımlandıktan sonra, üç farklı aile etkileşim yapısında üç farklı tip benliğin gelişimini çözümleyen bir aile değişim modeli önermişti (Kağıtçıbaşı, 1990a, 1990b, 1995, 1996a, 2002). Bu model ayrılmış ve ilişkisel benliklerin toplumsal ve ailesel temellerini anlamayı amaçlıyordu. Model ayrıca sosyoekonomik gelişme sürecinde aile değişiminin, bağımsızlık ve bağımlılığı bağdaştıran bir benliğin oluşumuna yol açtığını öngörmüştü. Bu üç aile etkileşim yapısı: Karşılıklı bağımlılık gösteren geleneksel aile, nesiller arası bağımsızlık temeline oturan bireyci aile ve ikisinin sentezini oluşturan maddi bağımsızlık ve duygusal karşılıklı bağımlılık içeren psikolojik duygusal bağımlılık modeliydi (Kağıtçıbaşı, 1996b). Kağıtçıbaşı kuramını, bu üç belirgin aile modelinden yola çıkarak aile sisteminin ve işleyişinin farklı sosyoekonomik bağlamlardaki prototipleri olarak oluşturmuştur. Farklı aile modellerini anlamak için, onların temel ortak biçimlerine bakılması gerektiğini söyler. Bu biçim sosyokültürel koşullardaki aile, aile

etkileşimi ve sosyalleşmesini içeren genel bir iskelet oluşturur ve bu şekilde benliği ve aileyi birbirine bağlar. Kağıtçıbaşı'nın Aile Değişimi Kuramı aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Kağıtçıbaşı, 2012: 152-165):

- 1- Değişkenliğin ana boyutu sosyoekonomik gelişmedir.
- 2- Aile değişiminin üç farklı aile ilişki kalıbını ele alan genel bir aile kuramıdır ve bu modellerden birine doğru olan sistematik değişimlerden bahseder.
- 3- Kuramı oluşturan bu üç aile modelini bağımlılık modeli, bağımsızlık modeli ve duygusal/psikolojik bağımlılık modeli oluşturur. Bu üç belirgin aile modeli, aile sisteminin ve işleyişinin farklı sosyoekonomik bağlamlardaki prototipleri olarak oluşturulmuştur.
- 4- Bu kuram, benliği ailenin içine, aileyi de kültürel ve sosyoekonomik çevrenin içine oturtan, bağlamsal bir kuramdır.
- 5- Aile hem psikolojik hem de sosyal özellikleriyle incelenmektedir. Ailenin sosyal özellikleri aile yapısı açısından, psikolojik özellikleri ise etkileşim ve sosyalleşmeyi de içeren aile sistemi açısından ele alınmaktadır.
- 6- Bu aynı zamanda işlevsel bir kuramdır, çünkü hem aile etkileşim biçimlerine hem de benliğin sosyalleşmesi ve gelişiminin altında yatan dinamiklere eğilir.
- 7- Bu kavramsal çerçeve, toplum/kültür, aile ve benlik arasındaki işlevsel/nedensel bağları anlamakta kullanılacak bir araçtır.

2.2.10.1. Bağımlılık Modeli

Karşılıklı bağımlılık yapısı geleneksel tarım toplumunda yaygın olarak görülür. Bu tür toplumlarda, ailenin devamlılığı için nesiller arası karşılıklı bağımlılık önemlidir (Kağıtçıbaşı, 1996b). İdeal/tipik karşılıklı bağımlı aile modeli diyebileceğimiz model “geleneksel aile” prototipini yansıtır ve Çocuğun Değeri Araştırması bulgularının temelini oluşturmuştur. Karşılıklı bağımlılığa dayalı aile/insan modelinin ideal/tipik örneklerine özellikle ataerkil aile yapısına sahip, sıkı bağlarla dokunmuş insan ve aile ilişkilerinin görüldüğü geleneksel, kırsal toplumlarda rastlanır. Bu model, toplumsal ve ailesel düzeyde tipik bir ilişkisellik kültürü (toplulukçuluk) örneğidir. Bu tip aileler, tarımsal üretim ve tüketim, çocuk bakımı, evde yiyecek üretme gibi aile işlevlerini

paylaşırlar. Tarımsal yaşam biçimi göz önünde bulundurulduğunda, işlerin paylaşılması yaşamı sürdürmek bakımından hayli önemlidir. Sonuç olarak, aile diğer akrabalarla karşılıklı bir bağımlılık içindedir. Yaşlılar için en büyük güvence kendi evlatlarıdır. Nesiller arası bağımlılık en çok bu noktada dikkat çeker. Genç yetişkinler, yaşlı ana babalarına maddi destek sağlar. Demografik anlamda, maddi kaynaklar genç yetişkinlerden yaşlı ana babaya doğru akar. Bu durum erkek çocuğun tercih edilmesine neden olur çünkü erkek evlat yaşlılık güvencesi için daha güvenilir bir kaynaktır. Yüksek çocuk ölümleri karşısında yeterli sayıda çocuğun ve özellikle erkek evlatların hayatta kalmasının sağlanması için yüksek doğurganlık önem taşır (Kağıtçıbaşı, 2012: 155-157).

2.2.10.2. Bağımsızlık Modeli

Bu model, batının orta sınıf çekirdek ailesinde görülür. Burada, nesiller arası bağımsızlığa değer verilir ve çocuk yetiştirme, çocukta özerklik ve kendine yeterlilik geliştirilir. Genel refah artışıyla nesnel koşulların ailede karşılıklı bağımlılığı gereksiz kıldığı böyle bir bağlamda, bireyselleşme ve ayrışma sağlıklı insan gelişimi için gerekli görülür (Kağıtçıbaşı, 1996b ve 1998). Bu model, yüksek refah düzeyli, kentleşmiş, sanayileşmiş teknoloji toplumunda görülür. Bağımsız aile/insan modelinde nesiller birbirinden ayrılmıştır ve duygusal ve maddi kaynak yatırımı çocuğa yönelmiştir. Atasoyluluğun öneminin azalması ve refahın artmasıyla, kadının aile içindeki statüsü yükselmiş, erkek çocuk tercihi azalmış ve doğurganlıkta azalmıştır. Çocuğun ekonomik değerinin azaldığı bir ortamda, çocuğa atfedilen psikolojik değerler ön plana çıkar. Ancak, çocuğun artan psikolojik değeri çocuk sayısı ile ilgili olmadığından, yüksek doğurganlığa yol açmaz. Çocuğun maliyetinin artması da düşük doğurganlığa neden olur. Çocuk yetiştirmede denetime daha az yer verilir. Bağımlılık modelindeki otoriter ana baba davranışı, yerini serbest ana baba davranışına bırakır. Özerklik önem kazanmıştır. Nesiller arası maddi bağımlılığın en aza indiği sosyokültürel ve ekonomik bir bağlamda, bağımsızlığa ve kendine güvene değer verilir; çünkü artık yaşlılık güvencesi için çocuğun ana babaya sadakat duyması ve bağımlı olması gerekmemektedir. Yaşlı ana babalar evlatlarına yaşam ihtiyaçları için bağımlı değildirler. Bu tür bir sosyalleşme hem nesiller arası hem kişiler

arası bağımsızlığa sebep olur. Yani bu model, bağımsız, ayrık benliğin işlevsel/nedensel ön koşullarını ortaya koymaktadır (Kağıtçıbaşı, 2012: 157-160).

2.2.10.3. Psikolojik Duygusal Bağlılık Modeli

Bu modelde ise duygusal alanda karşılıklı bağlılık görülürken, maddi alanda hem birey hem aile düzeyinde bağımsızlık söz konusudur. Kültürel devamlılıkla beraber sosyal yapısal ve ekonomik değişim vardır. İlişkisel kültür süregeldiği için, aile akrabalara doğru, karmaşık bir biçimde genişlemiş durumdadır. Aile ilişkileri, ataerkilliğin önemini yitirmesi, kadının aile içindeki konumunun yükselmesi ve erkek çocuk tercihinin azalması üzerine kurulur. Devam eden nesiller arası psikolojik/duygusal bağlılık, genç yetişkinlerin duygusal/psikolojik yatırımlarını hem ana babaya hem çocuklarına yöneltmelerine neden olur. Ancak, yaşlı anne babaya maddi destek gerekmediğinden, maddi kaynak akışı sadece çocuklara yöneliktir. Kentleşmiş/gelişmiş bağlamda çocukların artan masrafiyle ve azalan ekonomik değeriyle birlikte, psikolojik değerleri ön plana çıkar. Ana babanın yaşlılıkta yetişkin evladından maddi güvence beklememesi, çocuğun özerkliğinin bir tehdit olarak algılanmamasını sağlar. Ayrıca özerklik, değişen yaşam tarzlarıyla birlikte aktif karar verme, yetkinlik ve yaratıcılık gerektiren okul başarısı ve kentsel iş hayatı için itaatten daha önemli bir değer haline gelir (Kağıtçıbaşı, 2012: 162-165).

2.3. Türkiye’ de Aile Araştırmaları

Ellili yıllarda Türkiye’nin hızlı bir değişim sürecine girmesiyle birlikte, bu değişimlerden etkilenen bir kurum olarak aile de araştırmalara konu olmaya başlamıştır. İlk geniş ölçekli çalışmalara altmışlı yıllarda rastlanmaktadır. Yetmişli yıllara kadar yapılan çok az sayıdaki çalışma köy ve gecekondü ailelerine yönelmiştir. Bu çalışmalara örnek olarak Yasa (1966)’nın “Ankara’da Gecekondü Aileleri” ve Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından 1970 yılında yapılan “Türk Köyünde Modernleşme Eğilimleri” araştırmaları verilebilir (Canatan ve Yıldırım, 2013: 25).

1981-1991 yılları arasında yapılan sosyoloji çalışmalarında aileyi temel alan çalışmalarda büyük bir artış kaydedilmiştir. Buna göre 23 başlık altında sınıflandırılan sosyoloji çalışmaları içinde aile konusu tezlerde ilk sırada, makale ve tebliğler kategorisinde ise üçüncü sırada yer almıştır (Kaçmazoğlu, 1994: 53).

Aile üzerine araştırmalar yapan devlet kurumlarının arasında özellikle DPT, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Aile Araştırma Kurumu (AAK) ayrı bir yer tutmaktadır. Aile politikası uygulamalarına yönelik ilk somut adım, DPT tarafından Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989) çerçevesinde 1987 yılı programında atılmıştır (Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 11.06.2016, www.kalkinma.gov.tr). Bu çalışma, aileye ilişkin hedeflerinden hareketle, 1987 yılında Türkiye’de ailenin durumunun ve sorunlarının tespiti amacıyla DPT tarafından bir özel ihtisas komisyonu kurulmuştur. Konu ile ilgili resmi kuruluşların uzmanları ile akademik çevrelerin katıldığı bu komisyon tarafından hazırlanan raporda, ailenin özellikleri ve sorunları ayrıntılarıyla açıklanmış, ele alınan konularda geniş kapsamlı bir araştırmaya olan ihtiyaç ifade edilmiştir. Hazırlanan rapor, hem VI. Beş Yıllık Kalkınma Planına, hem de devletin aileye yönelik politikalarına etki etmiştir. Aynı yıl Türkiye’de ilk kez temsili ölçekte bir “Türk Aile Yapısı” araştırması yapılmıştır.

1989 yılında AAK’nun kurulmasıyla aile konusunun sosyal politikalar açısından merkezi önemi ön plana çıkmıştır. AAK’nun kuruluşundan sonra, kısa zamanda yaptığı çalışmalarla ailenin her türlü toplumsal sorunu yaşayan ve çözümleyen gerçeği bütün boyutlarıyla görülür hale gelmiştir. AAK, “Aile Yazıları” ve “Sosyokültürel Değişim Sürecinde Türk Ailesi” gibi büyük çalışmalar ortaya koymuştur. Bu çalışmalar hem Türk ailesinin tarih içindeki tecrübelerini yansıtan temel metinler, hem de bu dönemleri analiz eden ve tanıtan önemli makaleler olmakla kalmayıp çağdaş dönem Türk ailesinin göç, kentleşme, boşanma, çocuk sağlığı ve eğitimi, eş ilişkileri gibi özel konulan da toplu olarak bir araya getirmiştir. Türkiye’nin tarihçilerinin, sosyologlarının, sosyal hizmet uzmanlarının, ilahiyatçıların, psikologların, ekonomistlerinin ve diğer meslek gruplarının aile ile ilgili çalışmaları bu yapıtlarda toplanmıştır. AAK, 13 Kasım 2004 tarihinde ASAGEM olarak yeniden yapılandırılmıştır. Türkiye’de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB)’na bağlı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ATHGM)’nün yaptığı ve genel içeriği “Hane Halkı Özellikleri, Evlilik ve Boşanma, Aile İçi İlişkiler, Akrabalık ve Komşuluk İlişkileri, Ailede Çocuk ve Çocuğa Yaklaşım, Aile

ve Toplum Hayatına İlişkin Algılar, Sosyal ve Kültürel Faaliyetler ve Yaşlılık” gibi başlıklar altında toplanan “Aile Yapısı” ismi ile raporlaştırılan araştırmaların ilki 2006 yılında “Türkiye Aile Yapısı Araştırması (TAYA) 2006” ismi ile yapılmış, bu çalışmaya ait rapora yeni tablolar eklenerek gözden geçirilmiş ve 2006 çalışması 2014 yılında ikinci basımı ile tekrar yayınlanmıştır (TAYA 2006, 12.06.2016, <http://ailetoplum.aile.gov.tr>). 2011 yılında da bu araştırmanın ikincisi tekrarlanmış (TAYA 2011, 12.06.2016, <http://ailetoplum.aile.gov.tr>). 2013 yılında ise bu çalışma “Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2013 Tespitler, Öneriler” ismi ile yayınlanmıştır (TAYA 2013, 12.06.2016, <http://ailetoplum.aile.gov.tr>). Bunlara ek olarak ASAGEM’nün yaptığı “Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması 2010” (ASAGEM, 20.04.2016, <http://ailetoplum.aile.gov.tr>), AAK Başkanlığı yayını olarak basılan Şener ve Terzioğlu’nun (2002) yaptığı “Ailede Eşler Arası Uyuma Etki Eden Faktörlerin Araştırılması” çalışması ve TÜİK’nun yayınladığı “İstatistiklerle Çocuk 2014” (TÜİK, 20.06.2016, www.tuik.gov.tr) ve “İstatistiklerle Çocuk 2015” (TÜİK, 20.06.2016, www.tuik.gov.tr) çalışmaları bulunmaktadır.

1990’lı yıllarda ise Malatya köylerindeki mevcut aile yapılarını ve bu yapılardaki değişme eğilimlerini ele alan ve AAK’nun yayınları arasında çıkan “Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler: Malatya Örneği” (Merter, 1990) ve Atalay ve diğerleri (1992)’in yaptığı ve DPT yayınları arasında çıkan “Türk Aile Yapısı Araştırması” ile Gökçe (1995)’in yaptığı ve AAK yayını olarak yayınlanan “Toplumsal Değişim Sürecinde Gecekondu Ailesi” çalışması dönemin önemli araştırmalarındandır. Ayrıca aile bağlamında ASAGEM, son yıllarda Avrupa’daki Türk ailelerinin sorunlarının araştırılmasını gündemine almış ve nitekim ilk kez 2005 yılında “Federal Almanya’da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırması” çalışması tamamlanmıştır (ASAGEM, 22.06.2016, <http://ailetoplum.aile.gov.tr>).

Ailede çocuk ve çocuğun değeri ile ilgili araştırmalar incelendiğinde ise Kağıtçıbaşı’nın çalışmalarının ön plana çıktığı görülür. Aile Değişimi Kuramının temelini oluşturan ve uluslararası boyutta yapılan Çocuğun Değeri Araştırması (ÇDA) Kore, Filipinler, Singapur, Tayvan, Tayland, Türkiye, Endonezya (Java ve Sudan), ABD ve Almanya’da gerçekleştirilmiştir. ÇDA, 1970’lerde, büyük bölümü doğurgan yaşlarda kadınlardan oluşan 20,000’den fazla evli kişiyle yürütülmüştür (Bulatao, 1979; Darroch vd., 1981; Fawcett, 1983). Bu araştırmada, ana babaların çocuk sahibi olma konusundaki istekleri, çocuklarına atfettikleri değerler, doğurganlık tercihleri gibi konular incelenmiştir

(Kağıtçıbaşı, 2012: 149). Yakın zamanda Türkiye’de Kağıtçıbaşı ve Ataca (2005) ve Kağıtçıbaşı, Ataca ve Diri (2005) kısmi tekrarlarını yapmışlardır. Ayrıca Esmer (1979) çocuğun değerinin sınıflandırılması üzerine bir çalışma yaparken, Erelçin (1988), genç ve kentsel ile yaşlı ve kırsal grupları, yakınlarla maddi ve duygusal yardımda bulunma istekliliği konusunda karşılaştırmış, maddi bakımdan bağımlılıkların azalmasının duygusal bakımdan bağımlılıklara yansıyor yansımadığına bakmıştır.

2.4. Türkiye’de Aile ve Çocuk

2.4.1. Türkiye’de Aile Yapısı

Türk aile yapısında, kente ve köye bağlı değişiklikler olsa da geleneksel aile yapısı yaygın bir şekilde görülür. Geleneksel aile yapısında, cinsiyet ve yaşa dayalı hiyerarşi içerisinde görev ve roller keskin bir biçimde belirlenmiştir. Yetişkinler çocuklar üzerinde, erkekler kadınlar üzerinde belirgin bir otoriteye sahiptir. Geleneksel aile yapısında, aile reisi olarak kararları veren kişi babadır. Kentli ve eğitilmiş eşlerden oluşan ailelerde ise karar alma mekanizmasına kadın da dâhil olur. Buna karşın kadının görevi, yuvayı kurmak ve çocuklarla yakın ilişkiler geliştirmektir. Eşler arasında duygusal yakınlığın ifadesi kısıtlıdır. Bu yüzden ev kadınları, duygularını çocukları ile paylaşır, çocuklar da babadan çok anneye yakın olurlar (Fişek, 1982’den Akt. Poyrazlı, 2003: 110; Yorgun ve Voltan-Acar, 2014: 217).

Kağıtçıbaşı ve Sunar geleneksel kadın ve erkek rollerinin öğretildiği cinsiyet ayrımına dayalı sosyalleşmenin Türk kültürünün temel özelliklerinden biri olduğunu ileri sürmüştür. Anne babanın erkek ve kız çocuklarına attettikleri değerler ve onlardan beklentileri birbirinden farklıdır. Erkek çocuk, soyun devam etmesini sağlayan olarak görülür ve kız çocuğundan üstünmüş gibi algılanır. Kızlara daha çok misafir gibi bakılır ve kızların, gelecekte evlenecekleri erkeğin ailesinin bir parçası olacağı düşünülür. Türk kültüründe, erkek daha bağımsız ve saldırgan olarak yetiştirilirken, kız çocuklarından bağımlılık ve itaat beklenir. Cinsiyetler arasındaki bu ayrım ve farklılık, küçük yaşlardan itibaren kendisini gösterir. Erkek, sokakta özgürce oynarken, kız annesine evde yardım

eder. Annesinin beklediği ev işleri, ev temizliği, çocuk bakımı gibi kadın cinsiyetine yüklenen rolleri öğrenir (Kağıtçıbaşı ve Sunar, 1992'den Akt. Poyrazlı, 2003:109-110). Bunların yanında ekonomik küreselleşme gibi faktörlerin ortaya çıkardığı kültürel değişiklik daha fazla aile hareketliliği, kırsal alanlarda göç, kadınların istihdamındaki artışa yönelik gelişmeler gibi değişimlere yol açmıştır. Bunlarda ailenin yapısını etkilemiştir (Santrock, 2014: 263-264). ASAGEM ve TÜİK işbirliği ile 2006 yılında gerçekleştirilen “Aile Yapısı Araştırması” sonucunda, kadınların % 9,1'inin; erkeklerin ise % 24,7'sinin serbest zamanını arkadaşlarıyla geçirdiği tespit edilmiştir. Erkekler, sosyal eğlence olarak sokağa, kahvehanelere giderken; evin dışı neredeyse kadına yasaktır. Yani erkek kadına kıyasla daha özgürdür. Yine kadınların % 47,4'ü; erkeklerin ise % 38,1'i serbest zamanını eş ve çocuklarıyla geçirdikleri bulunmuştur. Bu bilgide gelişen aile yapısına örnek olarak gösterilebilir. Kadınların ise gün düzenleyerek, sosyalleşme ihtiyaçlarını sınırlı alanlarda karşılamaya çalışırlar. Bu araştırmanın bir diğer bulgusu da, yemek yapma, sofranın kurulması, çamaşır ve ütü gibi işleri kadınların; tamir-onarım ve faturaların ödenmesi gibi işleri de genellikle erkeklerin üstlendiği yönündedir (ASAGEM ve TÜİK, 25.06.2016. <http://ailetoplum.aile.gov.tr>).

2.4.2. Çocuğun Gelişiminde Ailenin Rolü

Aile en küçük toplumsal kurum olarak tanımlanır. Anne-baba ve çocuklardan oluşan bu kuruluşun, birçok işlevi vardır (Yılmaz, 2005: 11). Aile ve işlevleri değişmektedir ve değişmeye devam edecektir. Başlarda siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel tüm toplumsal görevleri yapan aile, zamanla ekonomik üretimden çıkmış, otorite bir siyasal güç olarak ailenin dışında şekillenmiş, dini temsiller yetiştirilmiş din adamlarına geçmiştir. Böylece aile neslin devamı, eşlerin ve çocukların psikolojik tatmini gibi görevleri üstlenen bir kuruma dönüşmüştür (Canatan ve Yıldırım, 2013: 85).

Aile duygusal alışverişin gerçekleştiği ortamdır. Yani aile, aile bireylerinin her birine yeterli psikolojik doyumu sağlamak gibi bir göreve sahiptir. Aile üyelerinin bu psikolojik tatmine ulaşmaları, baba, anne ve çocuklar arasındaki duygusal ilişkiye ve bunu kalitesine bağlıdır. Ailenin kendi üyelerine sağladığı psikolojik tatmin, aile üyelerinin yalnızlık hissinden kurtulmasına ve moral yönünden güçlenmesini sağlar. Bu sebepten, ailenin

psikolojik işlevi modern toplumlarda, diğer işlevlerinden daha önemlidir (Canatan ve Yıldırım, 2013: 86). Çocuklar ailenin bu işlevlerindeki en büyük etkisi ve destekçisidir.

Ayrıca evlilik anne-baba olma sürecine, anne-baba olma sürecinin kendisi de evlilik sürecine ayrı bir hazırlığı içermektedir. Genel olarak, evli olanlar, duygusal ve zihinsel olarak çocuk sahibi olmaya da olumlu bakmaktadır. Toplum baskısı da evli insanlardan çocuk sahibi olmayı beklemektedir (Ertürk ve Arkonaç (2008), 21.04.2016, www.rehabilitasyon.com).

Doğduğu andan itibaren sosyalleşme sürecine katılan çocuk, sosyal ve kültürel çevresiyle sürekli bir etkileşim halindedir ve bu etkileşim ilk olarak ailede başlar. Doğal olarak ailenin sahip olduğu kültürü, kendine özgü kuralları ve sınırları çocuğu ve davranışlarını etkiler (Kağıtçıbaşı, 2012: 182).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

“Çocuğun Değeri: Adana Araştırması” çalışması, çalışılan konular kapsamında, çalışmaya katılmayı kabul eden katılımcıların düşüncelerinin öğrenilmesi ve değerlendirilmesini içerdiği için betimleyici bir araştırmadır ve bilgiler tarama (survey) yöntemi ile toplanmıştır (Karasar, 2014: 34).

3.2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evreni Adana ilidir. Örneklemi ise 4 merkez ilçesi olan Seyhan, Çukurova, Yüreğir ve Sarıçam’dır. Kuramı hatırlayacak olursak Kağıtçıbaşı (2012 : 152-179) kuramın güncel dönemin özellikle kentli nüfusunu anlamamıza yardımcı olacak olan, aile değişiminin üç farklı aile ilişki kalıbının bu modellerden birine doğru olan sistematik değişiminden söz etmektedir. Psikolojik Duygusal Bağlılık Modeli zaman içerisinde sosyoekonomik gelişmeye bağlı olarak ailenin çocuğa yaşlılık güvencesi olarak bakmadığını ve ondan maddi destek beklemediğini yani çocuktan ekonomik/faydacı beklentilerin azaldığını, bunun yerine duygusal ve psikolojik beklentilerin yükseldiğini söylemektedir. Hipotezler örnekleme oluşturan kentli nüfusu dikkate alarak Aile Değişimi Kuramına uygun olacak şekilde hazırlanmıştır. Örneklemde kentli düşük-orta-yüksek sosyoekonomik düzeye sahip katılımcılara ulaşmak amacıyla Adana’nın merkez ilçelerinde yaşayan kişilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca yine ailede çocuğun değerinin güncel haline ait en yeni bilgilere ulaşabilmek içinde genç anne – babalara ve adaylarına ulaşılabilecek şekilde kreş, anaokulu, ilköğretim 1 ve 2. sınıflarda okuyan öğrencilerin ailelerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Burada genç anne baba ile kastedilen çocukları çalışma yaşına gelmemiş, 18 yaşının altında olan çocuklara sahip anne ve babalardır. Buradaki

amaç çocukları henüz maddi olarak aileye ihtiyaç duyduğu dönemde çocuklarının bağımsızlaşmalarına ve onlardan maddi/faydacıl ya da psikolojik beklentilerine dair düşüncelerini öğrenmektir. Çalışmanın amacına uygun özelliklerdeki okullar ve katılımcılar, uygun örnekleme (convenience sampling) yöntemi ile ve amaçlı örnekleme (purposive sampling) yöntemlerinden olan benzeşik örnekleme yöntemi ile seçilmiştir (Sencer, 1989:386; Büyüköztürk, 2012:11). Çalışma içerisinde geçen “Adana örnekleme” ile kastedilen, çalışmanın sınırlılıkları dâhilinde olan, 183 kişi ve bu kişilere ait formlardan elde edilen bulgulardır.

3.3. Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak anket formu kullanılmıştır. Kullanılan form Kağıtçıbaşı’nın (1981) “Çocuğun Değeri Türkiye’de Değerler ve Doğurganlık” araştırmasında kullanılan 94 maddelik formdan faydalanılarak oluşturulmuştur. Kullanılan araştırmanın amacına uygun kısaltılmış form 44 maddeden oluşmaktadır (Bkz. Ek 1). Bazı maddeler açık uçlu sorulardan, bazı maddelerde üç dereceli (çok önemli, önemli, önemsiz) likert tipi ölçek sorularından oluşmuştur. Bu 44 maddeden 18 madde açık uçlu sorulardır ve verilebilecek muhtemel cevapların bulunduğu üçlü likert tipi ölçek sorularından önce gelmektedir. İlk 10 madde demografik bilgilere ait sorular, 17 ve 18. maddelerde toplam 23 adet üç dereceli likert tipi soru ile çocuk olmasının olumlu ve olumsuz yönlerine ait sorular, 27. maddede 9 adet üç dereceli likert tipi soru ile temel değerlere ait sorular, 32. maddede 7 adet soru ile kız çocukları ve erkek çocuklarından ayrı ayrı belli durumlarda ve konularda yardım bekleyip beklemedikleri hakkındaki sorular bulunmaktadır. Ayrıca açık uçlu sorular ile çocuk sahibi olmanın iyi ve zor/kötü tarafları; kaç çocuk istedikleri, istedikleri çocuğun/çocukların cinsiyetleri ve nedenleri; büyüyünce çocuklarından beklentileri; çocuğun temel değerlerine katkısı, çocukların en masraflı oldukları dönemler ve nedenleri; kadının aile içi statüsü gibi konulara dair düşünceleri sorulmuştur.

Eve giren toplam gelir sorusu ücret aralıklarının belirlenmesi için 2016 yılı Ocak ayına ait asgari net ücret ve en düşük memur maaşı temel alınmıştır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bu miktarı 1 Ocak 2016’da; evli olup çocuğu olmayan aileler için 1.325 lira 69 kuruş, 13'üncü derecenin 3'üncü kademesindeki memur maaşını 2.559 lira,

orta dereceden bir memurun maaşını ise 2.400TL – 3.200TL olarak açıklamıştı (1/4 dereceden öğretmen 3.211TL, 12/1 dereceden hizmetli 2.406TL) (Ocak 2016 Asgari Ücret ve Memur Maaşları, 10.04.2016, www.csgeb.gov.tr). Ayrıca Türkiye Kamu-Sen Araştırma Geliştirme Merkezi'nin yapmış olduğu 2016 Mart ayına ait asgari geçim endeksi sonuçlarına göre, TÜİK'ndan alınan Mart 2016 fiyatlarına göre yapılan araştırmada çalışan tek kişinin yoksulluk sınırı 2.253,03TL olarak hesaplanmıştır. Dört kişilik bir ailenin asgari geçim haddi ise 4.588,95TL olarak belirlenmiştir. Türkiye'de 4 kişilik bir ailenin ortalama gıda ve barınma harcamaları toplamı ise 2016 yılı Mart ayında 1.765,88TL olarak tahmin edilmiştir (Mart 2016 Asgari Geçim Endeksi, 10.04.2016, www.kamusen.org.tr). Buradan yola çıkarak asgari ücretin altında ücretle çalışan katılımcılar için “1000TL ve altı” (yaklaşık 330 USD ve altı), asgari ücret ile en düşük memur maaşının altında bir ücretle çalışanlar için “1000TL-2000TL arası”, tek kişilik memur maaşına denk gelecek şekilde 2000TL-3000TL arası” ve çift maaşa sahip aileler ve ortalama kıdemli memur maaşı düzeyinde toplam gelirleri olan katılımcılar içinde “3000TL ve üstü” seçenekleri konulmuştur (Bkz. Ek 1).

3.4. Verilerin Toplanması

Çalışmada kullanılan anket formlarının doldurulmasında kendi kendine bildirim (self-report) yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama çalışmaları, gerekli ön çalışmalar tamamlandıktan sonra, 2016 yılı Nisan ayının üçüncü haftasında başlamıştır. Bu amaçla formlar kreş, anaokulu, ilkök 1. ve 2. sınıfta çocukları bulunan ailelere okul personelinin yardımı ile evlerinde bulunan yetişkin sayısı kadar form dağıtılarak ulaştırılmaya çalışılmıştır. Çalışmaya yardımcı olmayı kabul eden velilerden bu formları doldurmaları istenmiştir. Veriler 4 merkez ilçeden 7 ilköğretim okulu ve bir anaokulundan, okullara ortalama 200'er, anaokuluna ortalama 100 form dağıtılarak toplanmaya çalışılmıştır. Dağıtılan form sayısı ortalama 1500 - 1600 adettir. Formların geri dönüşlerinin beklenen sayının çok altında olması sebebiyle işbirliğini kabul eden okullarda bu yaş grubu çocukları olan ailelere yönelik ücretsiz aile seminerleri düzenlenmiştir. Bu sayede seminer öncesinde ailelere birinci ağızdan bilgi verilmiş, çalışmanın amacı ve önemi anlatılmaya çalışılmıştır ve seminer öncesi ve seminer

sırasında bu formları doldurmaları istenmiştir. Verinin toplanmak istendiği en uygun örnekleme ulaşma süresi okulların açık bulunduğu süre ile sınırlı olduğu için sadece 5 haftalık dönemde, sınırlı okula ulaşılabilmiş ve veriler toplanabilmiştir. Kullanılan anketin uzun ve tamamının doldurulması vakit alan bir çalışma olduğu için kendi kendine bildirim (self – report) yönteminin de etkisi ile sağlıklı doldurulmuş anketlerin sayısı hedeflenen sayının altında kalmıştır.

Çalışma verileri; 350050 medeni durumu “evli” olan nüfusu ve 96 mahallesi olan Seyhan ilçesindeki farklı mahallerden iki ilköğretim okulu ve bir anaokulundan; 177468 evli nüfusu ve 27 mahallesi olan Çukurova ilçesindeki farklı mahallelerden iki ilköğretim okulundan; 183825 evli nüfusu ve 106 mahallesi olan Yüreğir ilçesindeki farklı mahallelerden iki ilköğretim okulundan ve 70182 evli nüfusu ve 67 mahallesi olan Sarıçam ilçesindeki bir ilköğretim okulundan toplanmıştır¹.

Adana özellikle Güneydoğu Anadolu, Doğu Anadolu, İç Anadolu bölgeleriyle, Ceyhan, Kadirli, Kozan ve Aladağ gibi ilçelerden yoğun göç alan bir ildir. Yaşanan bu göç dalgası yapılaşma ve göç ile gelenlerin şehre uyumunda sıkıntılara sebep olmaktadır². Bu dört merkez ilçe Seyhan nehrinin dört yanına kurulmuştur ve halk arasında Seyhan ile Çukurova “Batı Adana”, Yüreğir ile Sarıçam “Doğu Adana” olarak anılır. Yüreğir ve Sarıçam ilçeleri, Çukurova ve Seyhan ile kıyaslandığında yoğunluk açısından göçün etkilerinin daha kolay gözlemlenebildiği sosyoekonomik düzeyin daha düşük olduğu ilçelerdir. Bu dört merkez ilçenin tamamı düşünüldüğünde nüfus özellikleri yönünden çalışmanın amacına uygun kentli düşük-orta ve yüksek sosyoekonomik düzeye sahip karma kentli nüfustan oluşmaktadır.

(1) TUİK, 11.06.2016, www.tuik.gov.tr; Adana Belediyesi, 11.06.2016, www.adana.bel.tr; Seyhan İlçesindeki Mahalleler, 11.06.2016, www.seyhan.gov.tr; Sümer Mahallesi, Kurtuluş Mahallesi, Cemal Paşa Mahallesi; Çukurova İlçesindeki Mahalleler, 11.06.2016, www.cukurova.gov.tr; Güzelyalı Mh, Mahfesiğmaz Mh.; Yüreğir İlçesindeki Mahalleler, 11.06.2016, www.yuregir.bel.tr; Köprülü mh, Kiremithane mh.; Sarıçam İlçesindeki Mahalleler, 11.06.2016, www.saricam.gov.tr; Orhangazi mh.

(2) Adana İlinin Genel ve Sosyal Yapısı, 11.06.2016, www.adana.bel.tr; adana.gov.tr

3.5. Verilerin Analizi

Sınırlı sürede yapılan veri toplama çalışmaları sonucunda, , dağıtılan formlardan 263 adedi geri dönmüştür. Bu formlar incelendiğinde, son sayfaların tamamı boş kalacak şekilde yarım bırakılmış formlar araştırma verilerine dâhil edilmemiştir. Ayrıca çok sayıda madde ile 3lü likert tipi sorulardan oluşan bölümlerden herhangi biri tamamen boş bırakılan formlarda araştırma verilerine dâhil edilmemiştir. Sonuç olarak araştırmada kullanılan ve nicel verilere dönüştürülebilen bölümlerin en az %90'ı doldurulmuş toplam 183 formun nicel verileri analiz edilmiştir. Katılımcıların geriye kalan 80 formdan 57'sinin demografik bilgiler kısmının tamamını veya büyük çoğunluğunu doldurduğu görülmüştür. Bu veriler de bilgi amaçlı Ek 3'de verilmiştir.

Çalışmanın verilerinin analizinde Statistical Package For Social Sciences (SPSS) programında “Descriptive Statistics” bölümü altındaki “Frequencies”, “Descriptives” ve “Crosstabs” yöntemleri kullanılarak sonuçlar analiz edilmiştir (Albayrak vd., 2005; Eymen, 2007a ve 2007b) . Katılımcıların verdiği yanıtlar, çalışmanın amacına uygun, içeriklere göre yüzde oranları hesaplanarak yorumlanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Temel Bilgiler

Bölümde çalışmaya katılan katılımcılara ait cinsiyete ve ilçelere göre dağılımları, eğitim durumları, çalışma durumları, aileye giren toplam gelir yani sosyoekonomik durumları, evlenme yaşları, katılımcıların yaşları ve kaç çocukları olduğuna ait bilgiler bulunmaktadır.

Çalışmaya katılan kişilere ait formlarından 183 katılımcının formu çalışmaya dâhil edilmiştir. Bu 183 katılımcının %32,2'si erkek, %67,8'i kadın katılımcılardan oluşmuştur (Tablo 4.1). Ayrıca Tablo 4.2 incelendiğinde katılımcıların %26,8'inin Seyhan ilçesinden, %27,9'unun Çukurova ilçesinden, %27,3'ünün Yüreğir ilçesinden, %18'inin de Sarıçam ilçesinden çalışmaya katıldığı görülmektedir.

Tablo 4.1. Çalışmaya Katılan Katılımcıların Cinsiyetlere Göre Dağılımı

Cinsiyet	Katılımcı Sayısı	%
Erkek	59	32,2
Kadın	124	67,8
Toplam	183	100,0

Tablo 4.2. İlçelere Göre Katılımcıların Dağılımı

İLÇELER	Katılımcı Sayısı	%
Seyhan	49	26,8
Çukurova	51	27,9
Yüreğir	50	27,3
Sarıçam	33	18,0

Tablo 4.3 incelendiğinde katılımcıların %30,6'sı temel 8 yıllık eğitim ve altında bir düzeyde eğitim aldıklarını bildirmişlerdir. Cinsiyet özelliklerine göre incelendiğinde erkek katılımcıların %25,4'ünün, kadın katılımcıların %33,1'inin 8 yıllık temel eğitim ve altında bir eğitim seviyesine sahip olduğu görülmektedir. Lise ve daha altı bir düzeyde eğitime sahip katılımcılar incelendiğinde tüm katılımcıların %57,9 lise ve altı düzeyde bir eğitime sahip iken %42,1' i üniversite (yüksekokul, lisans ve doktora) mezunudur. Bu bilgiler cinsiyetlere göre karşılaştırıldığında ise kadın katılımcıların %65,4'ü, erkek katılımcıların %42,3 lise ve daha altında eğitim düzeyine sahiptirler. Bu değerler araştırmanın amacına uygun örneklem özellikleri için önemlidir. 1975 dönemine ait bulgulara Kağıtçıbaşı (1981: 79) kadın cevaplayıcıların %46'sının hiç eğitim görmediğini, %28'inin ilkokul mezunu ve %6'sının lise ve daha üst bir eğitim aldıklarını; erkeklerin ise %13'ünün hiç eğitim görmediğini, %45'inin ilkokul mezunu ve %13'ünün lise ve daha üst bir eğitime sahip olduklarını bildirmiştir.

Tablo 4.3. Katılımcıların Eğitim Durumlarının Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Katılımcıların Eğitim Düzeyleri				
	Y. Lisans, Doktora	Üniversite	Yüksekokul	Lise	Ortaokul, İlkokul
Erkek %	6,8%	40,7%	10,2%	16,9%	25,4%
Kadın %	6,5%	21,6%	6,5%	32,3%	33,1%
Toplam %	6,6%	27,9%	7,7%	27,3%	30,6%

Ayrıca katılımcıların %6,6'sı bekâr, %72,1'i evli ve %11,5'i de boşanmış olduğunu bildirmiştir. Katılımcıların %9,8'i formda “Diğer” seçeneğini işaretlemiştir. Bu seçeneği işaretleyen bazı katılımcılar seçeneğin yanına “ayrı yaşıyoruz”, “ben ailemle yaşıyorum” gibi açıklamalar yazmışlardır.

Katılımcıların %57,4'ü bir işe sahip olduklarını bildirmiştir. Erkek katılımcılar arasında çalışma oranı %78, kadın katılımcılar arasında çalışma oranı %47,6'dır (Bkz. Tablo 4.4). Eşlerin çalışma durumları daha detaylı incelendiğinde “eşiniz şuanda çalışıyor mu?” sorusuna katılımcıların %91,8'i cevap vermiştir. Bu katılımcıdan erkek katılımcıların %49,1'inin, kadın katılımcıların ise %83,2'sinin eşlerinin çalıştığı görülmektedir (Bkz. Tablo 4.5). Tablo 4.6 incelendiğinde ise eşinin çalışma durumunu belirtmiş katılımcıdan eşi ile beraber kendisinin de çalıştığını belirtenlerin oranının %40,5 olduğu görülmektedir. Ayrıca bu katılımcıların %10,7'lik kısmında ise hem eşinin hem de kendisinin çalışmadığını bildirmiştir.

Tablo 4.4. Katılımcıların Çalışma Durumlarının Cinsiyete Göre Dağılımları

Katılımcının Cinsiyeti	Çalışma Durumu	
	Evet	Hayır
Erkekler %	78,0%	22,0%
Kadınlar %	47,6%	52,4%
Toplam %	57,4%	42,6%

Tablo 4.5. Katılımcıların Eşlerinin Çalışma Durumlarına Göre Dağılımları

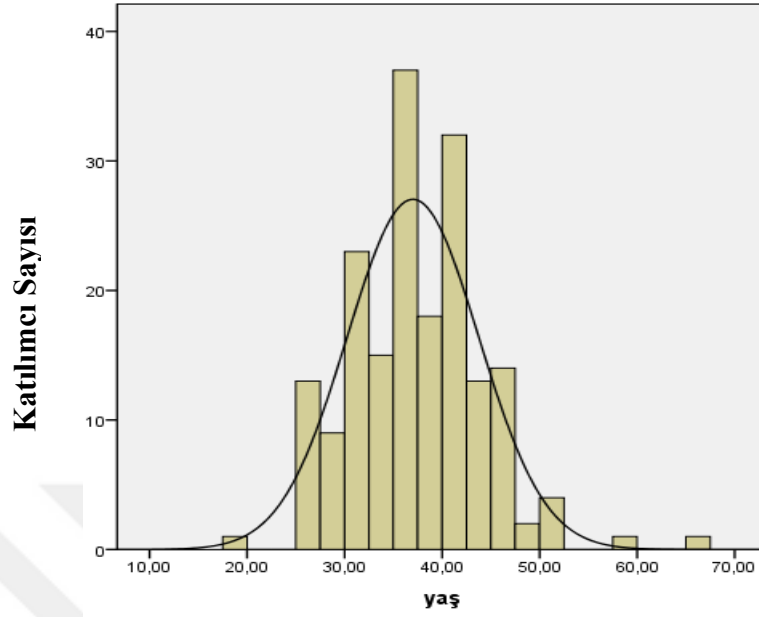
Katılımcının Cinsiyeti	Katılımcının Eşinin Çalışma Durumu	
	Evet	Hayır
Erkekler	49,1%	50,9%
Kadınlar	83,2%	16,8%
Tüm Katılımcılara Göre	72,0%	28,0%

Tablo 4.6. Katılımcıların ve Eşlerinin Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı

Katılımcının Çalışma Durumu	Katılımcının Eşinin Çalışma Durumu		Toplam
	Evet	Hayır	
Evet	40,5%	17,3%	57,7%
Hayır	31,5%	10,7%	42,3%
Toplam	72,0%	28,0%	100,0%

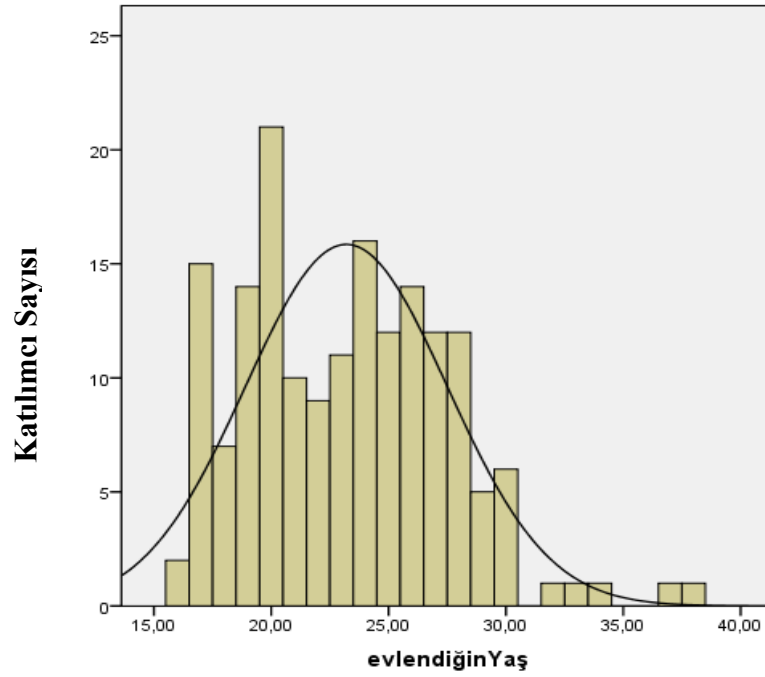
Katılımcı yaşları ortalaması 37 ve standart sapması 6,75'dir. Grafik 4.1'de katılımcıların yaşları dağılımları incelenebilir. Katılımcıların %6,6'sı hiç evlenmemiştir. Geriye kalan katılımcıların evlenme yaşları ortalaması 23, standart sapması 4,3 tür. Grafik 4.2'de evlenme yaşları incelenebilir. Ayrıca 16 kadın katılımcı ile 1 erkek katılımcı 18 yaşından önce evlendiğini bildirmiştir. Bu 18 yaşından önce evlenen katılımcıların sayısı evli katılımcıların tamamının %10'udur. Çalışmaya dâhil olan katılımcılar üzerinden düşünüldüğünde her on katılımcıdan birinin liseyi bitirmeden ve yasal olarak reşit olmadan evlendiği söylenebilir. Evlenme yaşları karşılaştırıldığında 24 ve altında bir yaşta evlenen kadın katılımcıların oranı %50,9 iken 24 ve altında bir yaşta evlenen erkek katılımcıların oranı %10,5'tir. Buradan kadın katılımcıların daha geç evlendikleri görülmektedir. Katılımcıların yaşı ve evlenme yaşı beraber incelendiğinde çalışmanın hedefi olan genç anne babalara ulaşıldığı görülmektedir. 1975 dönemine ait bulgularda Kağıtçıbaşı (1981: 79) kadınların %52'sinin evlenme yaşının 15-17, %29'unun 18-20 ve %16'sının 15 yaşından önce veya 21-23 yaşları arasında olduğunu bildirmiştir.

Grafik 4.1. Katılımcıların Yaşlarına Göre Dağılımları

Not: Yaş Ortalaması= 37, Standart Sapması= 6,75

Grafik 4.2. Katılımcıların Evlenme Yaşları Dağılımı

Not: Evlenme Yaşı Ortalaması= 23,2; Standart Sapma= 4,3

Çalışmaya katılan katılımcıların sosyoekonomik düzeylerini tespit etmek için “evinize giren toplam geliriniz ne kadar?” sorusu sorulmuştur. Tablo 4.7 incelendiğinde katılımcıların %45’inin toplam gelirleri 3000TL ve üzerindedir. Sosyoekonomik düzeyin hem çocuk sayısını hem de çocuğa yapılan yatırımı ve beklentileri etkilediği unutulmamalıdır (Kağıtçıbaşı, 2012: 145-179).

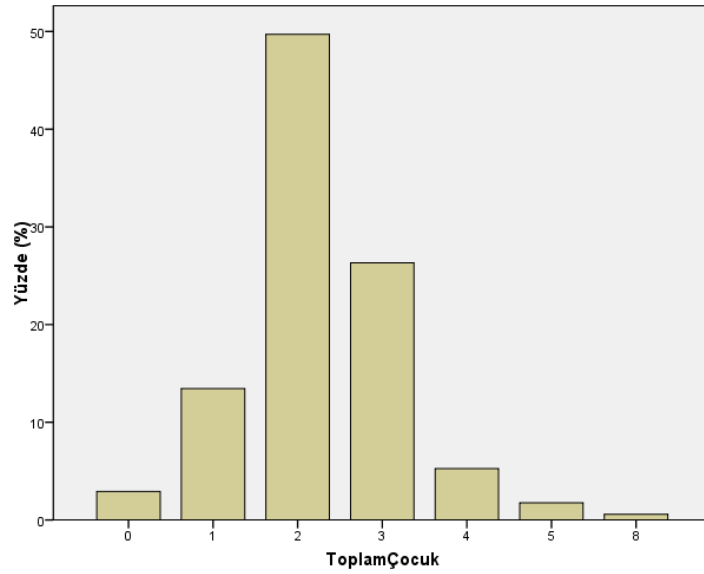
Tablo 4.7. Katılımcıların Ailelerinin Toplam Gelirleri Dağılımı

Toplam Gelir	%
1000TL ve altı	13,1
1000TL-2000TL arası	28,4
2000TL-3000TL arası	13,1
3000TL ve üstü	45,4

Anket formunda katılımcıların kaç kız kaç erkek çocukları olduğu ayrı ayrı sorulmuştur. Sonuçlar incelendiğinde tüm katılımcıların %9,3’ü çocukları olmadığını bildirmiştir. Bunların %6,6’sı bekâr, %2,7’si ise evlenmiş kişilerdir. Katılımcıların %92,4’ünün 3 ve daha az sayıda çocuğu bulunmakta, %49,7’sinin ise 2 ve daha az sayıda çocuğu bulunmaktadır (Grafik 4.3). Aynı katılımcıların %9,9’unun hiç kız çocuğu yokken, %26,9’unun hiç erkek çocuğu bulunmamakta, %55’nin ise sadece bir erkek çocuğu bulunmaktadır. Sahip olunan kız ve erkek çocuklara ait detaylar Ek 4’teki tablolardan incelenebilir. Bu sonuçlardan yola çıkarak katılımcıların “üç veya daha az sayıda çocuk” yaptıkları söylenebilir. Ayrıca geleneksel toplumda “yeterli erkek çocuk sayısına ulaşana kadar çocuk yapmak” düşüncesinin bulunduğu çalışmalarda gösterilmiştir (Kağıtçıbaşı, 2012). Bu katılımcıların %26,9’unun hiç erkek çocuğu yoktur ve evlenme yaşlarının ortalamasının 23, katılımcıların yaş ortalamasının ise 37 olduğu hatırlandığında aradaki 14 yıl daha fazla çocuk yapmak için yeterli bir süre olmasına rağmen katılımcıların %92,4’ü 3 ve daha az sayıda çocuk yapmışlardır. 1975 dönemine ait bulgularda ise Kağıtçıbaşı (1981: 81) katılımcıların %13’ünün hiç çocuğu olmadığını, kentsel bölgelerde ortalama çocuk sayısı 2,58 iken kırsal bölgelerde 3,16 olduğunu bildirmiştir. Grafik 4.3 incelendiğinde 2016 yılında Adana’da yaşayan ve çalışmaya katılan kentli katılımcıların %50’sinin 2 çocuğu olduğu görülmektedir. Tüm katılımcılar için bu değer ortalama 2,26 çocuktur. Ek olarak 1975 örneklemindeki kadın yanıtlayıcıların %43’ü en

az bir çocuğunun doğduktan sonra öldüğünü bildirirken, 2016 Adana örneklemindeki kadın katılımcıların sadece %4'ü en az bir çocuğunun doğduktan sonra öldüğünü bildirmiştir. Bu sağlık sistemindeki gelişme ve sağlık birimlerine ulaşılabilirliğin artışı ve bilinçlenme ile ilgili olabilir. Eğitim düzeyinin artmasının da etkisi göz önünde bulundurulmalıdır.

Grafik 4.3. Evlenmiş Katılımcıların Sahip Olduğu Toplam Çocuk Sayısının Dağılımı

4.2. Çocuğa Verilen Değer

Ana baba tarafından çocuğa nasıl bir değer verildiği, ondan ne beklendiği, ne gibi iyi ve kötü özellikler yüklendiği çocuğun içinde büyüdüğü psikolojik ortamı belirlerken diğer taraftan çocuğun ailedeki ve toplum içindeki yerini ve değerini belirler. Bu bölümde çocuğa atfedilen değerler ve çocuktan beklentiler incelenmeye ve bütünsel olarak yorumlanmaya çalışılmıştır. Kağıtçıbaşı (1981: 136-137) çocuğa verilen değerlerin nasıl kümeleneceğini saptayabilmek için 1975 yıllarında 2305 kişilik örnekleminde elde ettiği sonuçlar üzerinden faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda aşağıdaki üç etmen ortaya çıkmıştır:

a) Faydacı / maddi işlev etmeni:

- Evinize paraca yardım edecek birisinin daha olması için
- Yaşlılığınızda size yardım edecek bir çocuğunuz olacağından emin olmak için
- Ev işlerine yardım etsin diye

b) Psikolojik işlev etmeni:

- Çocukların büyümelerini görmek size zevk verdiği için
- Kocanızla/karınızla sizi birbirinize daha yakınlaştıracığı için
- Evin içinde ufak çocukların olması eğlenceli bir şey olduğu için

c) Sosyal işlev/beklentiler etmeni:

- Aile adınızı devam ettirsin diye
- Çünkü bir oğlumuz (daha) olsun isteriz.

Formda demografik bilgiler ve diğer genel bilgilerden sonra çocuk olmasının iyi tarafları ve zor tarafları açık uçlu sorular ve 3'lü likert tipi sorular yoluyla sorulmuştur (Bkz. Ek 1). Tüm anket formunda önce açık uçlu sorular gelmektedir. Burada amaç bir sonraki bölümdeki likert tipi ölçek yolu ile sorulan soruların bulunduğu bölümde yazmayan sebeplerinde incelenebilmesidir. Likert tipi soruların bulunduğu 17, 18, 25, 27 ve 31. sorularda orijinal forma sadık kalınarak düzenlenmiştir.

17. Soru “Çocuk istemek için aşağıda bazı sebepler gösterilmiştir. Her bir maddede size uygun olana (çok önemli, önemli, önemsiz) işaret koyunuz.” sorusudur. Boş bırakılmış soruların, soru bazında en büyük değeri %1 ve altında bir değer olduğu için tabloya eklenmemiştir. Katılımcıların verdiği yanıtlardan “çok önemli” seçeneğini işaretlemiş olanların oranları Tablo 4.8 'de gösterilmiştir. Tüm yanıtlar için Ek 5'teki Tablo incelenebilir. Tablo 4.8 incelendiğinde “en önemsiz” in sıkça işaretlendiği konular “maddi gelir olarak yardım beklentisi, ailenin daha fazla çalışmasına sebep olma, ev işlerinde yardım beklentisi ve miras bırakabileceğimiz biri olsun” ile ilgili sorulardır. Bu sonuçlar çalışmanın çocuktan maddi ve somut yardım beklentisinin günümüzde en azından Adana ili ve çalışmaya katılanların verdikleri bilgilere göre (sınırlılıklar dâhilinde) önemini kaybettiğini göstermektedir. Bununla beraber “en önemli” seçeneğinin sıkça işaretlendiği konular incelendiğinde çocuktan psikolojik beklentilerin ön plana çıktığı görülebilir. Sonuçlar Kağıtçıbaşı (1981)'nın 1975 dönemi sonuçları ile karşılaştırıldığında çocuktan maddi beklentilerdeki düşüş ile psikolojik beklentilerdeki yükselme görülmektedir. Özellikle “küçük çocukların büyümelerini görmek”, “onları

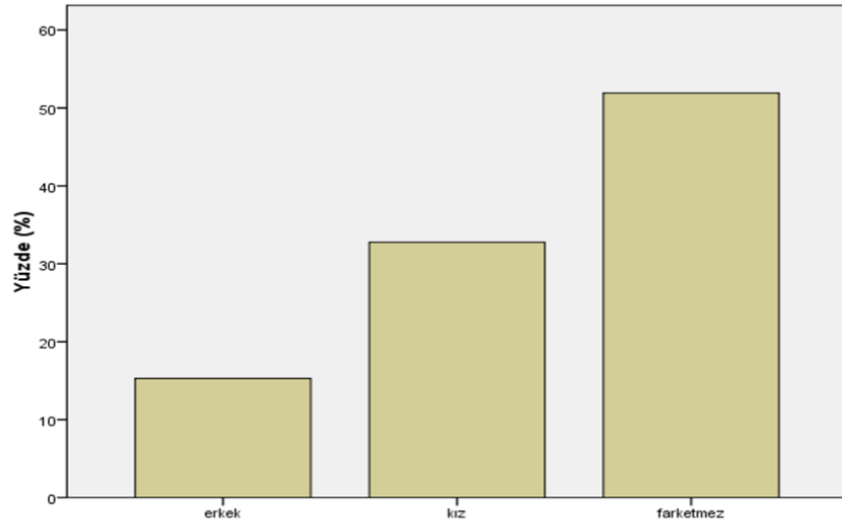
sevmek”, “çocukların olmasının eğlenceli olması” gibi sebeplerdeki değişimler en fazladır. Kağıtçıbaşı (1981 ve 2012)’nın en fazla üzerinde durduğu detay olan çocukların “yaşlılık güvencesi olarak görülmesi”, “eve maddi destek” gibi beklentiler azalırken, kız çocuk isteme oranı artmış erkek çocuk isteme oranı ise azalmıştır. Aynı şekilde Grafik 4.4 incelendiğinde anket formunun 19. sorusu olan “Eğer sadece bir çocuğunuz olsun isteseydiniz erkek mi kız mı olmasını isterdiniz?” sorusuna katılımcıların verdiği cevaplarda da katılımcıların yarısından çoğunun “fark etmez”i işaretledikleri görülmektedir. Aynı şekilde kız çocuk isteme oranı erkek çocuk isteme oranından yüksektir. Bu veriler Kağıtçıbaşı ve Ataca (2005: 324)’nın bulgularında kentli genç annelerin %41,1 erkek çocuk, %58.9 kız çocuk tercihi şeklinde çıkmıştır. Aynı çalışmada Kağıtçıbaşı ve Ataca (2005: 330) ergenlerin, genç annelerin, olgun annelerin ve büyükannelerin “Eğer sadece bir çocuğunuz olsun isteseydiniz erkek mi kız mı olmasını isterdiniz?” sorusuna verdikleri yanıtları karşılaştırmıştır. Kağıtçıbaşı ve Ataca (2005)’nin bulguları Ek 6’daki Tabloda incelenebilir. Kağıtçıbaşı ve Ataca (2005)’nin çalışmasında “fark etmez” seçeneği bulunmadığı için bu bilgi bulunmamaktadır. Genel olarak sonuçların benzer olduğu söylenebilir. Bu sonuçlar ailenin çocuktan maddi beklentileri ile psikolojik beklentileri açısından Aile Değişimi Kuramını desteklemektedir. Ek olarak Tablo 4.8’deki “Mirasımızı bırakabileceğimiz biri olsun diye” sorusu Kağıtçıbaşı (1981)’deki orijinal formda “Aile adınızı devam ettirsin diye” şeklinde sorulmuştur ve %23 oranında çok önemli bulunmuştur. Bu çalışmada kullanılan kısaltılmış formda sorunun anlamı değiştiği için bu değer tabloya eklenmemiştir.

Tablo 4.8. Çocuk İstemek İçin Gösterilen En Önemli Sebepler

SEBEPLER	Erkek %	Kadın %	Genel %	Kağıtçıbaşı (1981)*
Seveceğimiz ve bakacağımız birisi olsun diye	45,8	55,6	52,5	12
Evimize maddi gelir olarak yardım edecek birisinin daha olması için.	3,4	4,1	3,8	24
Çünkü bir oğlumuz olsun isteriz.	23,7	18,5	20,2	23
Daha fazla çalışmamıza sebep olsun diye	10,3	9	9,4	5
Yaşlılığımızda bize yardım edecek birisi olsun diye	16,9	21,8	20,2	36
Ev işlerine yardım etsin diye	3,4	8,1	6,6	10
Çocukların büyümelerini görmek hoşumuza gider.	55,9	60,5	59	14
Eşleri birbirine daha yakınlaştıracığı için.	47,5	37,9	41	26
Çünkü bir kızımız olsun isteriz.	28,8	26,6	27,3	9
Mirasımızı bırakabileceğimiz biri olsun diye.	20,3	22,6	21,9	
Evin içinde ufak çocukların olması eğlencelidir.	42,4	46	44,8	12

* Kağıtçıbaşı, 1981: 126

Grafik 4.4. “Eğer Sadece Bir Çocuğunuz Olsun İsteseydiniz Erkek Mi, Kız Mı Olmasını İsterdiniz?” Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.

18. soru “Çocuk istememek için aşağıda bazı sebepler gösterilmiştir. Her bir maddede size uygun olana (çok önemli, önemli, önemsiz) işaret koyunuz.” sorusudur. Katılımcıların verdiği yanıtlardan “çok önemli” seçeneğini işaretlemiş olanların oranları ve katılımcıların verdiği yanıtlar Tablo 4.9’da gösterilmiştir. Boş bırakılmış soruların, soru bazında en büyük değeri %1 ve altında bir değer olduğu için kayıp veriler tabloya eklenmemiştir. Bu soruda çocuğun sebep olduğu psikolojik, sosyal ve maddi sıkıntılara ait düşünceler öğrenilmeye çalışılmıştır. Çocuk istememek için belirtilen sebeplerin tamamını katılımcılar %53,6 ile %85,2 aralığında değişen değerlerde “önemsiz” olarak işaretlemişlerdir. Katılımcıların verdiği tüm yanıtlar için Ek 7’deki Tablo incelenebilir. Bu sebepler içerisinde %24,6 ile “çok önemli” işaretlenen “Çünkü çocuğum olursa ve hastalanırlarsa bu bende üzüntü yaratır.” sorusu olmuştur ki bu oranın 1975 yılından bugüne kadar çok değişmediği Tablo 4.9’da görülmektedir. Ek olarak “Çünkü ben çocuk sahibi olmak için yaşlı sayılıyorum” seçeneği de zaman içerisinde çok değişim göstermemiştir. Bunlar dışındaki çocuğa ait tüm olumsuz atıfların zaman içerisinde önemini kaybettiği görülmektedir. Bu sonuçlarda sıralanan sebeplerin önemsizleştiğini ve çocuğa verilen önemin arttığını göstermektedir. Ek olarak Tablo 4.9’da bulunan “Çünkü vücudumun veya eşimin vücudunun bozulmasını istemezdim.” ve “Çünkü eğitim masraflarını karşılayamazdım.” soruları Kağıtçıbaşı (1981)’nin çalışmada kullandığı orijinal anket formunda bulunmamaktadır. bu sorular form güncel dönem için düzenlenirken sonradan eklenmiştir.

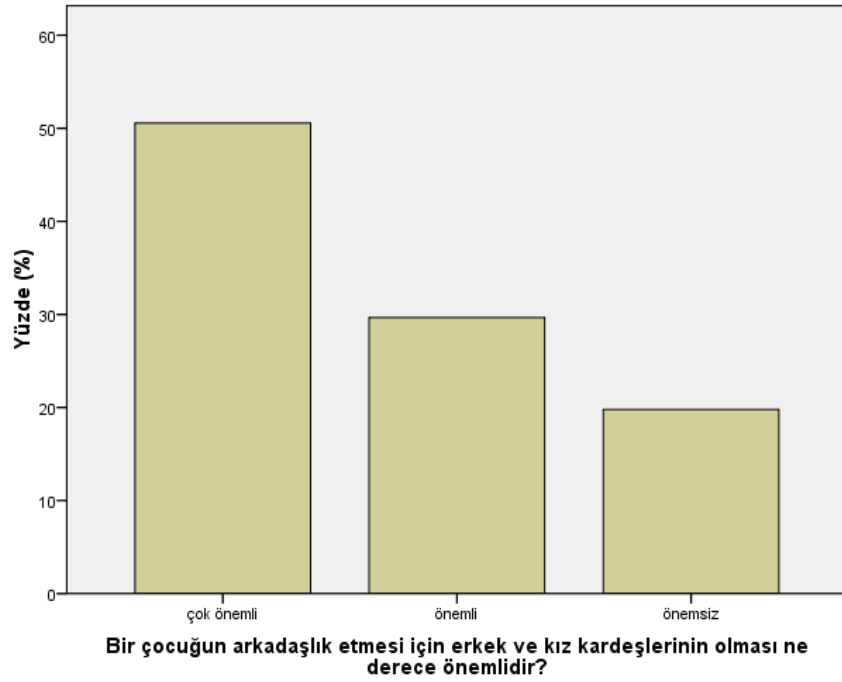
Tablo 4.9. “Çocuk İstememek İçin Gösterilen Sebepler.

SEBEPLER	Erkek %	Kadın %	Genel %	Kağıtçıbaşı (1981)* %
Çocuğun olması bizim için maddi bir yük olurdu.	3,4	7,3	6	39
Çünkü çocuğumuz olursa eşim ile şimdiki kadar vakit geçiremezdim.	3,4	6,5	5,5	8
İstediklerimi yapabilmek için şimdiki kadar serbest olamazdım.	1,7	8,9	6,6	13
Çünkü Türkiye de nüfusun aşırı derecede çoğalması beni endişelendiriyor.	8,5	11,3	10,4	15
Çünkü çocuğum olursa iş hayatım zorlaşırdı.	3,4	13,7	10,4	17
Çünkü çocuğum olursa ve hastalanırlarsa bu bende üzüntü yaratır.	20,3	26,8	24,7	22
Çünkü çocuk sahibi olmak benim için bir yığın iş ve dert demek olurdu.	3,4	6,5	5,5	22
Çünkü ben çocuk sahibi olmak için yaşlı sayılıyım.	6,8	12,9	10,9	9
Çocuk istemezdim çünkü çocuğuma yeterince bakamaz ve ilgilenemezdim.	6,8	16,9	13,7	29
Çünkü çocukları terbiye etmek zor olurdu.	6,8	15,3	12,6	24
Çünkü vücudumun veya eşimin vücudunun bozulmasını istemezdim.	5,1	12,1	9,8	
Çünkü eğitim masraflarını karşılayamazdım.	8,5	15,3	13,1	

* Kağıtçıbaşı, 1981: 127

25. soru “Bir çocuğun arkadaşlık etmesi için erkek ve kız kardeşlerinin olması ne derece önemlidir?” sorusudur ve katılımcıların verdiği yanıtlar Grafik 4.5’de gösterilmiştir. Grafikte görüldüğü gibi katılımcıların %80’i önemli bulduğunu belirtmiştir.

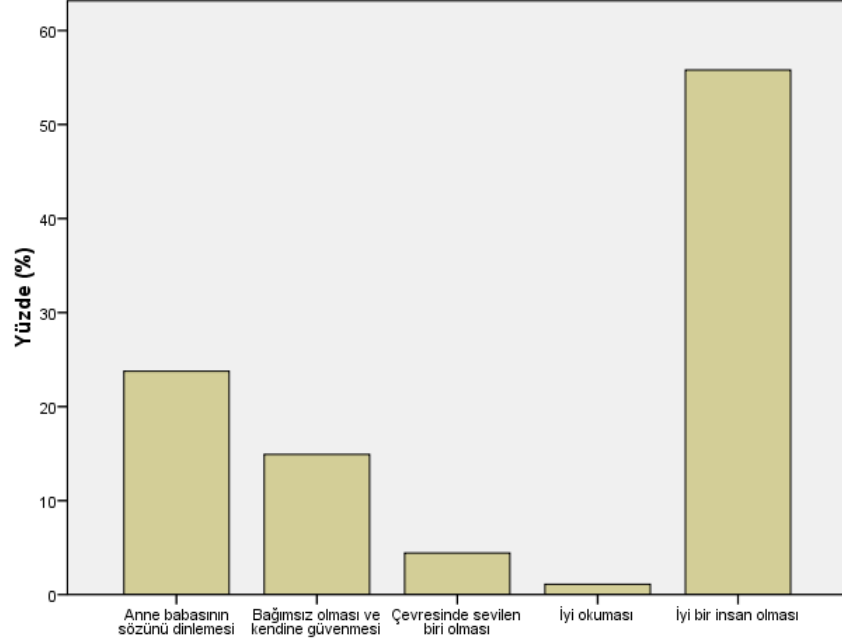
Grafik 4.5. “Bir Çocuğun Arkadaşlık Etmesi İçin Erkek ve Kız Kardeşlerinin Olması Ne Derece Önemlidir?” Sorusuna Verilen Yanıtların Oranı.

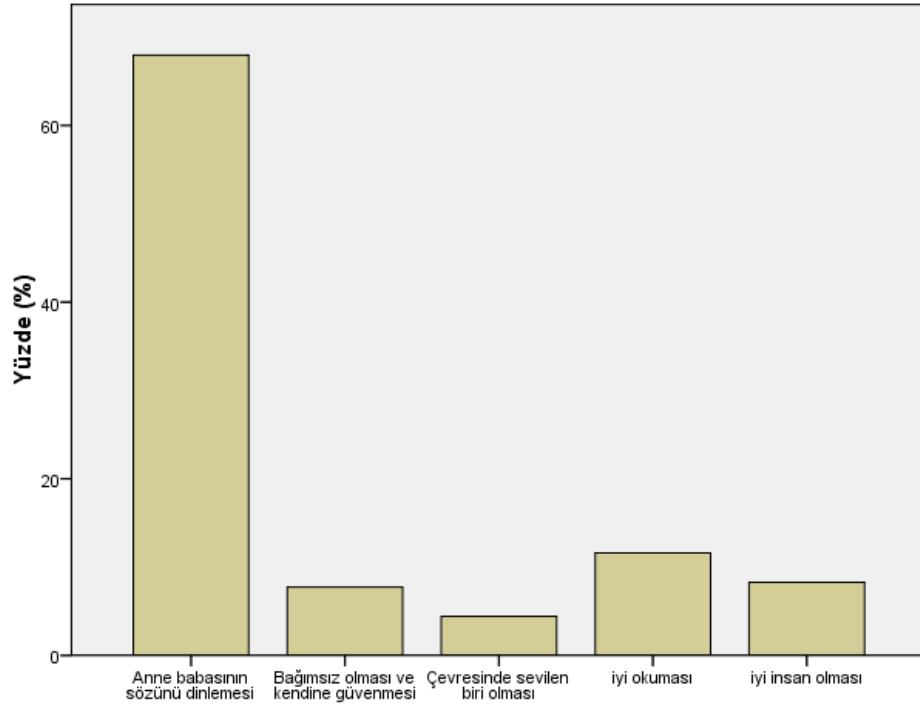
26. soru “Aşağıda bir çocuğun sahip olabileceği 5 özellik var. Sizin için en önemli olandan başlayarak 1, 2, 3, 4, 5 olarak sıralayınız. Örneğin en önemli olanın yanına 1, en önemsiz olanın yanına 5 yazmak gibi.” sorusudur. Grafik 4.6 incelendiğinde şaşırtıcı şekilde “iyi bir insan olması” seçeneği katılımcılar tarafından %55,2 ile “en önemli özellik” olarak belirtilmiştir. “iyi okuması” ise %1,1 ile “en önemli özellik” olarak en az tercih edilen seçenektir. Sonuçlar şaşırtıcıdır çünkü en önemli özellik olarak iyi okumasının en az işaretlenen seçenek olması beklenen bir sonuç değildi. Bu sonuçların çıkmasında katılımcıların verdikleri yanıtlar nicel veri biçiminde düzenlenirken sadece “1 (en önemli) ve 5 (en önemsiz)” in verilerinin girildiği için 2. sırada veya 3. sırada yazılan özelliklerin de görülebilmesi mümkün olmadı. Tüm verilen yanıtlar nicel verilere dönüştürülseydi bu en önemli özelliğe verilen yanıtların oranını değiştirmezdi fakat 2. ,

3. ve 4. özellik olarak işaretlenmiş diğer verdikleri yanıtların oranlarını da bilmemize yardımcı olabilir. Bu sayede “bağımsız olması ve kendine güvenmesi” ve ya “iyi okuması” gibi daha yüksek çıkması beklenen özellikleri kaçınıcı sıraya yazıldığı öğrenilebilirdi. 1975 yılı örnekleme sonuçları incelendiğinde “ana babasının sözünü dinlemesi” katılımcıların %37’si için en önemli özellik iken “iyi bir insan olması” katılımcıların %32’si için en önemli özellik olduğu bildirilmiştir. En az tercih edilen özellik ise “çevresinde sevilen biri olması”dır ve katılımcıların %7 si en önemli özellik olarak belirtmiştir (Kağıtçıbaşı, 1981:107). Sonuçlar karşılaştırıldığında “çalışmaya katılan katılımcılardan %67’si “anne babasının sözünü dinlemesi” seçeneğini en önemsiz özellik olarak belirtmişlerdir (Bkz. Grafik 4.7). Bu sonuçlar 1975 örnekleme sonuçları ile karşılaştırıldığında ise 40 yıllık süreçte çocuktan “söz dinleyen/itaatkar” olması yönündeki isteğin öneminin yüksek oranda azaldığı görülmektedir. Bunun yanında 1975 yıllarında ikinci en çok istenilen özellik olan “iyi bir insan olması” özelliği 2016 yılı Adana örnekleminde katılımcıların %55’i için en önemli istenilen özellik olmuştur. Güncel dönemde çocuktan “erdemli olması, dürüst olması, saygılı olması” gibi beklendilerin ön plana çıktığı söylenebilir. Üçüncü sırada en çok istenilen özellik olan “bağımsız olması ve kendine güvenmesi” özelliği ise 1975 örnekleminde katılımcıların %10’u için önemliyken (Kağıtçıbaşı, 1981: 107), 2016 Adana örneklemindeki katılımcılar için bu oran %15’tir (Bkz. Ek 8). Bu sonuçlarda çocuktan maddi beklentinin azaldığını ve çocuktan beklenen sosyal ve psikolojik özelliklerin öneminin arttığı göstermektedir ve bu sonuçlarda Aile Değişimi Kuramı ile uyumludur.

Grafik 4.6. Bir Çocuğun Sahip Olabileceği 5 Özellikten En Önemli Olarak Tercih Edilen Özelliklerin Dağılımı.

Grafik 4.7. Bir Çocuğun Sahip Olabileceği 5 Özellikten En Önemsiz Olarak Tercih Edilen Özelliklerin Dağılımı.

4.3. Çocukların Temel Değerlere Katkıları

Bu bölümdeki soruların amacı ana babaların kendi değerlerine hizmet etmek bakımından çocukları nasıl algıladıkları konusunda bize bilgi vermesidir. Çalışmada 27, 28, 29 ve 30. sorular, katılımcıların temel değerleri ve bunlara çocuğun katkısını sorgulayan sorulardır (Bkz. Ek 1).

27. soru temel değerler ile ilgilidir ve katılımcıların verdiği yanıtlar Tablo 4.10'da gösterilmiştir. Tablo 4.10 incelendiğinde, “insanın mutlu bir evi olması” %77; “eşinize yakın olmak” %60,1; “bir şeyler yapmış, başarmış olduğunu hissetmek veya bir işi iyi yapmak” %56,3 oranlarında katılımcılar tarafından en sık “çok önemli” seçeneği işaretlenmiş değerlerdir. Bu değerler sosyal/psikolojik değerlerdir ve ilk sıralarda yer almaktadırlar. Adana örnekleminde elde edilen sonuçlar Kağıtçıbaşı (1981)'nin 1975 örnekleminde elde ettiği bulgular ile karşılaştırıldığında özellikle sosyal ve psikolojik değerlerdeki artışlar göze çarpmaktadır. Kağıtçıbaşı bu sorularda birinci veya ikinci derecede önemli olmasına göre yanıtları değerlendirmiş ve “birinci derecede önemli” şeklinde yanıtlananların oranlarını göstermiştir. Bu çalışmada ise 3 dereceli likert tipi sorular kullanılmış ve sadece “çok önemli” yi işaretleyenlerin oranları ile “önemsiz”i işaretleyenlerin oranlarına yer verilmiştir. İki çalışmada da ortak olan ise “insanın mutlu bir evi olması” ile “eşinize yakın olmak” en çok tercih edilen seçeneklerdir.

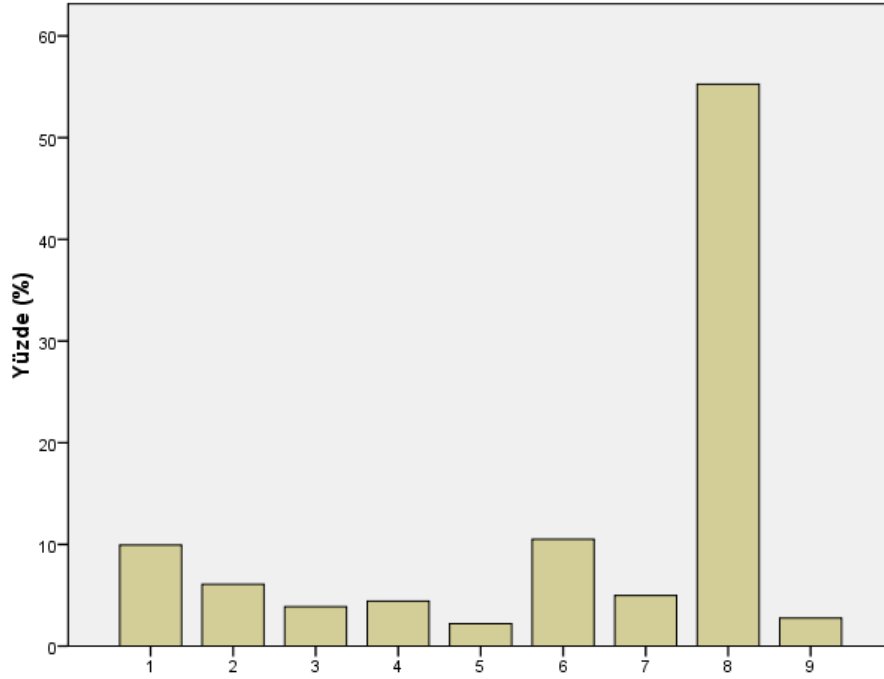
Tablo 4.10. Temel Değerler.

Değerler	Çok Önemli %	Önemsiz %	Kağıtçıbaşı (1981)* %
1.Maddi bakımdan (paraca) emniyette olmak	38,3	7,7	30
2.Başkaları tarafından benimsenmek, kabul görmek (adam yerine konmak)	25,7	18,0	14
3.Eğlenmek ve hayatın zevkini çıkartmak	28,4	13,7	5
4.Eşinize yakın olmak	60,1	4,9	40
5.Yalnız kalmamak, arkadaşlarınızın olması	32,8	6,6	7
6.Bir şeyler yapmış, başarmış olduğunu hissetmek veya bir işi iyi yapmak.	56,3	4,9	12
7.İnsanın öldükten sonra hatırlanması	40,4	13,1	19
8.İnsanın mutlu bir evi olması	77,0	1,6	51
9.Aile adının devam etmesi	44,8	17,5	23

***Kağıtçıbaşı, 1981: 83**

28. soru, bir önceki sorudaki (27. soru) temel değerlerden katılımcı için en önemli olanını seçmesinin istendiği sorudur. Aynı şekilde katılımcıların boş bıraktığı sorularda analize dâhil edilmiştir. İşaretleme yapılmamış verilenin soru bazında en büyük değeri %1,1’dir. Grafik 4.8 incelendiğinde 8. madde de bulunan “İnsanın mutlu bir evi olması” seçeneği katılımcıların %54,6’sı tarafından en önemli değer olarak seçilmiştir. Daha sonra 6. maddedeki “Bir şeyler yapmış, başarmış olduğunu hissetmek veya bir işi iyi yapmak.” ve 1. maddedeki “Maddi bakımdan (paraca) emniyette olmak” maddeleri de benzer oranlarda katılımcılar tarafından en önemli değer olarak seçilmiştir. En önemli olarak tercih edilen 8. ve 6. madde psikolojik değerler, 1. madde ise maddi değerdir.

Grafik 4.8. Temel Değerler Arasından Katılımcılar İçin En Önemli Değer.

29. Soru ise seçilen bu değerleri kızların mı yoksa erkeklerin mi daha çok sağladığı ile ilgilidir. Tablo 4.11 incelendiğinde erkek katılımcılar ile kadın katılımcılar arasında fark olduğu görülmektedir. İki grupta da “fark etmez” şeklinde yanıtlayanların oranı en yüksektir. İkinci sırada ise kadın katılımcılar kız çocukların, erkek katılımcılar ise erkek çocukların temel değerlerine daha fazla oranda katkıda bulunduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 4.11. Temel Değerlere Kızların ve Oğulların Katkısı.

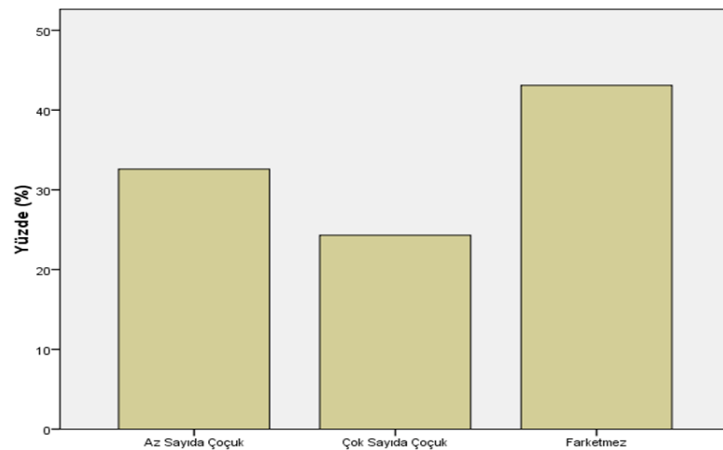
Cinsiyet	Oğullar %	Kızlar %	Fark Etmez %
Erkek Katılımcılar	31,0%	25,9%	43,1%
Kadın Katılımcılar	22,8%	26,8%	50,4%
Toplam	25,4%	26,5%	48,1%

30. sorusu çocuk sayısının seçilen en önemli değere katkısını öğrenmek içindir. Grafik 4.9 incelendiğinde “fark etmez” en fazla belirtilen düşüncedir. İkinci sırada ise “az sayıda çocuk” tercihi gelmiştir. Bu sonuçlar çalışmanın sınırlılıkları kapsamında beklenen

değerlerden biridir. Çalışmaya katılan ailelerin mevcut toplam çocuk sayıları hatırlandığında 2 çocuğa sahip katılımcıların sayısı toplam katılımcıların neredeyse yarısı idi. Bu bilgilerin yardımı ile de katılımcıların istedikleri için iki çocuğa sahip oldukları ve daha fazla çocuk düşünmedikleri için bu çocuk sayısını korumaya çalışacakları yorumu yapılabilir. Kağıtçıbaşı (1981: 132-135)'nın bulguları arasında “hangi durumlarda doğum kontrolünü tasvip edersiniz?” sorusuna katılımcıların %83’ü “ilk çocuktan sonrakilerin ne zaman doğacaklarını ayarlamak için tasvip ederim.” sonucu da bu yorumu desteklemektedir.

Temel değerler ile ilgili sonuçlar Kağıtçıbaşı (1981: 105-106)'nın 1975 dönemi örnekleme sonuçlarına bakıldığında hem kadın hem de erkek katılımcılar açısından kız ve erkek evlatları farklı algıladıkları bulunmuştur. Özellikle “maddi bakımdan emniyette olmak”, “başkalarınca kabul olunmak”, insanın mutlu bir evi olması” ve “aile adının devam etmesi” için kadınlarda erkeklerde belirgin olarak erkek çocukları daha işlevsel bulmuşlardır. “Eşe yakın olmak” bakımından ise kadınlar erkek çocuğa, erkeklerse kız çocuğa daha fazla katkı atfetmişlerdir. “Arkadaşı olmak” ve “kendini başarılı hissetmek” bakımından erkeklerde belirgin bir erkek çocuk tercihi olmakla birlikte kadınlarda bu durum görülmemiştir. 2016 yılı Adana örnekleminde ise erkekler kadınlara göre %8 oranında daha fazla erkek evlat tercihinde bulunmuşlardır. Sınırlılıklar dahilinde elde edilen sonuçlarda tercihlerin daha çok “fark etmez” e kaydığı görülmektedir. Bu sonuçların, az çocuk tercihi ve gelişen sosyoekonomik gelişmenin de katkısıyla, çocuktan maddi beklentilerin düşmesi ve çocuğun aileye temel değerlerde dâhil olmak üzere daha çok psikolojik beklentilerinin yükselmesinin bir sonucu olduğu söylenebilir

Grafik 4.9. Temel Değerlere Çocuk Sayısının Katkısı.

4.4. Ne İçin Çocuk Yaparız?

31. soru çalışmamın temel amaçlarından birini oluşturan “İnsanlar ne için çocuk ister?” sorusudur ve bu soruda 19 madde bulunmaktadır. Bu sorular çocuğun değerinin ve çocuktan beklentilerimizin psikolojik ve sosyal yönlerini incelemektedir. Sonuçlar incelendiğinde en önemli sebep olarak % 63,4 ile “Çünkü çocuklar bize sevgi verir”, %53 ile “Çünkü aileyi tamamlamak için çocukların olması gerekir”, %43,2 ile “Çünkü çocuklar insanı eğlendirir, neşelendirir” ve %42,1 ile “Çünkü çocuklarla iftihar edilebilir, gurur duyulabiliriz” seçenekleri ön plana çıkmıştır. Bunlar çocuktan beklenen psikolojik ve sosyal sebeplerdir. Ayrıca maddi beklentiler kapsamında “Çünkü çocuklar çalışabilir ve eve yardım edebilir.” maddesine katılımcıların % 15,8’i “çok önemli”, %63,4’ü ise “önemsiz” seçeneğini işaretlemiştir. Bu bölüme ait değerleri Kağıtçıbaşı (1981) genel başlıklar altında verilmiştir. 1975 örnekleme sonuçlarına genel olarak bakacak olursak; “yaşlılıkta maddi destek” %41, “yaşlılıkta manevi destek” %5, “yaşlılık dışında paraca yardım eder” %47, “aile adını ve soyu devam ettirir” %20, “evlilik için” %21, “başkalarına göstermek için” %24, “dost, arkadaş” %78, “eğlence, zevk” %49 ve “bir iş başarmak” %20 oranlarında önemli bulunmuştur. Genel olarak kıyaslandığında 2016 Adana örnekleminde çocuktan maddi beklentilerin düşerken özellikle psikolojik tatminlerin ön plana çıktığı görülmektedir.

Tablo 4.12. “İnsanlar Ne İçin Çocuk İster?” Sorusunun Maddelerine Verilen Cevapların Dağılımı.

Sebepler	Çok Önemli %	Önemli %	Önemsiz %
Yalnız kalmamamız için.	35,0	42,1	23,0
Çünkü aileyi tamamlamak için çocukların olması gerekir.	53,0	41,5	5,5
Çünkü çocuklar insanı eğlendirir, neşelendirir.	43,2	45,9	10,9
Çünkü çocuklar çalışabilir ve eve yardım edebilir.	15,8	20,8	63,4
Çünkü dinimiz böyle der.	29,5	36,6	33,9
Çocukların büyüüp serpiildiğini görmek için.	35,5	48,6	15,8
Önemli bir şey yapmış olduğumuzu hissetmek için.	26,2	34,4	39,3
Çünkü çocuksuz olmamız tuhaf olurdu.	19,1	33,9	47,0
Çünkü bu kadın/erkek olmanın bir gereğidir.	19,1	43,2	37,7
Yaşlandığımızda yanımızda birileri olsun diye.	28,4	37,7	33,9
Öldükten sonra hatırlanmamız için.	26,2	37,2	36,6
Çocuklarımız bize saygı ve hayranlık duyacaktır.	32,2	33,3	34,4
Ana-babamızı / akrabalarımızı memnun etmek için	19,7	25,1	55,2
Eşimle aramızdaki bağı kuvvetlendirmek için.	36,1	42,6	21,3
Çünkü çocuklarla iftihar edilebilir, gurur duyulabiliriz.	42,1	42,6	15,3
Çünkü çocuklar bize sevgi verir.	63,4	30,1	6,6
Soyumuzun devam etmesi için.	33,3	38,8	27,9
Daha iyi bir insan olmak için.	38,8	33,3	27,9
Bize ihtiyaç duyan birisinin olması için.	23,5	33,3	43,2

32. soru “Çocuklarınız büyürken onlardan ne gibi yardım beklerdiniz?” sorusudur ve çalışmanın hipotezlerini oluşturan “çocuktan ekonomik/faydacıl beklenti” boyutunu kapsamaktadır. Sonuçlarda soru bazında en yüksek sayıda boş bırakılmış madde oranı %2,2’dir. Tablo 4.13 incelendiğinde en düşük oranların “Çalışmaya başladığı zaman maaşının bir kısmını bize vermesini beklerim” ve “Kardeşlerini okutmasını beklerim.” seçeneklerine verilen yanıtlarda olduğu görülmektedir. Bunların oranları %33 ile %40 arasında değişmektedir. Bu en az her üç katılımcıdan birinin maddi konularda ailesine destek olması bakımından çocuklarından yardım bekledikleri anlamına gelmektedir. Diğer sorulara ise yaklaşık her iki katılımcıdan biri “evet yardım beklerim” demiştir. Bu oranlardan en yükseği “Ev işlerinde yardım”dır ve kız çocuklar için bu oran %66, erkek çocuklar için %54’tür. Katılımcıların cinsiyetlerine göre incelendiğinde erkek katılımcılar kız ve erkek çocuklarından kadın katılımcılara göre daha fazla yardım etmelerini beklemektedir. “Çalışmaya başladığı zaman maaşının bir kısmını bize vermesi” seçeneğinde ise kadın katılımcıların bu beklentisi erkek katılımcılar göre daha yüksektir. Bu değerler Kağıtçıbaşı’nın 1975 örnekleme sonuçları, Tablo 4.13 te Adana örnekleminde elde edilen sonuçların altında verilmiştir. Son iki soru orijinal formda olmadığı için 1975 örnekleme verileri ile karşılaştırılamamıştır. Tablo 4.13 incelendiğinde çocuktan beklenen ekonomik/faydacıl beklentilerin belirgin oranlarda azalma yönünden değiştiği görülmektedir. Kadın katılımcılar ile erkek katılımcılar karşılaştırıldığında “ev işlerine yardım” dışındaki seçeneklerde kadın katılımcıların çocuktan maddi/faydacıl beklentileri erkeklere göre daha fazladır. Bu sonuçlar 1975 örnekleminde de benzer şekildedir. Bu durumu Kağıtçıbaşı (1981 ve 2012) kadının maddi olarak erkeğe kıyasla daha fazla birine bağımlı olmasıyla açıklamaktadır.

Tablo 4.13. Çocuktan Ekonomik/Faydacıl Beklentiler.

Yardım Türü	Erkek Katılımcı		Kadın Katılımcı		Genel	
	Erkek Çocuk	Kız Çocuk	Erkek Çocuk	Kız Çocuk	Erkek Çocuk	Kız Çocuk
	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Çalışmaya başladığı zaman maaşının bir kısmını bize vermesini beklerim.	33,3% 67%*	28,1% 26%*	39% 77%*	36,1% 60%*	36,6% 72%*	32,8% 43%*
Kardeşlerini okutmasını beklerim.	41,4% 87%*	42,1% 67%*	38,5% 87%*	40,2% 76%*	38,8% 87%*	39,9% 72%*
Acil durumlarda para vermesini beklerim.	53,4% 88%*	52,6% 62%*	56,5% 95%*	52,0% 85%*	55,2% 91%*	51,4% 73%*
Ev işlerinde yardım etmesini beklerim.	58,6% 80%*	70,7% 91%*	52,0% 65%*	63,7% 94%*	53,6% 72%*	65,6% 93%*
Yaşlandığımız zaman bize maddi yönden destek olmasını beklerim.	39,7% 88%*	42,1% 67%*	50,0% 93%*	46,3% 80%*	46,4% 90%*	44,3% 74%*
Yaşlandığım zaman bana bakmasını beklerim.	55,2%	62,1%	58,5%	64,5%	56,8%	63,4%
Yaşlandığım zaman beni yanına almasını ve bakmasını beklerim.	41,4%	44,8%	45,5%	45,2%	43,7%	44,8%
Genel Ortalama	46,14%	48,93%	49%	49,71%	47,30%	48,89%

* Kağıtçıbaşı 1981: 113

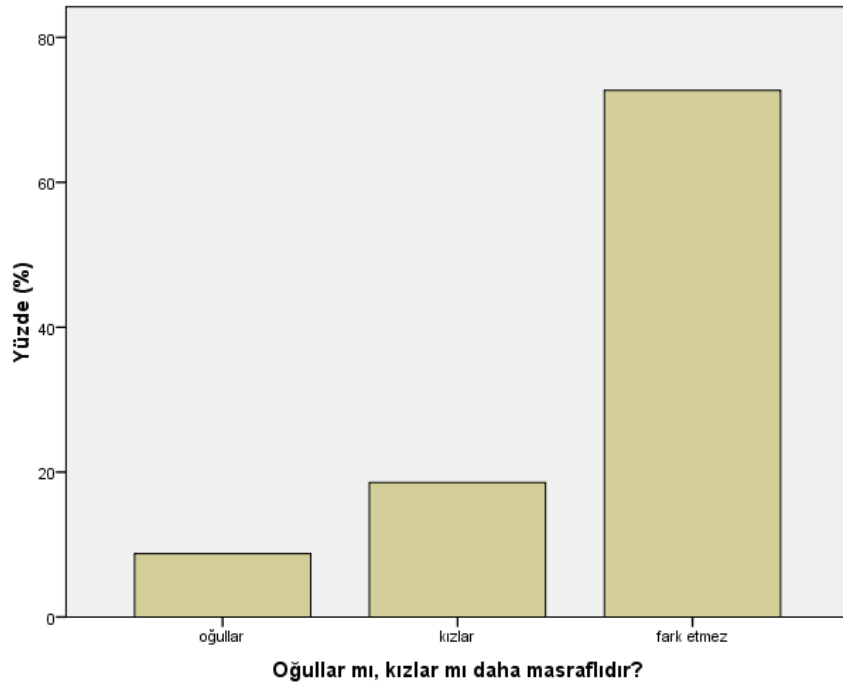
35. soru “Çocuk kaç yaşlarındayken en çok masrafı olur?” sorusudur. Burada çocuğun aileye maliyetine yönelik düşünceler öğrenilmeye çalışılmıştır. Sonuçlar incelendiğinde ortaokul, lise dönemi %33,3 ile ikinci sırada gelmiştir. Maddenin altında sorunun devamı niteliğinde bulunan “Çünkü” Kısmını dolduran katılımcıların genellikle “okul, etüt, dersane masrafları; bu dönemde çok süslü oluyorlar, güzel giyinmek istiyorlar, arkadaşlarında gördükleri her şeyi istiyorlar” gibi sebepler yazmışlardır. Tablo 4.14 incelendiğinde ilk sırada ise tüm katılımcıların %41,5 ile lise sonrası dönemin daha masraflı olduğu belirtilmiştir. Bu şıkkı işaretlemiş katılımcılarda sıkça “üniversite masrafları, dersane masrafları, ihtiyaçlarının artması ve pahalalanması” gibi sebepler belirttikleri gözlenmiştir. Katılımcıların yaş ortalamasının 37 ve evlendikleri yaşların ortalamasının 23 olduğu hatırlanırsa çocuğu olan katılımcılarında çocuklarının ortalama 14 ve civarı yaşlarda oldukları tahmin edilebilir. Bu tahmin ile “18 den büyük yaşlarında daha masraflı olurlar”ı işaretleyen katılımcıların geleceğe dair tahminde bulundukları söylenebilir.

Tablo 4.14. “Çocuk kaç yaşlarındayken en çok masrafı olur?” sorusuna verilen yanıtların dağılımı.

Yaş Aralıkları	Erkek	Kadın	Toplam %
0-2 yaşlarındayken	3,3%	6,0%	9,3
3-5 yaşlarındayken	2,2%	7,1%	9,3
6-10 yaşlarındayken (ilkokul)	1,1%	4,9%	6,0
11-17 yaşlarındayken (Ortaokul-Lise)	9,9%	23,6%	33,3
18 den büyük yaşlarında	15,9%	25,8%	41,5
Toplam	32,4%	67,6%	100,0%

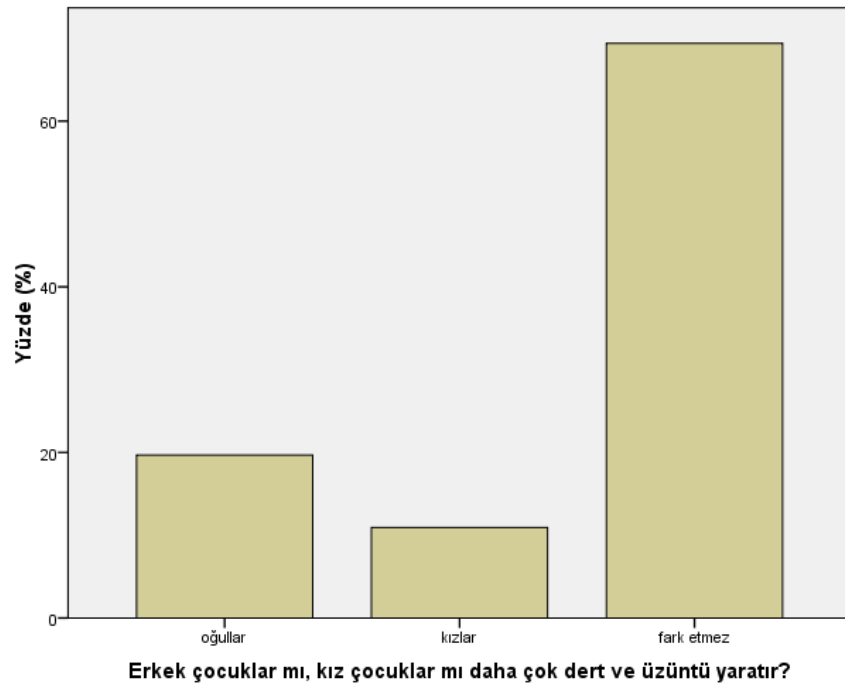
36. soruda çocuğun cinsiyetinin çocukların aileye maliyetine etkisi incelenmiştir. Grafik 4.10 incelendiğinde katılımcıların %70'i "fark etmez" derken, %20'si kızlar daha masraflıdır demiştir. Bu sorunun altında bulunan "çünkü ..." kısmına "daha süslü, erkek çocuğa göre daha fazla giyimine, kıyafetlerine daha düşkün" gibi açıklamalar sıkça yazılmıştır. Sonuçlar Kağıtçıbaşı (1981)'nın elde ettiği sonuçlar ile karşılaştırıldığında 1975 örneklemindeki katılımcıların %44'ü oğullar, %20'si kızlar ve %36'sı fark etmez demiştir. Aradaki bu fark çocuğun maddi değerinin azalırken psikolojik değerinin artması ile ilişkilidir. Daha öncesinde de bahsedildiği gibi çocuğun maddi yükü aile için artarken çocuğun psikolojik değerinin yükselmesine bağlı olarak aile çocuğuna daha fazla maddi ve manevi anlamda yatırım yapmaya başlamıştır. Bu yatırımın içerisinde çocuklarının ihtiyaçlarını giderme çabası artarken cinsiyetler arasındaki dengede değişmiştir.

Grafik 4.10. "Oğullar Mı, Kızlar Mı Daha Masraflıdır?" Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı.

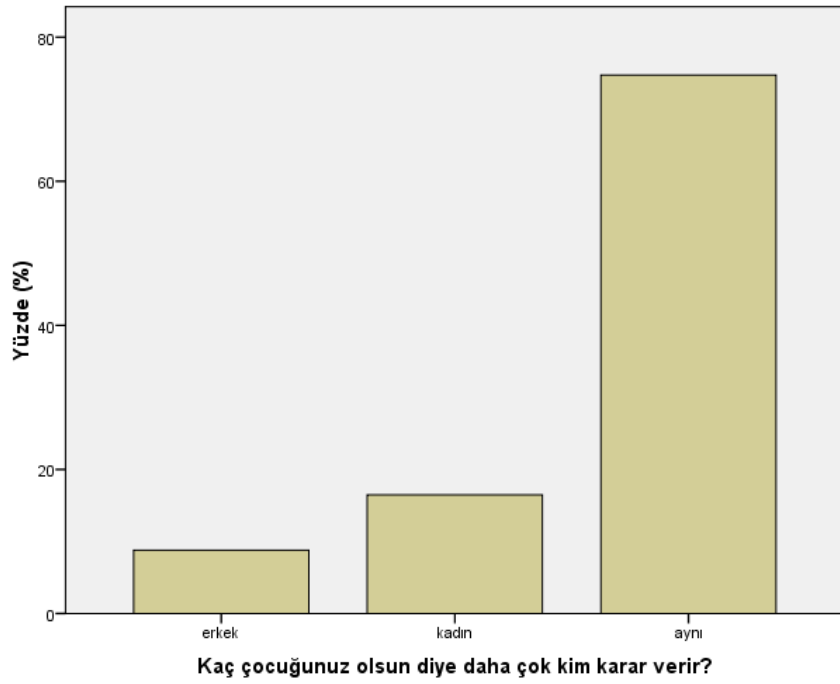
38. soru çocukların ailelerinde yarattıkları üzüntü ile ilgilidir. Grafik 4.11 incelendiğinde katılımcıların %70'i fark etmez demiştir. %20 si ise oğullar daha çok dert ve üzüntü yaratır demiştir. Sonuçları Kağıtçıbaşı (1981) ile kıyaslandığında katılımcıların %49'u fark etmez derken, %33'ü oğullar ve %18'de kızlar demiştir. Sonuçlar karşılaştırıldığında cinsiyetin önemi azalırken kızlar ile oğullar arasındaki oran korunmuştur.

Grafik 4.11. “Erkek Çocuklar Mı, Kız Çocuklar Mı Daha Çok Dert ve Üzüntü Yaratır?” Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı.

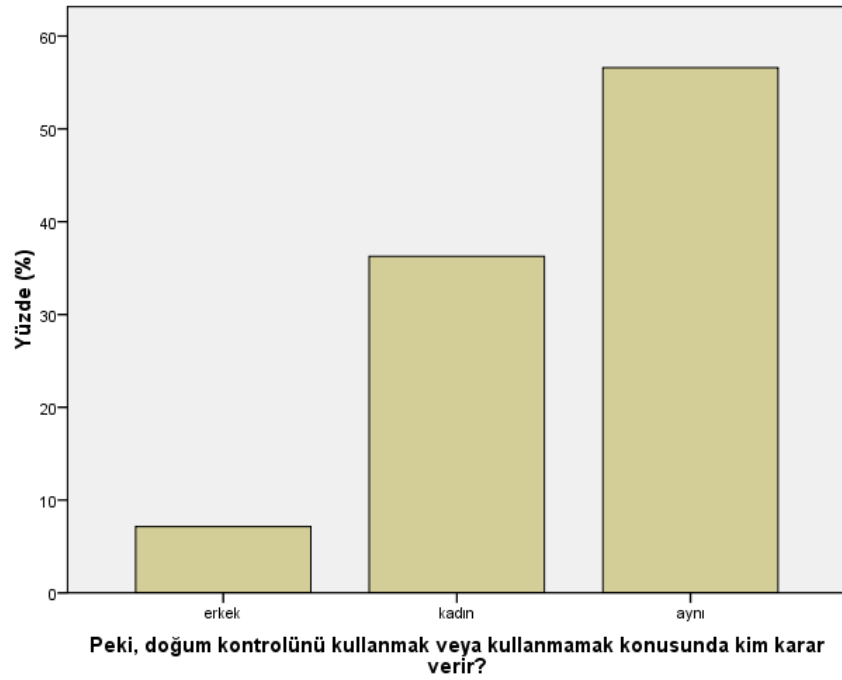
Çocuk sayısına kimin karar verdiği, doğum kontrolüne kimin karar verdiği ve yapılmak istenen çocuk sayısı hakkında eşi ile konuşup konuşmadığı soruları ailede kadının ve erkeğin statülerini ve karar verme süreçlerindeki etkilerini incelemek için sorulmuştur. Çocuk sayısına kimin karar verdiği ile ilgili soruda Grafik 4.12 incelendiğinde “beraber” seçeneğini işaretleyen katılımcıların oranı %70’in üzerindedir. “kadın karar verir” diyenlerin oranı ise yaklaşık %20’dir. Bu değerler Kağıtçıbaşı (1981: 85)’nın sonuçları ile karşılaştırıldığında ise 1975 örnekleminin %33’ü “beraber” derken, %56’sı “erkek karar verir” demiştir.

Grafik 4.12. Yapılacak Çocuk Sayısına Kimin Karar Verdiğine Yönelik Cevapların Dağılımı.

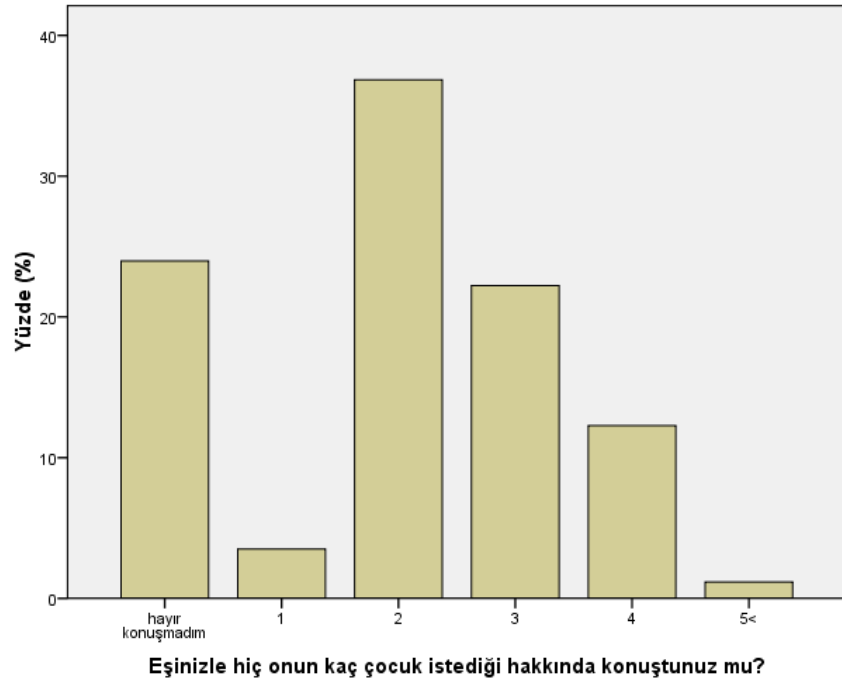
Adana örneği çalışmasında “doğum kontrolüne daha çok kim karar verir?” sorusuna ise katılımcıların %55’i “beraber” derken, %35’i “kadın karar verir” demiştir (Tablo 4.13). 1975 örnekleminde ise aynı soruya %39’u beraber derken, %37’si “erkek karar verir” demiştir (Kağıtçıbaşı, 1981: 85).

Grafik 4.13. Doğum Kontrolüne Kimin Karar Verdiğine Yönelik Yanıtların Dağılımı.

Yapılacak çocuk sayısı hakkında eşi ile konuşup konuşmadığı sorusunun yanıtları da Grafik 4.14’de gösterilmiştir. Katılımcıların %75’i bu konuda eşi ile konuştuklarını bildirmişlerdir. 1975 örnekleme sonuçlarına bakıldığında ise katılımcıların %60’ı eşleri ile kaç çocuk yapacaklarını konuştuklarını belirtmişlerdir. Bu sonuçlar aile içerisindeki kadının statüsü ve karar alma süreçlerindeki etkisinin değişimini göstermektedir. Bu sonuçlarda Aile Değişimi Kuramını desteklemektedir.

Grafik 4.14. “Eşinizle Kaç Çocuk İstedіği Hakkında Onuştunuz Mu?” Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde, elde edilen bulgular çalışmanın amaçlarına ve hipotezlere uygun biçimde sunulmuştur. Ayrıca yapılacak benzer çalışmalar için çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

5.1. Sonuçlar

Aile Değişimi Kuramı (Kağıtçıbaşı, 2002 ve 2012), sosyoekonomik gelişmeye bağlı olarak anne ve babanın çocuğa yaşlılık güvencesi olarak bakmadığı için çocuktan maddi/faydacıl beklentilerinin düştüğü ve çocuktan psikolojik beklentilerinin yükseldiğini vurgulamaktadır. Atasoyluluğun öneminin azalması ve refahın artmasıyla, kadının aile içindeki statüsü yükselmiş, erkek çocuk tercihi azalmış ve doğurganlıkta azalmıştır. Çocuğun ekonomik değerinin azaldığı bir ortamda, çocuğa atfedilen psikolojik değerler ön plana çıkar. Ancak, çocuğun artan psikolojik değeri çocuk sayısı ile ilgili olmadığından, yüksek doğurganlığa yol açmaz. Çocuğun maliyetinin artması da düşük doğurganlığa neden olur. Çocuğun psikolojik değerinin yükselmesi ile birlikte kent yaşamının gerekleri olan “kendine güven, sorumluluk alabilme, cesaret, yaratıcılık, eğitilmiş, becerikli ve bağımsız olması” gibi becerilerde çocukta geliştirilmeye çalışılır. Artık duygusal ve maddi kaynak yatırımı çocuğa yönelmiştir ve çocuğun kendi maddi bağımsızlığını kazandığı döneme kadar aileye maddi yükünün devam etmesi de çocuğun aileye maliyetini artırır.

Bu bilgilerden yola çıkarak;

Çocuktan ekonomik/faydacıl beklentileri Kağıtçıbaşı (1981), yaptığı faktör analizi sonucu “Evinize paraca yardım edecek birisinin daha olması için”, Yaşlılığınızda size yardım edecek bir çocuğunuz olacağından emin olmak için”, “Ev işlerine yardım etsin diye” maddeleri ön plana çıkmış, bu sorulara verilen yanıtlar, çocuktan maddi/faydacıl beklentileri oluşturmuştur. Tablo 4.8’deki çocuk istemek için gösterilen en önemli sebepler hatırlandığında “Evimize maddi gelir olarak yardım edecek birisinin daha olması için” maddesine katılımcıların % 3,8’i, “yaşlılığımızda bize yardım edecek birisi olsun diye” maddesine katılımcıların % 20,2’si, “ev işlerine yardım etsin diye” maddesine

katılımcıların % 6,6'sı “çok önemli” demiştir. Bu sonuçlar Kağıtçıbaşı (1981)'nın bulguları ile kıyaslandığında günümüzde önemini kaybettiği görülmektedir. Çalışmanın ilk hipotezi olan “Ailenin çocuktan beklediği “ekonomik/faydacı” beklentilerinin “önemsiz” çıkması beklenmektedir.” hipotezi desteklenmiştir.

Çocuğun psikolojik değerini ölçen sorular için Kağıtçıbaşı (1981)'nın yaptığı faktör analizi sonucu psikolojik işlev etmenlerini “Çocukların büyümelerini görmek size zevk verdiği için, kocanızla/karınızla sizi birbirinize daha yakınlaştıracak için ve evin içinde ufak çocukların olması eğlenceli bir şey olduğu için” oluşturmuştur. Tablo 4.8 ve Ek 5'deki bulgular incelendiğinde “çocukların büyümelerini görmek hoşumuza gider” maddesine katılımcıların sadece % 13,1'i “önemsiz”, % 59 ise “çok önemli” demiştir. Katılımcıların “Eşleri birbirine daha yakınlaştıracak için” maddesine % 25,7'si “önemsiz” derken, %41'i “çok önemli” demiş ve “evin içinde ufak çocukların olması eğlencelidir” maddesine %15,3'ü “önemsiz” derken, %44,8'i “çok önemli” demiştir. Tablo 4.8 incelendiğinde çocuğun psikolojik değeri ile ilgili bulguların Kağıtçıbaşı (1981) bulgularından çok farklı olduğu görülmektedir. Çalışmanın ikinci hipotezi olan “Çocuğun psikolojik değerlerinin “önemli” çıkması beklenmektedir.” hipotezi desteklenmiştir.

Yapılan çocuk sayılarına bakıldığında 1975 kentsel örnekleme ortalama 2,58 ve kırsal bölgelerde ortalama 3,16 çocuğa sahipken, 2016 Adana örnekleme ortalama 2,26 çocuğa sahiptir. Grafik 4.3 incelendiğinde 2016 yılında Adana da yaşayan kentli katılımcıların %50'sinin 2 çocuğu olduğu görülmektedir. Ayrıca temel değerlere çocuk sayısının etkisinin sonuçları hatırlandığında sadece katılımcıların yaklaşık % 24'ü “çok sayıda çocuk” demişti (Grafik 4.9). Bu sonuçlar ve ilk iki hipotezin desteklenmesi ile birlikte ve üçüncü hipotez olan “Çocuğun psikolojik değerinin artması ile planlanan veya yapılan toplam çocuk sayısının “az sayıda çocuk” çıkması beklenmektedir.” hipotezi de desteklenmiştir.

Aile değişimi kuramına göre çocuğun psikolojik değerinin artması ve yapılan çocuk sayısının düşmesi ile birlikte erkek çocuk tercihi de düşmektedir. Sonuçlar incelendiğinde “Eğer sadece bir çocuğunuz olsun isteseydiniz erkek mi kız mı olmasını isterdiniz?” sorusuna katılımcıların yarısından çoğunun “fark etmez”i işaretledikleri görülmektedir (Bkz. Grafik 4.4). Ayrıca kız çocuk isteme oranı erkek çocuk isteme oranından yüksektir. Bu sonuçlar ile çalışmanın dördüncü hipotezi olan “Çocuğun psikolojik değerinin artması

ile erkek çocuk sahibi olma isteği gibi çocuğun cinsiyetine yönelik beklentilerin “fark etmez” çıkması beklenmektedir.” hipotezi de desteklenmiştir.

Tüm veriler bütünsel olarak değerlendirildiğinde, kentsel toplumunda insanların çocuklarının sağlıklı büyümesi, eğitimleri, iş sahibi olmaları ve kendi ailelerini kurmaları ve gibi kaygıları bulunmaktadır. Çocuklarının geleceklerine dair bu kaygılar çocuğa yapılan psikolojik ve maddi yatırımında artmasına sebep olmaktadır. Aynı zamanda bu yatırım, çocuğun kendi ayakları üzerinde durabildiği döneme kadar da devam etmektedir. Çocuğun toplam maliyetinin artması ve çocuğun geleceğine dair kaygılar, yapılan çocuk sayısını doğal olarak etkilemiş olabilir. Sosyoekonomik gelişmeye bağlı olarak ailelerin de yaşlılıklarında kendi kendilerine yetebilecek duruma gelmesi, çocuğa yaşlılık güvencesi olarak bakılmasının miktarını da azaltmıştır. Ana babanın yaşlılıkta yetişkin evladından maddi güvence beklememesi, çocuğun özerkliğinin bir tehdit olarak algılanmamasını sağlar. Ayrıca özerklik, değişen yaşam tarzlarıyla birlikte aktif karar verme, yetkinlik ve yaratıcılık gerektiren okul başarısı ve kentsel iş hayatı için itaatten daha önemli bir değer haline gelmiştir (Kağıtçıbaşı, 2002 ve 2012). Zaman içerisindeki değişim ile birlikte beklenti ve değerlerinde değiştii görölmektedir. Sonuçlar içerisinde zaman içerisinde değişmeyen “çocuğum hastalanırlarsa bu bende üzüntü yaratır” ve “ben çocuk sahibi olmak için yaşlı sayılırım” maddeleri olmuştur. Çocuktan maddi beklentilerde de “acil durumlarda para vermesi”, “yaşlılıkta maddi yönden destek olması”, “yaşlandığım zaman bana bakmasını beklerim” gibi beklentiler Kağıtçıbaşı (1981) verilerine göre günümüzde azalsa da %45 ile %63 oranlarında katılımcılar tarafından “evet” olarak belirtilmiştir (Bkz. Tablo 4.13). Bu beklentiler cinsiyete göre değerlendirildiğinde ise belirgin bir farklılık olmadığı görölmektedir. Yani ailenin gözündeki erkek çocuk isteği ve beklentileri günümüzde önemini kaybettiği gibi bazı psikolojik ve maddi beklentilerde kız çocuklarının daha fazla tercih edildiği görölmüştür. Sonuç olarak; Ailenin çocuktan maddi/faydacıl beklentilerinin azalması ile çocuğun evde neşe, zevk kaynağı olması; büyümesinin izlenmesi; çiftleri birbirine daha fazla yakınlaştırması; temel değerlerden “insanın mutlu bir evi olması” için çocuğun olmasına vurgu yapılması ve “çocuk kaç yaşlarındayken en çok masrafı olur?” sorusuna ortaokul, lise ve lise sonrası yanıtları verilmesi; maddi olarak çocuğun desteklenmeye devam edilmesi gibi sonuçlar; çocuğun değerinin ve ailenin ondan beklentilerinin değiştiiğini göstermiştir.

5.2. Öneriler

Araştırmanın en önemli sınırlılığı 183 katılımcının anket formlarından elde edilen veriler ile çalışmanın yapılmış olmasıdır. Bunu sebepleri arasında veriler toplanırken yaşanan en büyük sıkıntı yarım doldurulmuş formlar olmuştur. Bunun muhtemel sebebi anket formlarını katılımcıların kendilerinin doldurup teslim etmelerinin istenmesine de bağlı olarak formun uzun olmasıdır. Bu problem gerekli eğitimin verildiği uygulayıcılar aracılığı ile yüz yüze yapılarak çözülebilir. Bu yapılamadığı durumda çok daha kısa bir form düzenlenerek kullanılabilir. Ayrıca bu sınırlılığa hedeflenen, çalışmanın amacına uygun katılımcı sayısına ulaşmak için kullanılacak sürenin sınırlı olması da etkili olmuştur. Yüz yüze uygulama yapılamadığında veya form kısaltılmadığında verilerin toplanması için ayarlanan uygun süre daha uzun tutularak bu durum çözülebilir.

Çalışmanın benzerinin yapılması durumunda katılımcı sayısının daha yüksek tutulması istatistiksel açıdan daha sağlıklı sonuç verecek ve hedeflenen örnekleme daha iyi temsil edecektir. Böylece benzer çalışmalarda veriler arası korelasyonel çalışmalar yapılabilir veya değişkenler arası farklılaşmalardaki anlamlılık düzeylerine bakılabilir. Ayrıca köy/kasaba gibi kırsal kesimden de örneklem oluşturulması ve verilerin toplanması daha önceki çalışmalar ile daha fazla bilginin karşılaştırılmasını sağlayacaktır. Böylece örneklem; sosyoekonomik düzeylerine, eğitim düzeylerine ve yaş gruplarına göre ayrılarak karşılaştırmalar yapılabilir. Bu karşılaştırmalar için Kağıtçıbaşı ve Ataca (2005) ve Kağıtçıbaşı, Ataca ve Diri (2005)'nin çalışmaları incelenebilir.

Aile üzerine büyük çaplı araştırmaları T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Türkiye İstatistik Kurumu yapmıştır. Benzer bir çalışmada bu kurumlardan destek alınması veya bu kurumların belli aralıklarla yaptığı çalışmalara “Çocuğun Değeri Araştırması” çalışmasının da dâhil edilmesi ulusal çapta daha geniş bilgi verecektir. Ayrıca çocuk ve aile ile ilgili politikalara ya da mevcut politikaların değiştirilmesine yönelik çalışmalara da ışık tutacaktır.

6. KAYNAKÇA

ALBAYRAK, A. S. vd., 2005. SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, Ed.: Şeref Kalaycı, Asi Yayın Dağıtım, Ankara.

ALUŞ, Y., 2015. “Kültürel ve Toplumsal Gerçekliğimiz Açısından Aile Anlayışlarının ve Türk Ailesinin Değerlendirmesi”, PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, (1), ss. 15-22.

ALUŞ Y. ve SELÇUKKAYA S., 2015. “Türk Ailesinde Mutluluk Algısı ve Değerleri”, Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi, 1 (2), ss: 151-175.

ALTUN, F., 2000. “Modernleşme Kuramı ve Gelişme Sorunu”, Divân Dergisi, 5 (8), Bilim ve Sanat Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 123-186.

ARAL, N., 2000. “Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveynlerin Çocuklarının Depresyon Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma”, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, (1), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Yayınları, Ankara, ss. 18-28.

ASAGEM ve TÜİK, 2006. Aile Yapısı Araştırması, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara.

ASAGEM, 2010. Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması, Manas Yayın, Ankara.

ASPB, 2011. Türkiye Aile Yapısı Araştırması, Araştırma ve Sosyal Politika Serisi 04, Uzerler Matbaacılık, Ankara.

ASPB, 2014. Türkiye Aile Yapısı Araştırması Tespitler, Öneriler Taya 2013, Araştırma ve Sosyal Politika Serisi 07, Çizge Tanıtım ve Kırtasiye, İstanbul.

ATALAY, B., KONTAŞ, Y. M., BEYAZIT, S. ve MADENOĞLU, K., 1992. Türk Aile Yapısı Araştırması, DPT Yayınları Yayın No: DPT 2313-SPGM 421, Ankara.

AYDIN, M. Z. ve GÜRLER, Ş. A., 2012. Okulda Değerler Eğitimi, Nobel Yayınları, Ankara.

BALCI, F. A., YELKEN, T. Y., 2010. “İlköğretim Öğretmenlerinin “Değer” Kavramına Yükledikleri Anlamlar”, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (39), ss. 81-90.

BOZKURT, V., 2005. Değişen Dünyada Sosyoloji, Aktüel Yayınları, İstanbul.

BULATAO, R. A., 1979. On the Nature of the Transition in the Value of Children, Papers Of The East-West Population Institute, Number 60- A, Honolulu.

CANATAN, K. ve YILDIRIM, E., 2013. Aile Sosyolojisi, Açılım Kitap, İstanbul.

CANSEL, E., 1991. “Sosyal Devlet ve Aile”, Aile Yazıları II: Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme, Derleyen: Beylül Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem, Bilim Serisi, 5(2), AAK Yayınları, Ankara.

ÇAĞATAY, S., 1977. Türkçede Çocuk Kavramı, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, ss. 1-16.

DARROCH, R. K., MEYER, P. A. & SINGARIMBUN, M., 1981. Two Are Not Enough: The Value Of Children To Javanese And Sundanese Parents. Papers Of The East-West Population Institute, Number 60- D, Honolulu .

ERELÇİN, F. G., 1988. “Collectivistic Norms in Turkey: Tendency To Give And Receive Support”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

ERGÜDER, Ü., ESMER, İ. VE KALAYCIOĞLU, E., 1991. Türk Toplumunun Değerleri, TÜSİAD Yayınları, İstanbul

ERKAL, E., 2006. Sosyoloji, Der Yayınları, İstanbul.

ESMER, Y., 1979. “Classifying The Value Of Children: An Empirical Approach”, Basılmamış Monograf, Hawaii Üniversitesi, East-West Center, Honolulu.

FAWCETT, J. T., 1983. “Perceptions Of The Value Of Children: Satisfactions And Costs”, Determinants Of Fertility in Developing Countries: A Summary of Knowledge, VOL: 1, National Academy Press, Washington DC, pp. 347-369.

GANDER, M. J. ve GARDİNER, H., 2004. Çocuk ve Ergen Gelişimi, Yay. Haz.: Bekir Onur, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara.

GELBAL, S. ve DUYAN, V., 2010. “İlköğretim Öğretmenlerinin Çocuk Sevme Durumlarına Etki Eden Değişkenlerin İncelenmesi”, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 38, Hacettepe Üniversitesi Basımevi, Ankara, ss. 127-137.

GİDDENS, A., 2000. Sosyoloji, Çev.: Güzel C., Ayraç Yayınları, Ankara.

GİDDENS, A., 2012. Sosyoloji, Haz.: Güzel C., Kırmızı Yayınları, İstanbul.

GÖKÇE, B., 1976. “Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme”, Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 8 (1-2), Hacettepe Üniversitesi Basımevi, Ankara, ss. 46-67.

GÖKÇE, B., 1991. “Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme”, Aile Yazıları I: Temel Kavramsal Yapı ve Tarihi Süreç, Bilim Serisi, 5 (1), AAK Yayınları, Ankara.

GÖKÇE, B., 1995. “Toplumsal Değişim Sürecinde Geçekondu Ailesi”, Aile Kurultayı: Değişim Sürecinde Aile, Toplumsal Katılım ve Demokratik Değerler, AAK Yayını: Ankara. ss:269-284.

GÜLER, A. D., 1991. “Eğitim İletişimi Kurumu Olarak Çocuk Televizyonu ve Uygulamaları ile Bir Model Önerisi”, Yayınlanmış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

GÜVEN, A., KAYA, R., AKKUŞ, Z., 2014. “İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Değer Algıları Üzerine Bir Araştırma”, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish, 9 (5), ss. 1067-1083.

GÜVENÇ, B., 1984. İnsan ve Kültür, Remzi Kitabevi, İstanbul.

KAÇMAZOĞLU, H. B., 1994. “1960 Sonrasında Türkiye’de Yapılan Sosyoloji Çalışmalarına Genel Bir Bakış”, Dünya’da ve Türkiye’de Güncel Sosyolojik Gelişmeler, Sosyoloji Derneği Yayınları, Ankara, ss. 48-56.

- KAĞITÇIBAŞI, Ç., 1981. Çocuğun Değeri: Türkiye’de Değerler ve Doğurganlık, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç., 1982a. The Changing Value Of Children in Turkey, East-West Center, VOL: 60-E, Honolulu.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç., 1982b. “Old-Age Security Value Of Children: Cross-National Socio-Economic Evidence”, Journal of Cross-Cultural Psychology, VOL:13, pp. 29-42.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç., 1990a. “Family And Socialization In Cross-Cultural Perspective: A Model Of Change”, Cross-Cultural Perspectives: Nebraska Symposium on Motivation, Ed: J. Berman Lincoln, Nebraska University Press, Lincoln, pp. 135-200.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç., 1990b. İnsan, Aile, Kültür, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç., 1995. “Aileye Yaklaşımda Bir Kuramsal Çerçeve ve Aile Değişim Modeli”, Aile Kurultayı: Değişim Sürecinde Aile, Toplumsal Katılım ve Demokratik Değerler, AKK Yayını, Ankara, ss. 52-68.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç., 1996a. Family And Human Development Across Cultures: A View From The Other Side, Lawrance Erlbaum Associates, Hillsdale NJ.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç., 1996b. “Özerk-İlişkisel Benlik: Yeni Bir Sentez”, Türk Psikoloji Dergisi, 11 (37), Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara, ss:36-43.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç., 1998. “The Value of Children: A Key to Gender Issues”, International Child Health, VOL: 9, pp. 15-24.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç., 2002. “A Model Of Family Change in Cultural Context”, Online Readings in Psychology And Culture, VOL: 6/3, pp. 1-11.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç., ve ATACA, B. (2005). “Value of Children and Family Change: A Three-Decade Portrait From Turkey”, Applied Psychology, An International Review, VOL: 54 (3), pp. 317-338.

KAGİTÇİBAŞI, Ç., ATACA, B. ve DİRİ, A., 2005. “The Turkish Family And The Value Of Children: Trends Over Time”, Ed.: G. Trommsdorff & B. Nauck, The Value Of Children in Cross-Culturalperspective, Pabst Science, Berlin, pp. 91-120.

KAGİTÇİBAŞI, Ç., 2012. Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi: Kültürel Psikoloji, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

KAGİTÇİBAŞI, C., & ATACA, B., 2015. “Value of Children, Family Change, and Implications for the Care of the Elderly”, Cross-Cultural Research, VOL: 49 (4), pp. 374-392.

KARASAR, N., 2014. Araştırmalarda Rapor Hazırlama, Nobel Yayın, Ankara.

KLEIN, D. M., WHITE, J. M., 1996. Family Theories: An Introduction, Sage Publications, London.

MERTER, F., 1990. “Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler: Malatya Örneği”, Bilim Serisi 2, AAK Yayınları, Ankara.

OLGUNDENİZ, S., 2010. “Televizyon Dünyasında Çocuğun Temsili: Televizyon Dizilerinde ve Reklamlarda Çocuk Kimlikleri”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

ONUR, B., 2005. Türkiye'de Çocukluğun Tarihi, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

ONUR, B., 2007. Çocuk, Tarih Ve Toplum, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

OZANKAYA, Ö., 1979. Toplum Bilimine Giriş, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Yayınları, Ankara.

ÖZKAN, R., & SOYLU, A., 2014. “Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Benimsedikleri Temel İnsani Değerler: Niğde İl Örneği”, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish, 9 (2), ss. 1253-1265.

POYRAZLI, Ş., 2003. “Validity of Rogerian Therapy in Turkish culture: A cross cultural perspective”, Journal of Humanistic Counseling, Education and Development, VOL: 42 (1), pp. 107-115.

SANTROCK, J. W., 2014. Yaşam Boyu Gelişim: Gelişim Psikolojisi, Çev. Ed: Galip Yüksel, Nobel Yayıncılık, Ankara.

SAYIN, Ö., 1990. Aile Sosyolojisi Ailenin Toplumdaki Yeri, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.

SENCER, M., 1989. Toplumbilimlerde Yöntem, Beta Basım, İstanbul.

ŞENER, S., 2009. Sosyoloji Sosyal Bilimlere Alternatif Yaklaşım, İnkılab Yayınları, İstanbul.

ŞENER, A. ve TERZİOĞLU, G., 2002. Ailede Eşler Arası Uyuma Etki Eden Faktörlerin Araştırılması, AAK Yayını, Ankara.

TUNCA, T., 2016. “Türkiye’de Değişen Aile ve Çocuğa Yüklenen Anlamlar”, Değişen Toplumda Değişen Aile, Ed.: Nurşen Adak, Siyasal Kitabevi, Ankara, ss. :163-176.

TÜİK, 2006. Aile Yapısı Araştırması, TÜİK Yayınları, Ankara.

TÜİK, 2015. İstatistiklerle Çocuk 2014, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI, 1982. Kanun No: 2709, Kabul Tarihi: 07/11/1982, Başbakanlık Basımevi, Ankara.

ULUSOY, K. ve DİLMAÇ, B., 2015. Değerler Eğitimi, Pegem A Akademi, Ankara.

YILMAZ, A., 2005. “Yetiştirme Yurdunda Yasayan Çocukların Genel Ruh Sağlığı Durumlarının Belirlenmesi”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.

YORGUN, A. ve VOLTAN-ACAR, N., 2014. “Gerçeklik Terapisinin Türk Kültürüne Uygulanabilirliği: Kültür Açısından Eleştirel Bakış”, Eğitim ve Bilim Dergisi, 39 (175), TED Yayınları, Ankara, ss. 216-226.

Elektronik Kaynaklar

Adana Büyükşehir Belediyesi, İlçe Nüfusları,

www.adana.bel.tr/buyuksehir-belediyeleri-ve-bagli-belediyelerin-nufuslari (11.06.2016).

Adana Büyükşehir Belediyesi, Adana İlinin Genel Yapısı,

www.adana.bel.tr/tarihce (11.06.2016).

Adana Çukurova İlçesi, Mahalle Listesi,

www.cukurova.bel.tr/Cukurova_Taniyalim (11.06.2016).

Adana Seyhan Belediyesi, Mahalle Listesi,

www.seyhan.gov.tr/mahalle-muhtarlari (11.06.2016).

Adana Sarıçam Belediyesi, Mahalle Listesi,

www.saricam.bel.tr/hizmet-rehberi/mahalle-muhtarliklari (11.06.2016).

Adana Yüreğir Belediyesi, Mahalle Listesi,

www.yuregir.bel.tr/images/kutuphane/1430yuregir-ilcesi-mahalle-listesi.pdf
(11.06.2016).

Adana Valiliği, Adana İlinin Sosyal Yapısı,

<http://www.adana.gov.tr/sosyal-durum> (11.06.2016).

ASAGEM, 2005. Federal Almanya’da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırması,

<http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54292ce0369dc32358ee2a46/almanya.pdf>
(22.06.2016).

ASAGEM VE TUIK, 2006. Aile Yapısı Araştırması,

<http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54292ce0369dc32358ee2a46/aileyap%C4%B1s%C4%B1%202006%20.pdf> (25.06.2016).

ASAGEM, 2010. Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması,

http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54292ce0369dc32358ee2a46/kutuphane_61_turkiyede_aile_degerleri.pdf (20.04.2016).

ATHGM, 2011. Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2011 (Taya 2011),

<http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54292ce0369dc32358ee2a46/taya2011.pdf> (12.06.2016).

ATHGM, 2014. Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2006 (Taya 2006),

<http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54292ce0369dc32358ee2a46/taya2006.pdf> (12.06.2016).

ATHGM, 2014. Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2013 Tespitler, Öneriler (Taya 2013),

<http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54292ce0369dc32358ee2a46/taya2013trk.pdf> (12.06.2016).

ATHGM, 2016. Tüm Araştırmalar,

<http://ailetoplum.aile.gov.tr/uygulamalar/arastirmalar> (12.06.2016).

Birinci Türkiye Çocuk Hakları Kongresi, 2011.

<http://www.cocukvakfi.org.tr/rapor/kongre.pdf> (10.06.2016).

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 1994.

<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/137-160.pdf> (05.07.2016).

BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., 2012. Örneklem Yöntemleri Ders Notu, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalı,

<http://w3.balikesir.edu.tr/~msackes/wp/wp-content/uploads/2012/03/BAY-Final-Konulari.pdf> (03.04.2016).

ÇSGB, 2016. Asgari Ücret ve Memur Maaşları,
<http://www.csgeb.gov.tr/home/Contents/Istatistikler> (10.04.2016).

DPT, 1987. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989),
<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/5/plan5.pdf>
(11.06.2016).

ERTÜRK, H. ve ARKONAÇ S., 2008. Türkiye’de Çocuğun Anlamı ve Çocuğun Değeri, İstanbul Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yüksek Lisans Programı Ders Notları,
<http://www.rehabilitasyon.com/action/makale/1/Turkiyede+Cocuk+ve+Degeri-4449>
(21.04.2016)

EYMEN, U. E., 2007a. SPSS Kullanma Kılavuzu (E-Kitap),
<http://www.istatistikmerkezi.com> (21.07.2016).

EYMEN, U. E., 2007b. SPSS 15.0 Veri Analiz Yöntemleri (E-Kitap),
http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/courses/spring2009/bby606/SPSS_15.0_ile_Veri_Analizi.pdf (21.07.2016).

KAĞITÇIBAŞI, Ç., 2002. A Model Of Family Change in Cultural Context,
<http://scholarworks.gvsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1059&context=orpc>
(20.06.2016)

Kamu-Sen, 2016. Nisan Ayı Asgari Geçim Endeksi,
www.kamusen.org.tr/icerik_goster.php?Id=10393 (03.05.2016).

KLEIN, D. M. & WHITE, J. M., 1996. Family Theories: An Introduction,
http://is.muni.cz/el/1423/jaro2004/SOC118/19549/Family_theories.pdf (16.06.2016)

MEB, 2013. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi: Aile Ve Çocuk,
http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Aile%20ve%20%C3%87ocuk.pdf (15.05.2016)

MEB, 2011. Aile Ve Tüketici Hizmetleri: Aile Yapısı,

http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Aile%20Yap%C4%B1s%C4%B1.pdf (15.05.2016)

ŞENER, A. ve TERZİOĞLU, G., 2002. Ailede Eşler Arası Uyuma Etki Eden Faktörlerin Araştırılması,

http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54293ea2369dc32358ee2b25/kutuphane_38_ailede_esl_er_arasi_uyuma_etki_edен_faktorlerin_arastirilmesi.pdf (06.07.2016).

TDK, Çocuk Kavramının Tanımı,

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=%C3%87OCUK (06.06.2016).

TUİK, 2015. İstatistiklerle Çocuk 2014,

www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=269 (20.06.2016)

TUİK, 2015. İstatistiklerle Çocuk 2015,

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21521> (20.06.2016)

TUİK, Adana İlçeleri Evli Kişi Sayıları,

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> (11.06.2016).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982.

<https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm> (04.06.2016).

7. ÖZGEÇMİŞ

Mehmet DUMAN, 1983 yılında Afyonda doğmuş, lise eğitimini İzmir Bornova Anadolu Lisesi’nde tamamladıktan sonra 2007 yılında Mersin üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümünden “*Onur Derecesi*” ile mezun olmuştur. “Wisc-R Çocuklar için Zekâ Testi”, “Konuşma Bozuklukları”, “Nöropsikolojik Değerlendirme Testleri”, “T.A.T (Tematik Algı Testi)”, “C.A.T (Çocuklar için Tematik Algı Testi)” eğitimlerini aldıktan sonra askerliğini Gelibolu Asker Hastanesinde “Psikolog” olarak yapmıştır. 2012 yılında “Aile Danışmanlığı” eğitimini tamamladıktan sonra özel danışmanlık merkezlerinde çalışmaya başlamış, bu süreçte “Hipnoz ve Hipnoterapi”, “Çocuk Testleri”, “Çözüm Odaklı Terapi”, “Cinsel Danışmanlık ve Cinsel Terapi” ile “Kognitif Davranış Terapileri (BDT) I. ve II. Modül” eğitimlerini almıştır. “Kognitif Davranış Terapileri Süpervizyon Eğitimi” eğitimine ise devam etmektedir. 2012 – 2014 yılları arasında Türk Psikologlar Derneği Mersin Şubesi Yönetim Kurulu üyeliği yapan Mehmet DUMAN, bugüne kadar çeşitli özel eğitim merkezleri, anaokulları ve özel danışmanlık merkezleri ile çalışmış; okul, kolej ve kültür merkezlerinde çok sayıda seminer vermiştir. Yerel ve bölgesel gazete ve dergilerde yazılar yazmış, radyo ve televizyon programları yapmıştır. Halen kurucusu olduğu Adana Terapimer Psikolojik Destek ve Bireysel Gelişim Merkezi’nde uzmanlık alanları dâhilinde çalışmalarına devam etmektedir.

8. EKLER

8.1. EK 1: Çalışmada Kullanılan Anket Formu.

1- Adana'nın hangi ilçesinde oturuyorsunuz? a) Seyhan b) Çukurova c) Yüreğir d) Sarıçam e) Diğer..... 2- Ne zamandan beri Adana'da yaşıyorsunuz? a) Doğduğumdan beri b) 1-5 yıldır c) 6-10 yıldır d) yıldır
3- Cinsiyetiniz: Erkek Kadın 4- Yaşınız: 5- Eğitim Durumunuz: a) Yüksek Lisans-Doktora b) Üniversite c) Yüksek Okul d) Lise e) Ortaokul - İlkokul
6- Şu anda çalışıyor musunuz? a) Evet b) Hayır 7- Eşiniz şu anda çalışıyor mu? a) Evet b) Hayır 8- Evinize giren toplam gelirin ne kadar? a) 1.000TL nin altında b) 1.000 – 2.000 TL c) 2.000 – 3.000 TL d) 3.000TL nin üstü 9- Oturduğunuz ev, a) Kira b) Kendi evim c) Ailem ile yaşıyorum d) Diğer
10- Medeni Durumunuz: a) Bekâr b) Evli c) Boşanmış d) Diğer..... 11- Kaç kız, kaç erkek çocuğunuz var? Kız, Erkek 12- Evlendiğinizde kaç yaşındaydınız? 13- Sağlam doğduğu halde sonradan ölen çocuğunuz oldu mu? a) Hayır b) Evet ise kaç çocuğunuz böyle sonradan öldü?

14- Çocuk sahibi olmanın iyi tarafları sizce nelerdir?

1-

2-

3-

15- Çocuk sahibi olmanın zor veya kötü yanları sizce nelerdir?

1-

2-

3-

16- Şuanda hamile misiniz? / Eşiniz hamile mi?

a) **Evet**, hamileyim/eşim hamile. **Peki, doğacak çocuktan sonra başka çocuk ister miydiniz?**

Evet, toplam tane çocuğum olsun isterdim. Ayrıca belirttiğim sayıdan daha **fazla** sayıda çocuk istemezdim çünkü.....

.....

Ve belirttiğim sayıdan daha **az** sayıda çocuk istemezdim çünkü

.....

b) **Hayır**, hamile değilim/eşim hamile değil. **Peki, çocuğunuz olsun ister miydiniz?**

Evet, toplam tane çocuğum olsun isterdim. Ayrıca belirttiğim sayıdan daha **fazla** sayıda çocuk istemezdim çünkü

.....

Ve . belirttiğim sayıdan daha **az** sayıda çocuk istemezdim çünkü

.....

17- Çocuk istemek için aşağıda bazı sebepler gösterilmiştir. Her bir maddede size uygun olana (çok önemli, önemli, önemsiz) işaret koyunuz. Boş madde bırakmayınız.

	Sebepler	Çok Önemli	Önemli	Önemsiz
1	Seveceğimiz ve bakacağımız birisi olsun diye			
2	Evimize maddi gelir olarak yardım edecek birisinin daha olması için.			
3	Çünkü bir oğlumuz olsun isteriz.			
4	Daha fazla çalışmamıza sebep olsun diye			
5	Yaşlılığımızda bize yardım edecek birisi olsun diye			
6	Ev işlerine yardım etsin diye			
7	Çocukların büyümelerini görmek hoşumuza gider.			
8	Eşleri birbirine daha yakınlaştıracığı için.			
9	Çünkü bir kızımız olsun isteriz.			
10	Mirasımızı bırakabileceğimiz biri olsun diye			
11	Evin içinde ufak çocukların olması eğlencelidir.			

18- Çocuk istememek için aşağıda bazı sebepler gösterilmiştir. Her bir maddede size uygun olana (çok önemli, önemli, önemsiz) işaret koyunuz. Boş madde bırakmayınız.

	Sebepler	Çok Önemli	Önemli	Önemsiz
1	Çocuğun olması bizim için maddi bir yük olurdu.			
2	Çünkü çocuğumuz olursa eşim ile şimdiki kadar vakit geçiremezdim.			
3	İstediklerimi yapabilmek için şimdiki kadar serbest olamazdım.			
4	Çünkü Türkiye de nüfusun aşırı derecede çoğalması beni endişelendiriyor.			
5	Çünkü çocuğum olursa iş hayatım zorlaşırdı.			
6	Çünkü çocuğum olursa ve hastalanırlarsa bu bende üzüntü yaratır.			
7	Çünkü çocuk sahibi olmak benim için bir yığın iş ve dert demek olurdu.			

8	Çünkü ben çocuk sahibi olmak için yaşlı sayılırım.	Çok Önemli	Önemli	Önemsiz
9	Çocuk istemezdim çünkü çocuğuma yeterince bakamaz ve ilgilenemezdim.			
10	Çünkü çocukları terbiye etmek zor olurdu.			
11	Çünkü vücudumun veya eşimin vücudunun bozulmasını istemezdim.			
12	Çünkü eğitim masraflarını karşılayamazdım.			

19- Eğer sadece bir çocuğunuz olsun isteseydiniz erkek mi kız mı olmasını isterdiniz?.....

20- Erkek/kız evlat istemek için en önemli sebepleriniz nelerdir?

.....

.....

21- Eğer birden fazla çocuğunuz olsun isteseydiniz bunlardan kaçının erkek, kaçının kız olmasını isterdiniz? tane erkek, tane kız çocuğum olsun isterdim.

22-Yukarıda belirttiğiniz sayılarda çocuk istemek için en önemli sebepleriniz nelerdir?

.....

.....

23- Çocuklarınız büyüdüğünde onlarda görmek istediğiniz özellikleri düşünün. Bir oğlunuz olursa onun büyüyünce nasıl bir insan olmasını isterdiniz?

.....

.....

24- Peki, bir kızınız olursa, onun büyüyünce nasıl bir insan olmasını isterdiniz?

.....

.....

25- Bir çocuğun arkadaşlık etmesi için erkek ve kız kardeşlerinin olması ne derece önemlidir?

a) Çok önemli

b) Önemli

c) Önemsiz

26- Aşağıda bir çocuğun sahip olabileceği 5 özellik var. Sizin için en önemli olandan başlayarak 1, 2, 3, 4, 5 olarak sıralayınız. (Örneğin en önemli olanın yanına 1, en önemsiz olanın yanına 5 gibi..)

Anne babasının sözünü dinlemesi

Bağımsız olması ve kendine güvenmesi

Çevresinde sevilen biri olması

İyi okuması

İyi bir insan olması

27- Aşağıda bazı insanlar için önemli olan şeylerin bir listesi var. Bunların sizin için ne kadar önemli olduğunu öğrenmek istiyorum.

	Değerler	Çok Önemli	Önemli	Önemsiz
1	Maddi bakımdan (paraca) emniyette olmak			
2	Başkaları tarafından benimsenmek, kabul görmek (adam yerine konmak)			
3	Eğlenmek ve hayatın zevkini çıkartmak			
4	Eşinize yakın olmak			
5	Yalnız kalmamak, arkadaşlarınızın olması			
6	Bir şeyler yapmış, başarmış olduğunu hissetmek veya bir işi iyi yapmak.			
7	İnsanın öldükten sonra hatırlanması			
8	İnsanın mutlu bir evi olması			
9	Aile adının devam etmesi			

28- Yukarıda yazılı değerler arasından sizin için en önemli olan bir tanesini seçiniz. Bu değerimize çocuğunuzun olması katkı sağlar mı? Sağlar ise bu katkıyı nasıl sağlar?

.....

.....

29- Seçtiğiniz bu değeri oğullar mı, kızlar mı daha çok sağlar? Lütfen sebebini de belirtiniz.

.....

30- Az sayıda çocuk mu yoksa çok sayıda çocuk mu daha çok sağlar? Lütfen sebebini de belirtiniz.

.....

31- İnsanlar ne için çocuk ister? Aşağıda bu soruya bazı cevaplar var. Bunların her biri sizce çok mu önemli, önemli mi, önemsiz mi?

	Sebepler	Çok Önemli	Önemli	Önemsiz
1	Yalnız kalmamamız için.			
2	Çünkü aileyi tamamlamak için çocukların olması gerekir.			
3	Çünkü çocuklar insanı eğlendirir, neşelendirir.			
4	Çünkü çocuklar çalışabilir ve eve yardım edebilir.			
5	Çünkü dinimiz böyle der.			
6	Çocukların büyüüp serpildiğini görmek için.			
7	Önemli bir şey yapmış olduğumuzu hissetmek için.			
8	Çünkü çocuksuz olmamız tuhaf olurdu.			
9	Çünkü bu kadın/erkek olmanın bir gereğidir.			
10	Yaşlandığımızda yanımızda birileri olsun diye.			
11	Öldükten sonra hatırlanmamız için.			
12	Çocuklarımız bize saygı ve hayranlık duyacaktır.			
13	Ana-babamızı / akrabalarımızı memnun etmek için			
14	Eşimle aramızdaki bağı kuvvetlendirmek için.			
15	Çünkü çocuklarla iftihar edilebilir, gurur duyulabiliriz.			
16	Çünkü çocuklar bize sevgi verir.			
17	Soyumuzun devam etmesi için.			
18	Daha iyi bir insan olmak için.			
19	Bize ihtiyaç duyan birisinin olması için.			

32- Çocuklarınız büyürken onlardan ne gibi yardım beklerdiniz? Size uygun olanları erkek çocuk ve kız çocuk için ayrı ayrı daire/yuvarlak içine alınız.

	YARDIM TÜRÜ	EVET	HAYIR	EVET	HAYIR
1	Çalışmaya başladığı zaman maaşının bir kısmını bize vermesini beklerim.	Evet(Erkek Çocuk)	Hayır(Erkek Çocuk)	Evet(Kız Çocuk)	Hayır(Kız Çocuk)
2	Kardeşlerini okutmasını beklerim.	Evet(Erkek)	Hayır(Erkek)	Evet (Kız)	Hayır (Kız)
3	Acil durumlarda para vermesini beklerim.	Evet(Erkek)	Hayır(Erkek)	Evet (Kız)	Hayır (Kız)
4	Ev işlerinde yardım etmesini beklerim.	Evet(Erkek)	Hayır(Erkek)	Evet (Kız)	Hayır (Kız)
5	Yaşlandığımız zaman bize maddi yönden destek olmasını beklerim.	Evet(Erkek)	Hayır (Erkek)	Evet (Kız)	Hayır (Kız)
6	Yaşlandığım zaman bana bakmasını beklerim.	Evet(Erkek)	Hayır (Erkek)	Evet (Kız)	Hayır (Kız)
7	Yaşlandığım zaman beni yanına almasını ve bakmasını beklerim.	Evet(Erkek)	Hayır (Erkek)	Evet (Kız)	Hayır (Kız)

33- Sadece bir çocuk büyüttüğünüzü farz edelim. Bu sizin için maddi yönden oldukça kolay mı olurdu, biraz zor mu olurdu, çok mu zor olurdu? Peki, iki çocuk büyüttüğünüzü farz edelim. Bu sizi maddi yönden ne kadar etkilerdi?

..... tane çocuk büyötmek oldukça kolay olurdu..... tane çocuk büyötmek biraz zor olurdu..... tane çocuk büyötmek çok zor olurdu.

34- Çocuk büyötürken en çok para neye harcanır?

.....

35- Çocuk kaç yaşlarındayken en çok masrafı olur?

a)0-2 yaşlarındayken b)3-5 yaşlarındayken c)6-10 yaşlarındayken (ilkokul)

d)11-17 yaşlarındayken (Ortaokul-Lise) e)18 den büyük yaşlarında

Çünkü.....

36- Oğullar mı, kızlar mı daha masraflıdır?

a) Oğullar b) Kızlar c) Fark etmez/Aynı

Neden?.....

37- Bazı kimseler çocukların çok dert ve üzüntü yarattığını düşünür. Sizce çocuk büyütmenin en çok üzüntü ve dert yaratan tarafları nelerdir?

.....

.....

38- Erkek çocuklar mı, kız çocuklar mı daha çok dert ve üzüntü yaratır?

a) Oğullar b) Kızlar c) Fark etmez/Aynı

Niçin?.....

39- Bazı kimseler çocuk sahibi olmanın, yapmak istedikleri başka şeyleri yapmaya yeterince zaman bırakmadığını söyler. Çocuklar sizin neyi yapmanıza mani olurlar?

.....

.....

40- Bazı kimseler ülkemizde nüfusun çok fazla olduğunu ve büyük bir hızla artmakta olduğunu düşünüyorlar. Bazıları ise böyle düşünmüyor. Bu konuda siz nasıl düşünüyorsunuz?

a)Evet bir problem b) Hayır problem olduğunu düşünmüyorum c) Problem az nüfustur.

41- Nüfus artışı ile ilgili sizin düşünceniz yapacağınız çocuk sayısını etkiler miydi?

a) Evet, kaç çocuk yapacağımı etkiler.

b) Hayır, yapacağım çocuk sayısını etkilemez.

c) Diğer,.....

42- Kaç çocuğunuz olsun diye daha çok kim karar verir?

a) Çoğunlukla erkek b) Çoğunlukla kadın c) İkisi de aynı derecede

43- Peki, doğum kontrolünü kullanmak veya kullanmamak konusunda kim karar verir?

a) Çoğunlukla erkek b) Çoğunlukla kadın c) İkisi de aynı derecede

44- Eşinizle hiç onun kaç çocuk istediği hakkında konuştunuz mu?

a) Evet eşim, toplam tane çocuk istiyor.

b) b) Hayır, konuşmadım.

8.2. EK 2: Katılımcı Bilgilendirme Formu

NEDEN ÇOCUK YAPARIZ?

ÇOCUĞUN GÜNÜMÜZDEKİ DEĞERİ: ADANA ARAŞTIRMASI

Sayın Katılımcı,

Bu çalışma Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Yüksek Lisansı öğrencisi Psikolog Mehmet DUMAN tarafından yapılmaktadır ve “Bitirme Tezi” çalışmasıdır. Çalışmanın amacı “Günümüzde Neden Çocuk Yaparız? Çocuğun Günümüzdeki Değeri Nedir ve Çocuktan Ne Bekleriz?” gibi sorulara yanıt bulmaktır.

Bu anket 2016 yılında Adana ilinde yaşayan insanların “çocuk” kavramına bakış açısını, yorumlarını ve düşüncelerini öğrenmek için oluşturulmuştur. Özellikle Adana ilinin seçilmesinde Adana’nın çok kültürlü yapısı, farklı bakış açıları ve değerleri bir arada barındırıyor olması etkili olmuştur.

Bu çalışmanın ulusal boyuttaki araştırmasını 1975-1980 yılları arasında Prof. Dr. Çiğdem KAĞITÇIBAŞI yapmıştır ve bu çalışmasını 1981 yılında “Çocuğun Değeri” ismi ile yayınlamıştır.

Sonuçlar Prof. Dr. Çiğdem KAĞITÇIBAŞI’nın 1980’de elde ettiği sonuçlarla karşılaştırılacaktır. O günden bugüne “çocuk” kavramı ile ilgili nelerin değiştiği Adana ili kapsamında incelenecek ve tartışılacaktır. Bu sebepten çalışmaya katılımınız ve sizden istenilen bilgileri tam ve tarafsız doldurmanız çalışmanın sonuçları için ÖNEMLİDİR.

Sizden “Ad, soyad, telefon” gibi bilgiler kesinlikle istenmemektedir. Elde edilen bilgilerin tamamı bilimsel amaçlar için kullanılacaktır. Çalışmaya katılmayı kabul ediyorsanız lütfen formu doldurduktan sonra ilgili kişiye teslim ediniz.

Mehmet DUMAN

Psikolog – Aile Danışmanı

www.psikologmehmetduman.com

Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Yüksek Lisansı Öğrencisi

8.3. EK 3: Çalışmaya Dâhil Edilmeyen Formlara Ait Demografik Bilgiler

Çalışmaya Dâhil Edilmeyen Katılımcıların İlçelere Göre Dağılımı.

İLÇELER		
	Katılımcı sayısı	%
Seyhan	17	29,8
Çukurova	22	38,6
Yüreğir	10	17,5
Sarıçam	8	14,0
Toplam	57	100,0

Çalışmaya Dâhil Edilmeyen Katılımcıların Cinsiyetine Göre Dağılımı.

Cinsiyet	Katılımcı Sayısı	%
Erkek	25	43,9
Kadın	31	54,4
Toplam	56	98,2
Cinsiyetini Belirtmemiş	1	1,8
	57	100,0

Çalışmaya Dâhil Edilmeyen Katılımcıların Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı.

Eğitim Düzeyi	Katılımcı Sayısı	%
Yüksek Lisans, Doktora	4	7,0
Üniversite	17	29,8
Yüksekokul	6	10,5
Lise	23	40,4
Ortaokul - ilkokul	7	12,3
Toplam	57	100,0

Çalışmaya Dâhil Edilmeyen Katılımcıların Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı.

Çalışma Durumu	Katılımcı Sayısı	%
Evet	39	68,4
Hayır	18	31,6
Toplam	57	100,0

Çalışmaya Dâhil Edilmeyen Katılımcıların Evine Giren Toplam Gelire Göre Dağılımı.

Toplam Gelir	Katılımcı Sayısı	%
1000TL ve Altı	5	8,8
1000-2000TL	14	24,6
2000-3000TL	5	8,8
3000TL ve Üstü	31	54,4
Toplam	55	96,5
Belirtilmemiş	2	3,5
Toplam	57	100,0

Çalışmaya Dâhil Edilmeyen Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı.

Medeni Durum	Sayı	%
Bekâr	5	8,8
Evli	41	71,9
Boşanmış	3	5,3
Toplam	49	86,0
Belirtilmemiş	8	14,0
Toplam	57	100,0

Çalışmaya Dâhil Edilmeyen Katılımcıların Yaşları Ortalaması.

	N	Minimum	Maximum	Ortalama	Std. Sapması
Yaş	56	25,00	56,00	36,8036	6,88191
Belirtilmemiş	1				

8.4. EK 4: Evlenmiş Katılımcıların Sahip Olduğu Kız Çocuk Sayısının Dağılımı.

Kız Çocuk Sayısı	Katılımcılar %	Kümülatif %
0	9,9	9,9
1	57,9	67,8
2	25,7	93,6
3	5,3	98,8
4	1,2	
Toplam	100,0	100,0

Evlenmiş Katılımcıların Sahip Olduğu Erkek Çocuk Sayısının Dağılımı.

Erkek Çocuk Sayısı	Evli Katılımcılar%	Kümülatif %
0	26,9	26,9
1	55,0	81,9
2	14,0	95,9
3	3,5	99,4
5<	,6	
Toplam	100,0	100,0

8.5. EK 5: Çocuk İstemek İçin Sebeplere Ait Yanıtların Dağılımları.

SEBEPLER	Çok Önemli %	Önemli %	Önemsiz %
1-Seveceğimiz ve bakacağımız birisi olsun diye	52,5	32,2	15,3
2-Evimize maddi gelir olarak yardım edecek birisinin daha olması için.	3,8	10,9	84,7
3-Çünkü bir oğlumuz olsun isteriz.	20,2	25,7	54,1
4-Daha fazla çalışmamıza sebep olsun diye	9,3	14,2	74,9
5-Yaşlılığımızda bize yardım edecek birisi olsun diye	20,2	33,3	46,4
6-Ev işlerine yardım etsin diye	6,6	21,9	71,0
7-Çocukların büyümelerini görmek hoşumuza gider.	59,0	27,9	13,1
8-Eşleri birbirine daha yakınlaştıracığı için.	41,0	33,3	25,7
9-Çünkü bir kızımız olsun isteriz.	27,3	24,0	48,6
10-Mirasımızı bırakabileceğimiz biri olsun diye	21,9	14,2	63,9
11-Evin içinde ufak çocukların olması eğlencelidir.	44,8	39,9	15,3

8.6. EK 6: Sex Preference (Cinsiyet Tercihleri).

	Younger Mothers (Genç Anneler) (%)		Older Mothers (Orta Yaş/Olgun Anneler) (%)		Grandmothers (Büyük Anneler) (%)		Adolescents (Ergenler) (%)	
Social Strata (Sosyal Tabakalar)	Boy	Girl	Boy	Girl	Boy	Girl	Boy	Girl
Urban High (Yüksek Kentli)	34.8	65.2	31.4	68.6	19.4	80.6	59.7	40.3
Urban Low (Düşük Kentli)	46.7	53.3	43.6	56.4	57.7	42.3	55.3	44.7
χ^2	2.86		2.85		8.93**		.31	

** $p < .01$.

Not: Bu tablo Kağıtçıbaşı ve Ataca (2005:330)'dan alınmıştır. Daha Detaylı Bilgi İçin Bkz. Kağıtçıbaşı ve Ataca (2005).

8.7. EK 7: Çocuk İstememek İçin Sebeplere Ait Yanıtların Dağılımları.

SEBEPLER	Çok Önemli %	Önemli %	Önemsiz %
Çocuğun olması bizim için maddi bir yük olurdu.	6,0	15,8	77,6
Çünkü çocuğumuz olursa eşim ile şimdiki kadar vakit geçiremezdim.	5,5	16,4	77,6
İstediklerimi yapabilmek için şimdiki kadar serbest olamazdım.	6,6	24,6	68,3
Çünkü Türkiye de nüfusun aşırı derecede çoğalması beni endişelendiriyor.	10,4	16,4	73,2
Çünkü çocuğum olursa iş hayatım zorlaşırdı.	10,4	13,7	76,0
Çünkü çocuğum olursa ve hastalanırlarsa bu bende üzüntü yaratır.	24,6	21,3	53,6
Çünkü çocuk sahibi olmak benim için bir yığın iş ve dert demek olurdu.	5,5	12,6	82,0
Çünkü ben çocuk sahibi olmak için yaşlı sayılıyım.	10,9	11,5	77,6
Çocuk istemezdim çünkü çocuğuma yeterince bakamaz ve ilgilenemezdim.	13,7	13,7	72,7
Çünkü çocukları terbiye etmek zor olurdu.	12,6	14,8	72,7
Çünkü vücudumun veya eşimin vücudunun bozulmasını istemezdim.	9,8	4,9	85,2
Çünkü eğitim masraflarını karşılayamazdım.	13,1	15,8	71,0

8.8. EK 8: Katılımcılara Göre Bir Çocuğun Sahip Olabileceği 5 Özellikten En Önemli ve En Önemsiz Olarak İşaretlenen Özelliklerin Dağılımı

SEBEPLER	En Önemli %	En Önemsiz %
Anne babasının sözünü dinlemesi	23,5	67,2
Bağımsız olması ve kendine güvenmesi	14,8	7,7
Çevresinde sevilen biri olması	4,4	4,4
İyi okuması	1,1	11,5
İyi bir insan olması	55,2	8,2